

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Andra kammaren.

Nr 24.

Fredagen den 4 april.

Kl. 3.30 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 29 nästlidna mars.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Härmed får jag på begäran intyga att riksdagsman Johan Rikard Olsson från Runhällen f. n. vårdas å Sala lasarett, där han skall undergå operation för ljumskbräck.

A. Melander,
lasarettssunderläkare.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 273, angående inköp och iordningställande av beskickningshus i Haag.

§ 4.

Vidare föredrogs var för sig och remitterades till jordbruksutskottet de på kammarens bord liggande motionerna nr 529 av herr *Lilliecreutz* samt nr 530 av herrar *Pehrsson* i Bramstorp och *Hammarlund*.

§ 5.

Härefter föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 86—96, andra lagutskottets utlåtanden nr 23 och 24 samt andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 6.

Ordet lämnades nu till herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Herr förste vice talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att å föredragningslistan för morgondagens plenum bland två gånger bordlagda ärenden måtte uppföras först statsutskottets utlåtande nr 89, därefter samma utskotts utlåtande nr 90 samt sedan ärendena i den ordning, vari de äro upptagna å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Andra kammarens protokoll 1930. Nr 24.

§ 7.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Andersson* i *Dunker m. fl.*, nr 531, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 266, angående vissa åtgärder för mejerihanteringens och smorexportens befrämjande;

herr *Pehrsson* i *Bramstorp m. fl.*, nr 532, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 270, angående anslag till fraktlindring å jordförbättringsmedel; samt

herrar *Mosesson* och *Hallén*, nr 533, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 240, med förslag till lag om åtgärder mot vanartigt levnadssätt (vanartslag) m. m.

Nämnda motioner bordlades.

§ 8.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet, nr 8 A, i anledning av dels vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar, dels ock åtskilliga beträffande samma huvudtitel väckta motioner; samt

från andra lagutskottet:

nr 137, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 4 juni 1926 (nr 162) om arbetstidens begränsning, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 138, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 4 juni 1926 (nr 163) om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 139, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande rörande vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1929 fattade beslut, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om delning av fastighet vid ändring i rikets indelning med mera och därav påkallade lagförslag; och

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 37 § 5 mom. förordningen den 16 juni 1875 angående in-teckning i fast egendom och lag om ändrad lydelse av 121 § utskönningslagen.

§ 9.

Vid härpå skedd föredragning av ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 420, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4 i anledning av väckt motion, I: 230, angående intressekontorsrörelsen bland statens befattningshavare, beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt fjärde tillfälliga utskott.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion, II: 130, angående åtgärder till förebyggande av eldsolyckor vid biografföreställningar.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Eriksson* i Toftered under 5 dagar från och med den 5 innevarande april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.45 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 5 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna Kungl. Maj:ts öppna brev:

GUSTAF, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung. Vår ynnest och nådiga benägenhet med Gud Allsmäktig! Som Gud den Högste, efter Sitt allvisa råd, behagat denna dag klockan 7 eftermiddagen från det jordiska hädankalla Vår Högtälskade Fru Gemål, Hennes Majestät Sveriges Drottning *Sophie Maria Victoria*, född Prinsessa av Baden, så vilja Vi denna för Oss och hela landet högst smärtsamma förlust riksdagens andra kammare härmed tillkännagiva.

Förvissade att Ni och alla Våra undersåtar varmt och innerligt deltaga i den djupa sorg, som drabbat Oss, Konungahuset och Riket, befalla Vi Eder härmed Gud Allsmäktig nådeligen.

Vi förbliva Eder med all Kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Stockholms slott den 4 april 1930.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Georg Bismark.

Härefter yttrade herr **talmannen**: Mina damer och herrar! Som kammarens ledamöter erfarit av det nu upplästa budskapet, har från det främmande land, där Hennes Majestät Drottningen sökte vila och lindring i sina plågor, ingått meddelande, att sjukdomen ändats med döden.

Icke anade den nittonåriga, glada kronprinsessan Victoria, då hon 1881 landsteg på Sveriges jord, att framför henne låg en lång lidandets, en tung sjukdomens och prövningens tid. Drottning Victoria bar sitt svåra lidande med föredömligt tålmod, som icke visste av någon klagan, och den själsstyrka, som på ett så underbart sätt uppehållit de svaga krafterna, återspeglar hennes karaktärsfasthet och viljestarka personlighet. Hemma i Sverige eller borta i främmande land glömde hon icke de lidande. Hennes omtanke om sjuka och fattiga medmänniskor kom till synes vid olika tillfällen och på mångahanda sätt.

Dödsängeln är en ovälkommen gäst i Konungens slott som i envar medborgares boning. Smärtsam sorg och saknad följa honom. Vid detta dödsbud gå våra tankar och vårt djupaste deltagande i sorgen till den efterlevande maken Hans Majestät Konungen, barnen och övriga anhöriga.

Uppläsandet av Kungl. Maj:ts brev och herr talmannens anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Ordet begärdes härpå av herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag ber med anledning av det smärtsamma dödsbud som nått oss att få hemställa, att kammaren måtte uppdraga åt talmannen att till Konungen och Kronprinsen-Regenten frambära vårt djupt kända deltagande i den svåra sorg, som drabbat dem vid makans och moderns frånfalle.

Denna hemställan bifölls.

Kungl. Maj:ts ovannämnda brev lades till handlingarna.

§ 2.

Herr **talmannen** yttrade härpå: Med anledning av att kammaren den 20 mars 1929 beslutit antaga en från isländska altingets president och talmän till kammaren inkommen inbjudning att skicka en representant att närvara vid altingets 1000-års jubileum, och då det torde få anses önskvärt att den person, som skall representera kammaren, i god tid erhåller kännedom därom, får jag hemställa, att kammaren nu måtte besluta att vid sammanträde nästkommande onsdag utse en deputerad att företräda kammaren vid ifrågavarande högtidligheter ävensom suppleant för honom.

Ifrågavarande förslag blev av kammaren bifallet.

§ 3.

Herr *talmannen* meddelade, att herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet tillkännagivet, att han vid kammarens sammanträde tisdagen den 8 innevarande april ämnade besvara dels herr Lovéns interpellation i anledning därav att vissa arbeten, avseende revision av järnvägsvagnar, blivit av statens järnvägar överlämnade till utländska verkstäder, dels herr Sävströms interpellation angående beredande åt icke ordinarie personal vid statens järnvägar av vissa pensionsförmåner.

§ 4.

Föredrogs var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till särskilda utskottet motionerna:

nr 531 av herr *Andersson* i Dunker *m. fl.*; och

nr 532 av herr *Pehrsson* i Bramstorp *m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 533 av herrar *Mosesson* och *Hallén*.

§ 5.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, som nu föredrogs, bordlades åter.

§ 6.

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.

Å föredragningslistan var härefter uppfört statsutskottets utlåtande, nr 89, i anledning av väckta motioner om förnyad utredning rörande det svenska försvarsväsendets ändamålsenlighet m. m.

Uti de likalydande motionerna nr 100 inom första kammaren av herr *Möller m. fl.* och nr 187 inom andra kammaren av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.* hade föreslagits, att riksdagen måtte dels vidtaga de nedsättningar av vissa anslag under fjärde huvudtiteln, som vid granskning befunnes möjliga, och dels hos Kungl. Maj:t anhålla om föranstaltande av en snar förnyad omprövning av hela vårt försvarsväsendes ändamålsenlighet.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av ovanberörda motioner ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning av vårt lands försvarsfråga i enlighet med av utskottet angivna riktlinjer.

Uti särskilda vid utlåtandet fogade reservationer hade dels herr *Kvarnzelius*, dels ock herrar *Widell*, *Bergqvist*, *Lundell*, *Hammarskjöld*, andre vice talmannen *Nilsson* i Bonarp, *Olsson* i Blädinge, *Holmgren* och *Persson* i Fritorp förklarat sig anse, att utskottet bort, på olika i respektive reservationer angivna grunder, hemställa, att riksdagen i anledning av ovanberörda motioner ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning av vårt lands försvarsfråga.

Reservation hade jämväl avgivits av herrar *C. Petrus V. Nilsson* och *Andersson* i Ovanmyra utan angivet yrkande.

Vidare hade uti en inom första kammaren väckt motion, nr 213, herr *Lindhagen* föreslagit, att riksdagen i anledning av försvarsbudgeten ville hos Kungl. Maj:t begära förslag om en omedelbar och fullständig svensk avrustning med bibehållande allenast av en ordningsmakt.

Uti sitt över sistberörda motion avgivna, likaledes å dagens föredragningslista upptagna utlåtande, nr 90, hemställde utskottet, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet nr 90 hade reservation avgivits av herrar *Johan Nilsson* i Malmö och *Pauli*, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava annan i reservationen angiven lydelse.

Sedan herr talmannen anmält utskottets utlåtande nr 89 till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Höglund** i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Det förefaller mig rimligt och riktigt, om kammaren skulle behandla statsutskottets utlåtande nr 90 i samband med det föreliggande utlåtandet. Ty den fråga, som behandlas i statsutskottets utlåtande nr 90, nämligen herr Lindhagens motion om en omedelbar och fullständig svensk avrustning, har ett ovillkorligt sammanhang med det spörsmål, som nu föreligger till behandling i kammaren genom utskottets utlåtande nr 89, som jämväl innefattar frågan om en eventuell svensk avrustning.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att framställa yrkande om att båda dessa utlåtanden behandlas i ett sammanhang.

Detta yrkande bifölls.

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

I anledning härav upplästes nu utskottets hemställanden i båda utlåtandena. Därefter anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Som synes av utskottets betänkande nr 89, hava de olika politiska meningsriktningar, som äro företrädda inom statsutskottet, enhälligt kommit till den uppfattningen, att en förnyad utredning om vårt försvar är av behovet påkallad, men som vi kommit till detta i det närmaste samstämmiga resultat från olika utgångspunkter, hava också motiveringarna blivit i viss mån olika för olika meningsriktningar.

Allt sedan riksdagen år 1925 beslöt den enligt vår mening olyckliga nedrustningen av vårt försvarsväsen, har det för Sveriges höger varit en av de främsta strävandena att söka upplysa allmänheten om det okloka i detta beslut för att sedermera i sinom tid påkalla en revision av försvarsfrågan. Vi hava haft så mycket större anledning till att komma med ett yrkande om revision, som det försvar, vilket vi fingo år 1925, icke har lyckats tillvinna sig det förtroende, som är önskvärt, bland de personer, vilka just med denna organisation som bakgrund vid kritiska tillfällen äger att leda vårt försvar. Vådan av en sådan inställning från krigsmaktens sida gentemot försvarets organisation, vare sig denna inställning är riktig eller oriktig, är ju uppenbar.

Vi gävo redan 1925 till känna, att det från vår synvinkel sett otillfredsställande försvar som vi fingo icke kan upprätthållas med de medel, som vid samma tillfälle beräknades böra bliva för Kungl. Maj:t tillgängliga för ändamålet. Vi hava också på den punkten blivit sannspådda. Utskottet erkänner det också, då det säger, att »innan den nya organisationen blivit fullt genomförd, visade det sig, att utgifterna komme att överskrida den år 1925 åsyftade kostnadsramen». En militär organisation är ju alldeles som ett levande väsen, den utvecklas och rör sig, och sådana rörelser kunna icke undgå att påverka även ekonomin. Man kan icke fixera ett belopp för ett försvarsväsen utan att ständigt behöva rubba organisationen.

Enligt vår mening måste en utredning av försvarsväsendets behov inledas därmed, att den utrikespolitiska och den militära sakkunskapen tillsammans utreda vårt lands försvarspolitiska läge och framlägga ett förslag. Detta förslag bör överlämnas till parlamentariskt sakkunniga, vilka i samråd med den militära sakkunskapen nedskär, om behövt, det framlagda förslaget, till dess det kan inrymmas inom den kostnadsram, som de parlamentariskt sakkunniga anse sig böra förordna. En på så sätt tillkommen organisation har en högst betydande mycket större fördel än den nuvarande, därutinnan att den får ett logiskt militärt sammanhang och sålunda kan mötas med förtroende från militärt håll. Visserligen blir ju en försvarsorganisation, tillkommen på så sätt, icke kvantitativt så god, som man från militärt håll skulle önska, men den blir av sådan beskaffenhet, att man för de tillgängliga medlen får det bästa möjliga försvaret.

I full överensstämmelse med den tankegång, som jag nu här har skisserat, har också den nu sittande regeringen igångsatt den första akten av utredningsarbetet, och såsom framhålles i den vid utskottsbetänkandet fogade högerreservationen, finnes all anledning att förmoda, att Kungl. Maj:t, riksdagens bön förutan, kommer att förordna om en parlamentarisk beredning av denna fråga, och det skulle sålunda från vår synvinkel sett egentligen vara obehövt, att riksdagen kommer med en skrivelse till Kungl. Maj:t i frågan. Vi hava emellertid icke velat motsätta oss en sådan skrivelse, när den har påfordrats.

I den motivering, som åtföljer utskottets hemställan, erinras om de krav på utvidgningar och tillägg, som hava framförts av de militära myndigheterna och som vunnit understöd från deras sida, som varit motståndare till 1925 års beslut. Det är liksom en liten fläkt av missnöje med det förhållandet, som tyckes

mig framgå av utskottets utlåtande. Men det är väl ändock så, att det är de militära myndigheternas solklara ämbetsmannaplikt att, när de finna det behöfligt, framlägga förslag om förbättringar inom försvarsväsendet. En underlåtenhet på den punkten skulle ju helt enkelt vara straffvärd. Lika naturligt är det väl, att vi, som motsatte oss 1925 års beslut, hava en solklar rätt att stödja sådana strävanden. När utskottet framhåller, att den nuvarande regeringen också har verkat i samma riktning, tycker jag att utskottet från sin synvinkel sett gör regeringen orätt. Ty jag måste som min åsikt framhålla, att försvarsministern har varit anmärkningsvärt lojal mot 1925 års beslut. Den tendens till stegring av utgifterna under fjärde huvudtiteln, som man från statsutskottsmajoritetens sida anser sig kunna konstatera, har icke minst berott på regeringens strävan att räkna upp förslagsanslagen för att därigenom sanera budgeten.

Vi hava icke velat tillmötesgå kravet på utredning av frågan om en isolerad avrustning i vårt land. När vi a priori bestämt motsätta oss varje tanke på avrustning, sakna vi naturligtvis anledning att påkalla diskussion i en sådan fråga. I detta sammanhang kan jag, eftersom kammaren nu har beslutat att även taga statsutskottets utlåtande nr 90 under omprövning, icke underlåta att fästa kammarens uppmärksamhet på den ståndpunkt i fråga om avrustning, som åtminstone år 1921 intogs av det socialdemokratiska partiets dåvarande chef, herr Branting. Vid en nordisk interparlamentarisk konferens i Köpenhamn sommaren 1921 varnade herr Branting, just återkommen från en seans i Nationernas förbunds råd, på det allra bestämdaste de tre nordiska länderna för en separat avrustning. En sådan avrustning, förmenade herr Branting, skulle snarare bli till skada än till gagn för fredstanken. Avrustning borde enligt hans mening äga rum samtidigt över hela linjen, stora och små stater på en gång. När vi nu dela den mening, till vilken även herr Branting då anslöt sig, är det ju alldeles naturligt, att vi icke hava någon som helst anledning att vilja bidra till realisering av kravet på en diskussion på den punkten.

När jag dessutom, herr talman, i övrigt delar den uppfattning, som har kommit till synes i den reservation, som här framburits av herr Widell m. fl., så yrkar jag för min del avslag på utskottets såväl motivering som hemställan och bifall till den motivering och hemställan, som ligger i nyssnämnda reservation.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Olson* i Torsby, *Sandwall*, *Persson* i Falla, *Anderson* i Storegården, *Gustafson* i Kasenberg, *Wirsell*, *Olsson* i Blådinge, *Persson* i Fritorp, andre vice talmannen *Nilsson*, *Nilsson* i Antnäs, *Wiklund* i Brattfors, *Christenson*, *Lithander*, *Larson* i Tönnersa, *Bengtsson* i Kullen, *Lilliecreutz*, *Nygren*, *Lundquist* i Rotebro, *Björck* i Kristianstad, *Pehrsson* i Göteborg, *Olson* i Göteborg, *Waldem*, *Nordkvist*, *Lundström* och *Sandström*.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Det är ju riktigt, som den föregående ärade talaren uttalade, att utskottet är alldeles enigt om att begära en allsidig utredning av vårt försvarsväsen. Det är väl så, att den enigheten i verkligheten icke är av idag, frågan om en förnyad utredning av försvarsväsendet har väl löpt på olika linjer hittills, vilket förhindrat, att enigheten kommit tidigare. Om man granskar motiveringarna till de båda förslagen, utskottets å ena och reservanternas å andra sidan, och om man vill se bort från det oväsentliga som jag vill uttrycka det, och se till det väsentliga, är det väl i det stora hela ungefär detsamma. Skillnaden synes fastmera ligga däri, att utskottet har i sin motivering *pekat* på vissa saker, som utskot-

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

tet anser vara självfallna att iakttaga under en utredning, medan däremot utskottets reservanter hava underlåtit att peka på något sådant och allenast begära en allsidig och förutsättningslös utredning av vårt lands försvarsfråga. Det må väl anses ganska självfallet, att en utredningskommission näppeligen kan underlåta att granska alla de med försvarsväsendet sammanhängande frågorna av större eller mindre omfattning, som kunna föreligga och göra sig gällande under arbetets gång. I det stora hela blir sålunda resultatet praktiskt taget detsamma.

När utskottet i sin motivering först konstaterar, att 1925 års försvarsbeslut icke har lett fram till någon avspänning i kampen om försvarsfrågan, så konstaterar ju utskottet detta för visso under allmänt beklagande. Ty nog hade det varit önskvärt, om en sådan avspänning hade kunnat åstadkommas och om de olika krafter, som här hava arbetat, kunnat på ett annat sätt förenas i det stora syftet att se till å ena sidan att intet äventyras, och å andra sidan att man icke går in för vad som med fog kan sägas vara onödiga kostnader. Man har i stället fått uppleva, vad som tidigare var fallet, att motättningarna praktiskt taget förblivit oförändrade, ja, delvis skärpta. Ty det lär icke högern kunna fritaga sig från, att den har sökt att hålla fast vid sin gamla upprustningslinje. Den har allenast fått ett nytt argument i sitt arbete, det nämligen, att 1925 års försvarsbeslut skulle vara detsamma som en rasering av vårt försvarsväsen och våra försvarsanstalter. Lojalitet mot 1925 års beslut har man fått söka efter. Den omständigheten att i ett senare skede, för ett år sedan kanske, man kunde säga, att högern inriktade sig på att söka bygga ut 1925 års försvarsbeslut och göra det enligt högerens mening effektivare är ungefär detsamma som det gamla argumentet på sin höjd uttryckte det, ett försök att vinna en starkare position att peka på vad högern förmenade vara bristfälligheter. Såväl motionsvägen som i de två senaste huvudtitlarna har man ju icke kunnat undgå att spåra just denna högerens inställning, och det är självfallet, att detta icke lett till någon avmjukning i hållningen på den andra sidan.

Det var uppenbart, att majoriteten omkring 1925 års beslut hade för avsikt att nå den kostnad, som då fixerades i siffror. Den kostnaden har emellertid icke nåtts. Vi hålla oss fortfarande med utgifter på budgeten, som gå icke oväsentligt upp över 130 miljoner kronor, d. v. s. de ligga ungefär 25 miljoner kronor över vad som var tänkt 1925.

Var det viktigt att 1925 söka komma till en sådan kostnad för försvaret, så är det minst lika viktigt nu. Sedan år 1925 har en hel del inträffat, som enligt vår åsikt minst lika starkt motiverar, att man i varje fall icke överskrider den sifferberäkning, som 1925 ansågs vara lämplig att utpeka. Här ger i detta fall utskottet ett direktiv. Det säger, att man i första hand bör sikta på att komma ned till 1925 års försvarskostnader. Detta direktiv kan från flera synpunkter vara motiverat. Jag vill nämna ett par sådana synpunkter; de kunna vara diametralt motsatta. Det kan vara viktigt för regeringen att få klar kännedom om riksdagsmajoritetens mening, och det kan vara viktigt å andra sidan, med hänsyn till det parlamentariska läget, att få känna samma mening, så att man icke ger sig ut på allt för vidlyftiga spekulationer om vad som är möjligt eller icke möjligt att uppnå på nedrustningens väg. Jag tror, det är klokt, att utskottet här intar den ståndpunkten, att det pekar ut, vad som i ekonomiskt avseende bör vara den närmaste uppgiften för en utredningskommission att undersöka.

I fortsättningen av sin motivering går utskottet in på frågan om den förutsättningslösa utredningen. Det är väl ganska omöjligt att i denna motivering få fram något annat, än vad utskottet har avsett, nämligen att de förändrade tekniska förhållandena på försvarsgrenarnas områden nödvändiggöra, att

man diskuterar, överväger och granskar, vad som för ett land som Sverige bör vara lämpligt att iakttaga. Sålunda — och det utpekas här — har en försvarsgrens vapen under de senare åren tagit en utveckling, som varit uppseendeväckande. Om man överhuvud vill undersöka detta vapenslags förut-sättningar i ett eller annat avseende och man icke a priori anser, att allt det gamla skall finnas i full utsträckning, att man icke skall ha rätt att rubba på gamla förlegade vanor, invanda föreställningar och icke ändamålsenliga organisationer, så leder ju detta med nödvändighet till, att man får taga upp en granskning av försvarsfrågan i hela dess vidd.

Om man sålunda anser detta ofrånkomligt, skall då en kommission vara rädd för att diskutera frågan om t. ex. den isolerade avrustningen? Jag har sökt vara så verklig som möjligt i detta som i andra avseenden, och jag frågar: Skulle en försvarskommission överhuvud kunna taga skada till sin själ, om den diskuterar frågan om den isolerade nationella avrustningen? Vad säger utskottet på den punkten? Jo, utskottet säger: »Utredningen synes sålunda icke kunna underlåta» — detta är ju en formulering, som för en del verkar avskräckande och för en annan del åter bör anses vara ganska intetsägande — »att pröva de skäl, som åberopas dels för starka militära försvarsanstalter» — utskottet har sålunda icke ansett det vara någon fara att diskutera ens i detta läge den sidan av saken, ehuru jag måste säga mig, att med hänsyn till uttalandet tidigare rörande kostnaderna efter 1925 års riksdagsbesluts utfixering, så är ju detta tal om att vi skulle diskutera en utökning av kostnaderna egentligen ganska verklighetsfrämmande — »dels för avrustning av förefintligt försvar på grundval av internationella överenskommelser och dels för isolerad nationell avrustning.» Det är sålunda icke några direk-tiv i detta stycke, utan det är helt enkelt fråga om, att man icke kan underlåta att diskutera dessa saker. Jag förmodar, att herr statsrådet icke för sin del finner det vara så förfärligt äventyrligt, om något slikt förekommer i ett motiverat uttalande från utskottet, men däremot kan det vara bra, att det säges, så att icke en blivande kommission skall känna sig skyldig förbruka ett större eller mindre antal dagar med att diskutera den frågan, huruvida dessa saker skola eller icke skola diskuteras.

I fråga om den isolerade avrustningen synes det, som om också den frågan bör gås inpå livet. Vi ha icke någon anledning i nuvarande världsläge anse, att om vi medge, att en isolerad avrustning kan diskuteras, vi därmed stimu-lera en blivande kommission att gå in för en sådan linje. Vi äro icke skyl-diga att ha en sådan uppfattning. Tvärtom äro vi skyldiga att iakttaga den diskussion omkring hela försvarsproblemet, som föres ute i världen. Det blir ju en senare sak att granska akterna och förslagen, då de komma fram, utifrån det läge, som då bjudes oss att granska.

Herr talman! Utskottet begär en allsidig och förutsättningslös utredning av försvarsfrågan. Utskottet hesiterar icke inför att diskutera hela försvars-frågan i alla dess delar under olika synvinklar, nationellt och internationellt. Det är en frigjordhet över utlåtandet i det stycket, som jag tror är hälsosam i nuvarande tid. Jag är för min del alldeles övertygad om, att vi alla med full tillförsikt kunna motse resultatet av ett beslut i överensstämmelse med utskottets utlåtande och resultatet av det arbete, som en kommission på grund-val av detta kan komma att förelägga landet och dess folk.

Jag skall, herr talman, fullt avsiktligt icke ingå i någon polemik emot re-servanterna. Jag har allenast sökt motivera utskottets ståndpunktstagande, och jag nöjer mig med detta. Jag tror mig därmed också hava så långt, som jag anser vara nödigt från utskottets synpunkt, givit ett svar på herr Lind-hagens motion. Ty hava vi icke i betänkandet nr 89 givit oss in på att söka omedelbart och i ett sammanhang lösa försvarsfrågan, så är det väl ganska

*Ang. utred-
ning rörande
försvars-
väsendet.
(Forts.)*

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

otänkbart, att den i utskottets utlåtande nr 90 behandlade motionen av herr Lindhagen kan ge anledning till annat än, också den, en diskussion. Och det ena täcker det andra.

Jag hemställer sålunda, herr talman, om bifall till utskottets förslag i båda dessa ärenden.

Herr **Hallén**: Herr talman! Den siste ärade talaren nämnde någonting om att man icke kan fränkänna statsutskottet en ovanlig frigjordhet i det sätt, varpå det har resonerat om olika alternativ. Och på den punkten kan man förvisso till alla delar instämma med herr Törnkvist. Däremot kan man väl kanske ifrågasätta, om icke frigjordheten går något väl långt, när man så där radar upp de mest olika försvarsproblem men egentligen undviker att närmare motivera, varför det ena eller det andra skall utredas. Och man kan väl ifrågasätta, om icke utskottet har ganska klart för sig, att åtminstone ett avsnitt av en eventuell utredning är av sådan art, att det kan tänkas slå ihjäl eller åtminstone onödiggöra ett annat avsnitt inom samma utredning.

Det är särskilt två punkter i utskottets utlåtande, som jag har velat fästa uppmärksamheten på. De stå ganska diametralt emot varandra. Den ena är det resonemanget, att man bland mycket annat också skall se efter, i vad mån man kan återställa 1925 års kostnadsram. Jag har vid några andra tillfällen här i kammaren tillåtit mig beteckna denna s. k. kostnadsram med ett stort K för att därmed framhålla den stora symboliska innebörd, som den tycks äga på en del håll. Jag skulle nästan vilja säga, att i detta uttryck, 1925 års kostnadsram, lever det kvar som en döende symbol, rent ut sagt, över riksdagsvänsterns principlöshet, enligt min mening, i denna fråga. Ty vilken innebörd har egentligen detta tal om kostnadsramen, som nu skall återställas? Man kan fråga: avsåg den att utstaka gränsen, icke för ett effektivt försvar, utan gränsen eller omfattningen av den tribut, den premie till den nationella självkänslan, som man anser anständigheten kräva. Ja, då kan jag förstå och även uppskatta intresset av att återställa denna ekonomiska gräns, som är överskriden icke blott av herr Lindmans regering utan — det erkännes också — av den ständigt växande militära teknikens mycket naturliga krav och fordringar. Vi veta, att man på många håll driver den satsen, att ett kulturfolk skall åtminstone för sin nationella självkänslas skull betala en aktningvärd premie för sitt militära försvar. Det är alltså att tillmätta militära kostnader mera ett affektionsvärde än ett verkligt reellt sådant.

Nu tror jag emellertid icke, att man vid tillskapandet av 1925 års beslut liksom vid bestämmandet av den kostnadsram, som är det väsentliga att bibehålla, har haft någonting sådant i tankarna. Utan då man talar om 1925 års kostnadsram, har man säkerligen uppfattat den som den ekonomiska ram, som skulle täcka ett försvarsväsen av en viss avsedd effektivitet. Och det må, herr talman, ursäktas mig och många andra lekmän i dessa frågor, om vi icke riktigt kunna förstå detta resonemang. Vi tro i stället, att den ramen måste enligt sakens natur förr eller senare sprängas sönder. Vi ha åtminstone hört av de militära sakkunniga, att om icke annat så komma flygteknikens krav att göra detta. Ty om man, för att taga ett exempel, har beräknat i 1925 års kostnadsplan, att vi såsom ingående del av vårt försvar skulle ha en flygstyrka, en flygeskader av en viss storlek, som fyller en viss år 1925 avsedd uppgift i det militära skyddet, och det sedan genom maskinteknikens och övriga tekniska områdens utveckling visar sig, att man för denna summa får, låt oss säga, bara hälften av den flygstyrka, som avsetts, skulle man då stå kvar och stampa på den ståndpunkten och säga, att i stället för att ha exempelvis en eskader på sex maskiner skola vi inte kunna få mer än tre maskiner, ty den beräknade ramen medger icke någonting därutöver. Ett sådant resonemang

måste väl bliva alldeles ohållbart. Och man kan vara ganska utpräglad pacifist och ändå visa mycken mänsklig förståelse för speciellt våra militärens oförmåga att fatta detta resonemang.

Jag anser därför, att det grundläggande måste vara att få utredd frågan om vilken storlek, som bör tillerkännas vår militära beredskap, för att den skall bli fullt effektiv både som neutralitetsvakt och självständighetsförsvär. Och det är min och mångas övertygelse, att när vi då efter en sådan undersökning få se bristerna i ansiktet, det vill med andra ord säga, när vi få se de oerhörda kostnader, som ett verkligt effektivt försvar, vilket ändå aldrig någonsin blir fullt effektivt, medför, så skall en sådan utredning visa, att både den väg är oframkomlig, som högern ivrar för, och att likaledes den linjen är oframkomlig, som menar, att man skall gå tillbaka till gränsen för 1925 års beslut och den kostnadsram, som man då trodde på. Jag är fullt övertygad om att i denna utredning, där man icke, som herr Törnkvist sade, bara skall diskutera den isolerade avrustningen, utan där det skall ges likvärdigt rum för alla andra omprövningar av militära frågor, jag är övertygad om, säger jag, att det i den utredningen skall visa sig, att den enda väg, som i det långa loppet skall bära till målet, är just den av många så fruktade och förkättrade isolerade avrustningens väg. Jag vet visserligen, att den i mångas ögon är en styggelse, men jag undrar, om icke åtminstone — det kan låta paradoxalt — våra militärer skulle kunna finna en viss förståelse för detta. Ty de böra förstå, att komma vi fram till den positionen, blir det äntligen slut här i riksdagen med den åderlätnings- och nedprutningspolitik, som utgår ifrån att ju billigare försvaret blir, desto effektivare blir det. Får man icke slå fast en viss princip för vilken begränsad uppgift våra militära maktmedel skola ha, så rör man sig på ett tvivelaktigt fält. Om man efter en sådan utredning blir klar på att hela vår militära beredskap icke bör få tjäna annat syfte än att vara en neutralitetsvakt vid rikets gränser, blir därigenom gränsen tydligt uppdragen, och jag skulle vilja se den riksdag, som skulle vilja snåla in på de anslag, som för en sådan begränsad uppgifts fyllande visade sig vara erforderliga.

Som jag nyss nämnde, väcker detta växande krav på en utredning om den isolerade avrustningen oro på en hel del håll, och ute i landet har det, som vi veta, fällts mycket olika domar om dessa åsikter. Det är många, som anse, att den växande pacifiströrelsen, som numera öppet inriktar sig på den isolerade avrustningen, innebär ett uttryck för en växande likgiltighet för vårt lands såväl bestånd som självständighet. Det behöver väl knappast, åtminstone icke i denna församling, inläggas en allvarlig och ärlig gensaga mot detta. Jag är övertygad, att flertalet av vårt lands pacifistiskt tänkande medborgare äro lika varmt besjälade av nitälskan för vårt gamla rikets integritet och självständighet som någonsin de aktade meningsmotståndare, som alltjämt tilltro de militära skyddsmedlen avgörande betydelse. Men den åsiktsförskjutning, som i dessa dagar pågår, lär icke kunna hindras. Vi ha säningsmän i detta land sådana som Remarque, Renn, Aldington och Grabes, som dagligen utföra ett säningsverk i svenska sinnen, vilket ingalunda blir utan betydelse. De skapa visst icke, mina herrar, någon slags okritisk antikrigspsykos och panikstämning utan väcka hos den moderna kulturmänniskan en djup och varaktig känsla av äckel och ovilja icke blott inför krigets ryslighet — det kan finnas det som är rysligare — utan ock inför dess oförnuft samt en bitter känsla för den absoluta maktlöshet, som i denna mänsklighetens stora fråga visat sig på samhällets höjder. Tidningarnas rapporter från Londonkonferensen äro ett helt naturligt belägg därpå, tycker jag.

Då i statsutskottets utlåtande intagits en passus om att utredning förutsättes skola ske om den isolerade avrustningen, är det faktiskt en milstolpe av

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

synnerligen betydelsefull art, som vi i dag hålla på att passera. Ty man kan säga, att det är första gången, som genom det mäktiga statsutskottets medverkan statsmakterna i sinom tid komma att stå i begrepp att fatta beslut om en utredning av detta krav, som en gång har varit en dröm och en kanske ganska verklighetsfrämmande utopi, men som faktiskt blivit allt mer och mer realitetsbetonat.

Jag har, herr talman, velat understryka vikten och betydelsen av att vi inse, att det är en ytterst betydelsefull milstolpe på vägen fram emot krigets avskaffande, som vi passera i och med det att vi i princip erkänna, att detta är ett realitetsspörsmål, som statsmakterna förr eller senare bliva tvungna att fatta ställning till.

Herr Andersson i Ovanmyra: Endast en kort deklaration! Det utredningskrav, som statsutskottets samtliga ledamöter här, låt vara med olika motiveringar, gått in för, delas och omfattas även av mig och medlemmar av den grupp, jag tillhör. Men i fråga om skälen härför har jag ej kunnat ansluta mig vare sig till utskottsmajoritetens eller högerreservanternas formuleringar i utlåtandet, sådana de förelågo, när utskottet härom gick att fatta beslut.

Vad först högerreservationen beträffar, är det väl ägnat att förvåna, att inga som helst motiv för en dylik, dock så viktig utredning föreburits, annat än den kategoriska förklaringen, att det är »önskvärt», att så sker. Och reservanterna ifrågasätta t. o. m., om det ens kan vara påkallat att utsäga detta, under hänvisning till ett uttalande, som hans excellens herr statsministern i ett offentligt föredrag nyligen gjort. Ja, mina herrar, jag är ju ej så synnerligen gammal i gåle i detta hus. Åtskilligt har jag dock varit med om, men maken till motivering, och det till på köpet i ett förslag till ett statsutskottsutlåtande, har jag sannerligen ej varit med om. Det kommer i sin enkla troskyldighet att minna om en av den nu i dagarna firade H. C. Andersens sagor, som bär rubriken: »Vad far gör är alltid det bästa.» Och trons makt här i världen är ju ganska stor, även om den i politiken kanske inte är så värst mycket att räkna med.

Är nu högerreservationen skäligen enkel och torftig till sitt innehåll, så är utskottsmajoritetens utlåtande i stället desto rikare och framför allt brokigare. På uppslagsrikedom råder där åtminstone ingen brist. När utskottet upprullar alla perspektiven som inrikta sig, »dels för starka militära försvarsanstalter, dels för avrustning av förefintligt försvar på grundval av internationella överenskommelser och dels för isolerad nationell avrustning», så får man väl en provkarta, som i färgrikedom och ämnenas mångfald ej lämnar något övrigt att önska. Herrarna må förlåta mig, om jag även här griper en liknelse, som ligger nära till hands. Å Göteborgsutställningen för åtskilliga år sedan — jag vill minnas, att det var år 1923 — fanns bl. a. utställd en tavla av en modernistisk målare, en väldig duk med skrikande, frodiga färger i en enda röra av bisarrerier, utan reda och utan sammanhang, åtminstone inte så, att en vanlig enkel människa blev klok på dess mening och syftemål. Vid en titt i katalogen befanns den bära beteckningen: »Komposition.» Inom parentes sagt: själv tyckte jag det bort stå »kompost» i stället. Ungefär en liknande komposition förefaller mig utskottsmajoritetens här avlämnade konstverk av i dag vara. »Vad mände varda av detta barnet?» har man all anledning fråga sig, ty även om pappan och mamman i fruktbärande samverkan här menat någonting annat, så är det fråga om det ändå inte till slutet blir någonting av ett vidunder, när det en gång blir färdigt. Jag tycker nästan synd om de herrar sakkunniga, som bli dömda att taga i håll med denna uppgift.

Då förefaller mig den reservation, som avlämnats av herr Kvarnzelius —

och vilken reservation ej fanns utformad, då utskottet fattade sitt beslut, och om vars förekomst jag då således saknade kännedom — vara av helt annan kaliber i fråga om motiveringens halt och innehåll. När däri förutsattes, att »vid en förnyad försvarsutredning bör i första hand undersökas vårt försvarspolitiska läge med hänsyn såväl till de internationella förhållanden, vilka inträtt genom tillkomsten och utvecklingen av nationernas förbund till en bestående fredsfaktor, som till krigsteknikens omvandling icke minst genom flygteknikens fulländning», så synes en hållbar och klart given grund för ett utredningsdirektiv vara lagd, varpå det sedan går att bygga vidare. Här finnas åtminstone de klara linjer uppdragna, efter vilka man senare konsekvent kan åstadkomma ett någorlunda hållbart resultat. Jag kan, herr talman, inte finna annat, än att detta blir den bästa vägvisaren för de män, som en gång skola göra't.

På anförda skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som av herr Kvarnzelius fogats vid utskottets utlåtande.

Herr *Petersson* i Broaryd instämde häruti.

Herr **Höglund** i Stockholm: Herr vice talman! Jag vill visserligen icke använda en så drastisk karakteristik av statsutskottets utlåtande, som den siste ärade talaren, men det må i alla fall ursäktas en gammal antimilitarist, ifall han anser, att detta utlåtande gör ett något matt och motvilligt intryck, när det gäller vad som för många av oss står som det centrala i det föreliggande ärendet, nämligen frågan om en isolerad svensk avrustning. Utskottsutlåtandet verkar och *är* ju också en kompromiss, en kompromiss mellan dem, som vilja något, dem som vilja litet och dem som vilja ingenting alls, och det skulle nog kunna ges den stämpeln: »härtill är jag nödd och tvungen».

Jag kan visserligen erkänna, att det är ett framsteg i så måtto, att man nu i alla fall, låt vara mycket obestämt, förordar, att spörsmålet om den isolerade avrustningen skall komma med i den blivande utredningen. Det ligger kanske något litet i vad min partivän Hallén nyss sade, åtminstone skulle man kunna säga, att utlåtandet låt vara mycket svagt markerar en milstolpe i utvecklingen. Men det måste understrykas, att det är på det svagaste tänkbara sätt.

Herr Hallén hade ett anförande förra året, när vi behandlade denna fråga, och sade då några ironiska ord om kostnadsramen med stort K från år 1925 som det centrum, varom allting kretsar i denna diskussion. Ja, det måste ju erkännas, att kan man realisera en nedrustning till den där berömda ramen från år 1925 med omkring 20 miljoner kronor om året, så är det ju »mycket att få, det är synd att försmå, det vore syndigt att låta det gå», för att tala med Fröding. Men frågan om denna kostnadsram bör icke få undanskymma det, som för många av oss är mera väsentligt, nämligen att frågan om försvarsväsendets ändamålsenlighet överhuvud taget kommer under en noggrann omprövning med sikte taget just på möjligheten av en isolerad svensk avrustning. För att icke saken skall kunna fuskas bort, när denna utredning kommer till stånd, hade det nog varit önskvärt med en klarare och starkare betoning på detta krav i det föreliggande förslaget till skrivelse till regeringen eller »Kungl. Maj:t», som det alltjämt heter med ett förhistoriskt språkbruk. Jag skulle önskat en starkare markering, men jag skall i alla fall icke göra det annorlunda än i den ytterst moderata formen av en hemställan, herr vice talman, att i utskottets slutyrkande efter orden »att riksdagen i anledning av herrar Möllers m. fl. och Hanssons i Stockholm m. fl. förevarande motioner (I:100 och II:187)» infogas orden »samt herr Lindhagens motion (I:213)».

Jag ber att få framlägga några allmänna synpunkter till stöd för min stånd-

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

punkt. Den är känd, skulle jag tro, av kammarens ledamöter, men då det i alla fall är 14 eller 15 år sedan jag hade äran att yttra någonting i denna fråga i kammaren, torde det vara mig tillåtet att med några ord klargöra min ståndpunkt.

Den uppfattningen att Sverige bör avrusta, oavsett om en allmän internationell avrustning kan komma till stånd eller icke, är ju ganska gammal i vårt land. Den är icke av i dag. Många av denna kammares ledamöter erinra sig alldeles säkert en 25 år tillbaka i tiden, när en ung bildstormare, som numera är en aktad ledamot av denna kammare, allas vår vän Fabian Månsson, kastade ut en liten broschyr betitlad: »Kan Sverige försvara sig?», en skrift, som den gången väckte ganska mycken diskussion till livs i detta spörsmål. Även om Fabian Månsson, som jag tror, närmast var påverkad av den danska radikalismen och dess ledare Hørup och hans berömda fråga: »Vad kan det nytte?», så är det ju dock faktiskt, att sådana frågor och strömningar gå mycket långt tillbaka i tiden i vår historia. Jag erinrar i förbigående om att redan år 1818 framställde Carl Henrik Anckarsvärd ett yrkande om indragning av 10,000 man av Sveriges indelta här, emedan, sade han, vi i alla fall med våra begränsade tillgångar ej kunna frambringe och på ständig fredsfot underhålla stridskrafter, som med något sken av matematisk sannolikhet kunna trygga oss mot ett i tidens längd möjligt anfall från vår mäktiga granne.

Alltså, redan för mer än hundra år sedan diskuterades också det här spörsmålet: Kan Sverige försvara sig, vad kan det nytte? Jag erinrar om att den tidens mest framstående bondeledare Anders Danielsson i den svenska riksdagen gav uttryck åt samma synpunkt. Jag erinrar om hurusom 1880-talets bondehövdingar, en Carl Ifvarsson och andra, stodo på en motsvarande ståndpunkt och vägrade att kapitulera för de militära anspråken, och även deras uppfattning var nog i det väsentliga baserad på samma inställning: vad kan det nytte?

Samma strömningar förefinnas i rätt stor utsträckning inom det liberala borgardömet. Det första svenska arbetarmötet i vårt land år 1879, som dock mindre bestod av arbetare än av borgare, diskuterade denna fråga, och där var det en känd borgerlig tidningsman, som talade för avrustning med den motiveringen: »Även om vi rusta oss till tänderna, kunna vi icke försvara oss, och ej heller kunna vi lita på några allianser.»

Alltså, mina herrar, låt oss erinra oss, att avrustningskravet, fordran på en isolerad svensk avrustning icke uppkommit först med den socialistiska rörelsen, utan det är djupt rotat både i vår borgarklass' och vår bondeklass' hittillsvarande historia, och det förklarar kanske också den ganska starka anslutning, som denna mening här i dag långt utanför den socialistiska rörelsens leder vunnit. Men för visso föreligger det långt starkare skäl nu än för 25, 50 eller 100 år tillbaka att ställa sig på nu nämnda ståndpunkt. Det moderna krigets skepnad omöjliggör faktiskt ett självständighets- eller neutralitetsförsvar för vårt lands vidkommande. Det har gjort själva begreppet försvar oanvändbart. Det finns icke längre ett försvar i egentlig mening, utan det gäller massmord på civilbefolkningen, på kvinnor och barn, det gäller att ställa anfall mot anfall men ingalunda försvar mot anfall, och ett effektivt försvar betraktas även av sakkunniga militärer i allt större utsträckning som en omöjlighet. Jag erinrar om det experiment, som år 1928 företogs av den engelska arméledningen med flygangreppet mot London, ett experiment, som ju utföll så — jag minns mycket livligt Svenska Dagbladets framställning av denna sak — att, om det gällt ett verkligt angrepp över Englands huvudstad med flygvapen och med bomber och alla moderna tekniska medel, så skulle hela London på några få timmar varit förvandlat till en enda grushög. Visserligen sade den citerade tidningen den gången, att Stockholm befinner sig i ett betydligt gynnsammare

läge än London, men det torde inte vara många, som dela en sådan uppfattning.

På högerhåll, där man envist fasthåller vid försvarstankens illusion, pekar man på att det försvarspolitiska läget skönmalades alltför mycket 1924—1925, när nedrustningen beslöts. Då var det också relativt ljust i världen; åtminstone framställdes saken så av dem, som voro anhängare av denna nedrustning, medan det nu har mörknat över vägen. Hela världsläget är, säger man, på ett förunderligt sätt försämrat. Ja, alla måste ju erkänna, att situationen är mörkare nu, än den var den gången. Rustningarna ha ökat på många håll. Folkförbundet har icke infriat vad man väntade av detsamma. Många skäl föreligga för att vi nu icke se så optimistiskt på utvecklingen, som skedde den gången och som exempelvis Hjalmar Branting under åren 1923—1924 vid åtskilliga tillfällen gjorde. Men å andra sidan: nog finns det fortfarande ljuspunkter och mycket betydande sådana. Jag erinrar blott om det engelska arbetarpartiets väldiga frammarsch med ty åtföljande tillkomst av en engelsk arbetarregering, något som i alla fall är en av de märkligaste händelserna under senare år med hänsyn till möjligheterna till världsfredens stabilisering.

Men må så vara, att läget är sämre nu än för fyra eller fem år tillbaka. Det kan icke inverka på frågan; vår ståndpunkt fluktuerar icke med hänsyn till det yttre militärpolitiska läget. För oss, som äro fiender till själva rustningssystemet, är det icke avgörande, om det tillfälligt är ljusare eller mörkare beträffande det allmänna läget i världen. Om det är ljust, som det var för ungefär fem år tillbaka, ja, då är det bra, och sådant kan befrämja våra strävanden i väsentlig mån. Men om det är mörkt, innebär det från våra utgångspunkter endast en ytterligare anledning att skärpa kampen mot militarismen och kriget. Vi utgå från den satsen, att fred utan avrustning är en ständig fara för nya krig och att just i själva avrustningssystemet ligger den största faran. Icke minst därför, att vi erkänna svårigheterna att inom en rimlig framtid kunna hoppas på en internationell överenskommelse i avrustningens tecken, önska vi, att frågan om den isolerade avrustningen på allvar må ställas på dagordningen i vårt land.

Man kan också säga, såsom herr Lindhagen mycket riktigt gör, att begreppet isolerad avrustning egentligen är oriktigt. Tyskland är avrustat, Danmark är i det närmaste avrustat, och Norge torde ganska snart slå in på samma väg. Det finns alltså en stämning ute i världen i denna riktning. Det gäller här icke en isolerad aktion utan en aktion, för vilken många krafter äro i verksamhet överallt i hela världen. Alla äro ense om, att ett nytt världskrig skulle betyda civilisationens undergång. Ett nytt världskrig kommer också att betyda medborgarkrig, sannolikt i hela Europa. Ett nytt världskrig betyder Europas fortsatta bolsjevisering. Intet folk kommer att kunna uthärda eller vilja uthärda de fasor, som ett nytt krig för med sig. Man kommer att resa sig överallt. Det kan icke hjälpas, att detta blir det oundvikliga resultatet: medborgarkriget. »Häng kejsaren», var den berömda engelska lösen under kriget — »Kaisern», som man betraktade som den ansvarige för världskrigets omätliga förbrytelse; — jag ingår icke på frågan, om han var det i högre grad än andra eller icke. Denna paroll gav uttryck åt stämningarna inom ententens folkmassor. Ja, en sådan symbolisk paroll skulle nog bli allmän inom Europa och hela världen, för den händelse ett nytt världskrig komme att utbryta. Kelloggspakten har förklarat kriget brottsligt och de många regeringar och parlament, som undertecknat densamma, ha därmed högtidligt förklarat, att de avstå från utvägen att kasta sina stater i krig. Konsekvensen av detta måste väl vara, att folken själva vägra att gå ut i krig och vägra fortsätta rustningar; konsekvensen måste bli, att de ställa krigshetsarna helt enkelt utom lagen.

På tal om omöjligheten att skilja på anfalls- och försvarskrig i våra dagar

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

— och ännu tvista alla om vilka som voro anfallande och vilka som voro försvarande i världskriget — ber jag att få erinra om, vad den tyske socialistiske partiledaren vid världskrigets utbrott Philip Scheidemann uttalat i sina för ett par år sedan utkomna synnerligen intressanta memoarer. Det står verkligen som en varning icke blott för arbetarpartierna utan även för folken i alla länder, att den tyska socialdemokratien i augusti 1914 lät narra sig av sin regerings sagor och lögner om att Tyskland var överfallet i öster och väster och att det gällde ett försvarskrig, när Tyskland gick ut i världskriget. Scheidemann skriver på följande sätt: »Den gången trodde vi alla på överfallet mot Tyskland, på de av fransmännen förgiftade tyska brunnarna och på de franska flygbombarna, som redan skulle ha nedkastats över Nürnberg och München. Det rörde sig om tidningsmeddelanden, vilka sedermera undantagslöst ha avslöjats som svindel. Likaså voro vi övertygade om, att alla i betraktande kommande tyska instanser gjort vad som stått i människomakt för att undgå kriget.»

Vi ha här, mina herrar, ett klassiskt exempel på den förljugenhet, som naturligt hör samman med krigets väsen. Kriget bygger på våld men också på lögn. Det har våldet till fader och lögnen till moder. Men om lögnen är oskiljaktig från själva kriget, så är den också oskiljaktig från militärsystemet över huvud. Detta kan endast upprätthållas genom ett system av de mest raffinerade lögner om överfall, om fiendliga planer mot det eller det landet, om fiendens skurkaktighet, om den egna oskulden o. s. v.; allt detta skall bringa folket att tro på krigets nödvändighet. Men gäller det då icke detsamma om rustningarna som om kriget, gäller det icke att vi ha anledning med samma skärpa fördöma själva rustningssystemet som vi gå emot kriget såsom ett barbari? Och är icke grundvalen för hela försvarsväsendet precis samma erbarmliga lögner, som Philip Scheidemann karakteriserade såsom undantagslöst avslöjade som svindel?

Det finns vissa dogmatici på yttersta vänsterkanten, som hävda, att kriget är en absolut oundviklighet på grund av motsättningarna inom kapitalismen, på grund av kampen om marknaderna o. s. v. De påstå, att vi leva i en period, som oundvikligen leder till nya imperialistiska krig. Det blir krig mot sovjetregeringen, det blir uppror i kolonierna, det måste uppkomma nationella befrielsekrig o. s. v. i den stilen. Även vi som frukta kriget, även vi som tro, att oavbrutet stegrade rustningar måste på nytt leda fram till krigiska förvecklingar, även vi vilka som socialister erkänna och klart se, att det finns ett sammanhang mellan det kapitalistiska systemet och våra dagars krig, måste dock reagera mot en sådan ödestro på krigets absoluta oundviklighet. Att förkunna en sådan åskådning är att förlama kampen mot kriget. Ty om kriget är oundvikligt, vad skulle det då tjäna till att försöka organisera motstånd mot detsamma? Att predika krigets oundviklighet, som denna åskådning gör, är i själva verket att upphöra att tro på förnuftet, på utvecklingens krafter och framför allt på arbetarklassens egen freds vilja och dess förmåga att kunna omsätta denna freds vilja uti aktion. Det är att hängiva sig åt en svart pessimism och att tro, att det är det onda rentav, som regerar världen, gentemot vilket det icke skulle existera någon som helst appell. Vi påstå, att kriget är oundvikligt endast under den förutsättningen, att vi icke själva göra allt för att undvika det. Och detta »allt» — eller det väsentliga i det — ligger just i avrustningen.

Det vore, inom parentes sagt, ganska intressant att veta, var nu nämnda riktning står i avrustningsfrågan. Man har från det hållet karakteriserat avrustningen såsom en dimbildning, såsom ett försök att slå blå dunster i ögonen på folk, varunder man förbereder ett nytt krig mot Sovjetryssland. Jag erinrar om att när den kommunistiska riksdagsgruppen förra året hade väckt ett förslag om en fullständig svensk avrustning inom loppet av tre år, stämpelades denna aktion av den kommunistiska internationella ledningen såsom »ett fel av allvarlig art». Herrar kommunister försökte då visserligen betäcka sin

ståndpunkt med att de icke alls avsett någon verklig avrustning utan att det blott var en manöver för att avslöja det socialdemokratiska partiet! Detta hjälpte nu icke; deras riksdagsgrupp fick en prickning i alla fall. Numera tillhöra dessa anhängare av den yttersta vänstern icke den kommunistiska internationalen, och det kunde därför i dag vara intressant att veta, huruvida de mena allvar med sin avrustningsaktion eller icke.

Jag skall nu med ett par ord beröra frågan om den isolerade avrustningen för Sveriges vidkommande. Det är knappast någon, som gör gällande, att Sverige skulle komma att föra ett isolerat krig mot en stormakt och ännu mindre mot en liten stat. Men man menar, att den övervägande sannolikheten talar för att vi en gång skulle kunna invecklas i ett krig »i ett större sammanhang», som den ryktbara frasen lyder. Jäväl, det är tänkbart — allting är tänkbart. Och om vi föreställa oss, att det kan komma till ett nytt världskrig, så är det icke otroligt, att man från det ena eller andra hållet skulle göra ett försök att indraga Sverige i ett krig i ett stort sammanhang. Men just en sådan uppfattning bevisar ju, att rustningarna icke utgöra något värn för vår neutralitet utan tvärtom kunna leda till att vi i ett dylikt läge mot vår vilja kunna indragas i ett eventuellt krig mellan stormakterna. Skulle vi då i en dylik situation försvara vår neutralitet med militära maktmedel, så vore detta liktydigt med landets ödeläggelse. Skulle vi åter uppge neutraliteten och kanske kasta oss in i kriget på den ena eller andra sidan, därför att vi icke eljest ha någon utsikt att värna om vår neutralitet, så vore vi i alla fall i precis samma fördömelse.

Detta resonemang måste leda till att för oss ligger den enda och verkliga neutraliteten just i den isolerade avrustningen utan avvaktande på stormakternas avrustning. Men argumentet om »det stora sammanhanget», i vilket vi sannolikt komma ut i ett krig, leder fram till även en annan slutsats, än våra motståndare förmena. Ty det är så, att vissa stormaktsgrupperingar räkna med att vid ett eventuellt kommande krig tvinga de neutrala staterna till medverkan, så utgöra dessa rustningar för de neutrala staterna, som dock vilja värna om sin neutralitet, en ökad krigsrisk — det kan icke bestridas — precis som rustningarna i allmänhet, som sägas skola garantera vår självständighet. Det gäller på samma sätt om neutralitetsförsvaret, att det leder till en skärpt risk just för brytandet av freden och neutraliteten. Det ges alltså ingen annan lösning, enligt vår uppfattning, ur en sådan ödesdiger cirkel än att beslutsamt taga steget ut och låta som neutralitetens nödvändigaste konsekvens följa avrustningen — den och intet annat.

Det är ett gammalt militärt argument, att en avrustad stat ger sig själv frivilligt till byte åt första bästa, som behagar fylla ut det »vacuum», det tomrum, som skulle uppstå där en avrustad stat är placerad. Man hör samma argument upprepas alltjämt, oberoende av hela den förskjutning i problemet, som skett genom krigets nya skepnad liksom genom uppkomsten av folkförbundet, som omöjligen skulle kunna utan vidare låta en kränkning av Sveriges neutralitet eller självständighet passera. Folkförbundet säger självt uti sina grundsatser, att det eftersträvar avrustning, och det är väl då fullkomligt ofattbart, att det skulle kunna utlämna en självständig nation, som tager förbundets egna statuter på allvar, till en stormakts övergrepp, när denna nation skrider till förverkligande av folkförbundets eget program. Detta är så mycket mera otänkbart, som folkförbundet självt, närmast i anledning av den grekisk-bulgariska konflikten 1925, uppställt den satsen, att en stat, vars existens är hotad, bör avstå från militära åtgärder och i stället vädja till folkförbundet. Ja, man har hävdat, att ingen stat har rätt att börja försvarskrig utan att först ha underställt frågan folkförbundets prövning. Ty genom att utan vidare tillgripa vapen för sitt försvar, kommer staten att försvara eller omöjliggöra folkförbundets ingripande och försök att genom icke-militära åtgärder återställa

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

rättstillståndet och trygga världsfreden, vilket är det väsentliga. Men om sålunda enligt denna folkförbundets sats staternas rätt till självvärn i själva verket betraktas som avskaffad — såsom det också måste vara, ifall kriget skall kunna avskaffas — så kan omöjligen den som avrustar därmed begå ett brott mot folkförbundet och icke heller därmed öka risken för att landets självständighet eller dess neutralitet kränkes av andra länder.

Det ifrågasättes från vissa håll, att en ensam stat icke skulle ha någon rätt att isolerat genomföra avrustning — att detta skulle stå i strid mot folkförbundets principer. Det finns ingenting i folkförbundets statuter, som strider mot ett sådant förfarande, och förfarandet kan ej heller strida mot förbundets intressen. Detta är också bekräftat av folkförbundets ledande män själva. Jag erinrar om att när frågan om de neutrala staternas ställning till folkförbundet var särskilt aktuell — när det gällde deras inträde i folkförbundet — tillskrev dåvarande norska statsrådet Castberg den engelske statsman, som var den ledande vid dessa förhandlingar mellan folkförbundet och de neutrala staterna, lord Robert Cecil, alltså den konservative förutvarande engelske ministern och kände folkförbundspolitikern. Han fick följande svar: »Det har alldeles givet icke varit avsikten att ålägga någon medlem av förbundet en förpliktelse att upprätthålla en militär styrka.» Behöves det något mera vittnesbörd om den saken, kan man hänvisa till ett liknande uttalande av den engelske ministerpresidenten Mac Donald, vilken ju också har en betydande auktoritet som folkförbundspolitikern, en auktoritet som torde vara lika oomstridd som lord Cecils.

Men man säger slutligen — och det är kanske detta argument som numera oftast går igen mot den isolerade avrustningen, åtminstone när det gäller argumentationen inom arbetarvärlden —: kan demokratierna ställa sig värlös gentemot diktaturena? Antag, att Sverige avrustade och att denna avrustning finge gensvar i övriga demokratiska stater, medan de existerande diktaturstaterna — de fascistiska och bolsjevikiska diktaturstaterna — förbli i vapen! Detta skulle alltså betyda, att demokratierna i Europa stode avrustad och att alla Europas maktmedel koncentreras på diktaturstaterna. Det är väl också denna argumentation, som ligger till grund för det projekt om det s. k. solidaritetsförsvaret, som nu företrädes med sådan styrka i major Bratts senaste skrift i detta ämne. Men jag vågar hävda, att det är ett helt annat problem, som därmed ställes på dagordningen, åtminstone när det gäller vårt lands ställning i denna sak. Detta problem har sammanhang — det må erkännas — med den allmänna internationella avrustningen och med folkförbundets politik, men det har icke något omedelbart sammanhang med frågan om en isolerad svensk avrustning eller småstaternas avrustning. Naturligtvis är det riktigt — det vill jag icke för ett ögonblick bestrida — att den europeiska demokratierna, som helhet betraktad, icke kan göra sig vapenlös, så länge det finns diktaturer, vilka äro beväpnade till tänderna och vilka skulle vägra att deltaga i en sådan allmän internationell avrustning. Ingen har ifrågasatt något annat — ja, det kanske finns sådana ytterliga pacifister, men jag vill icke göra det för egen del. Och självfallet förutsätter även genomförandet av den internationella avrustningen, att i folkförbundets tjänst vidmakthålles en internationell ordningsmakt, tillräckligt stark för att kunna hålla eventuella diktaturer eller andra eventuella — jag betonar eventuella — fredsstörare i schack. Men vad de stater beträffar, som här närmast åsyftas, tillhör ju den ena redan nu folkförbundet och har sålunda därför också förklarats sig villig att underkasta sig och tillämpa dessa principer. Och vad den andra beträffar, torde det väl vara en tidsfråga, när även den kommer att bli medlem av folkförbundet. Men bortsett från detta är det ett historiskt sakförhållande, många gånger bekräftat, att icke heller diktaturer må särdeles gott av övergrepp på främmande folk. Detta fick både

kaisern i Tyskland och tsaren i Ryssland erfaras, och säkerligen skulle de nya diktaturerna komma att röna samma erfarenhet, ifall de skulle söka efterhärma dessa föregångares exempel och alltför ivrigt följa i sådana världsframmanande andars spår. Jag tror för min del, att inbördeskriget kommer just i diktaturstaterna mycket säkrare — som en oundviklig följd av diktaturen — än vad fallet är i de demokratiska länderna.

Jag anser sålunda, herr vice talman, att vi mycket väl skulle i vårt land kunna följa det danska exemplet och skrida till en omedelbar svensk avrustning. Danmarks militärväsende kommer praktiskt taget att avskaffas. Man behåller en liten neutralitetsvakt vid gränserna — det blir allt — och denna är avsedd endast för att konstatera om neutralitetsbrott skulle förekomma, men den har ingen som helst krigisk uppgift längre. Danmarks folk har sålunda icke ryggat tillbaka för att taga steget fullt ut. Jag tror, att man gör klokt däri, att det kommer att stärka landets ställning både ekonomiskt och kulturellt, något som nog framtiden kommer att visa. Och den förbittring, som man kan finna i avrustningsindustriens ägda tidningar, i de stora kapitalistiska organen i länder, där man räknar med de neutrala småstaternas befolkningar som kanonföda i blivande nya krig, den förbittringen och den indignationen ha vi all anledning att lämna utan avseende.

Det kan i detta sammanhang ha sitt värde att citera ett uttalande rörande småstaternas avrustning, som gjordes förra året av den engelske premiärministern Mac Donald till en korrespondent i den norska tidningen Arbeiderbladet, vilken frågade honom om hans uppfattning rörande den danska avrustningen. Mac Donald svarade följande: »Jag önskar icke uttala mig om Danmark. Det är detta lands egen sak. Men jag menar i allmänhet, att ingen liten stat kan skapa en armé stark nog för sin säkerhet, och det sista som skall hjälpa den är att sända beväpnade fartyg till sjöss. Det bästa skyddet för de små staterna är enligt min mening, som jag ofta uttalat, avvapning omedelbart. Jag skulle icke spendera 50 öre på rustningar.» Så långt Mac Donald.

Jag vill till sist erinra om, att norska arbetarpartiet, i vars huvudorgan denna intervju lästes, intager i denna fråga samma ståndpunkt som den danska socialdemokratien, och den kommer att kämpa för denna uppfattning vid de kommande stortingsvalen i Norge i höst. För övrigt kan det här anmärkas, att även den holländska socialdemokratien trätt in för den isolerade nationella avrustningens princip. Sålunda vinner denna tanke oavbrutet terräng i de små staterna, och jag är övertygad därom, att den tid skall icke vara alltför långt avlägsen, då även det svenska folkets flertal i fredens och kulturens intresse skall besluta sig för att gå samma väg.

Denna ståndpunkt har ingenting — det vill jag tillägga till sist — att skaffa med den gammaldags »försvarsnihilismen», som byggde på helt andra förutsättningar och som delvis var antipatriotiskt inställd. Den ståndpunkt jag här företräder innebär visst icke ligkiltighet till det nationella oberoendet. Jag har anledning, att understryka detta, liksom min partivän herr Hallén nyss gjorde det. Det är en sak, som kan förefalla överflödigt att deklarerera men som i alla fall måste sägas gång på gång med hänsyn till de argument, som framställts mot oss i sådan riktning. Vi vilja leva som nation, men vi äro övertygade om att vi kunna göra det bättre, sundare och riskfriare *utan* de militära rustningarna än *med* desamma. Utan en varaktig fred och utan att slippa anslå de väldiga ekonomiska medel, som förbrukas för rustningar i vårt land liksom hos andra folk, är det icke möjligt att uppbygga den samhällsordning, som tiden ropar på, med människovärdiga villkor för alla medborgare i landet.

Herr vice talman! Med hänvisning till dessa allmänna synpunkter på problemet ber jag alltså att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande med den mindre ändring, som jag här föreslagit.

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

I detta yttrande instämde herrar *Höglund* i Göteborg, *Molander*, *Johansson* i Sollefteå, *Lindberg* och *Wiklund* i Byske.

Herr Wohlin: Herr förste vice talman! Den föregående ärade talaren anförde bl. a., att alla äro ense om att ett nytt världskrig skulle betyda civilisationens undergång. Jag tror, att alla medborgare i detta land kunna ansluta sig till denna uppfattning. Den som bara ett ögonblick reflekterar över vad det stora världskriget innebar i förluster av människoliv, av begåvningar och av unga generationer, vad det medförde i fråga om förstörelse av materiella värden och hur det faktiskt bragt vår gamla världsdel i ett depressionstillstånd, som ännu icke kan sägas vara övervunnet, måste instämma i att perspektivet av ett nytt världskrig är förfärande. Med den utveckling, som krigstekniken tagit, icke minst på de tekniska hjälpmedlens område, bleve säkerligen ett sådant krig en fruktansvärd förstörelse även av stora delar av civilbefolkningen och skulle, som den föregående talaren riktigt anmärkte, innebära åtminstone den europeiska civilisationens undergång.

Med hänsyn till denna känsla, som lever djupt i de flesta folks sinnen, kan man också förstå den fredsrörelse, som i många länder otvivelaktigt under senare år bryter fram med ökad styrka. Jag gjorde under förra årets sommar en rundresa genom åtskilliga västeuropeiska länder — visserligen för helt andra syften — och sammanträffade naturligtvis därvid, som varje resenär, med många personer ur skilda samhällsklasser. Jag fick ett levande intryck av att avskyn för kriget växer sig allt starkare, icke minst inom de stora anglosaxiska nationerna, som på grund av sin lynnesnatur och andra omständigheter måhända äro kallade att gå i spetsen för det stora internationella fredsarbete, till vilket vi alla här i landet livligt ansluta oss. Man måste ju också erkänna, att de som äro benägna att se något ljus på världsläget otvivelaktigt kunna hänvisa till vissa händelser under de sista åren, vilka för dem kunna utgöra en anledning till ökade förhoppningar om ett lyckligt avvärjande av ett nytt världskrig. Jag behöver ju icke erinra om, huru samförståndet mellan de båda stora kontinentala nationerna Tyskland och Frankrike, där den nationella motsatsställningen varit så stark, är på frammarsch och huru icke endast namnet Locarno utan även andra djupare folkliga rörelser tyda på en strävan att slå en brygga över det förgångna och närma dessa nationer till varandra. Jag behöver icke heller erinra om det storartade initiativ, som utgått från världens största maktfaktor i innevarande tid och som bär det ifrågavarande landets förre utrikesministers namn. Detta stora komplex av avtal innebär åtminstone ett allvarligt försök till en internationell reglering i syfte att undvika en ny krigisk katastrof. Därtill komma ytterligare andra tecken runt om i världen, som företrädarna av en mera ljus uppfattning av världsläget med skäl kunna se tillbaka på som stöd för sin tro på fredssträvandenas lyckliga framtid.

Men jag tillåter mig samtidigt härmed erinra om att man även med erkännande av dessa ljuspunkter likväl måste säga sig, att icke minst under de år som gått sedan 1925 års försvarsrevision beslutades den rent praktiska effekten av dessa ideella strävanden blivit vida mindre, än man då hoppades och alljämt skulle önska. Trots dessa strävanden hos statsmän och andra och trots dessa strömningar hos folken förspörjes, såsom den nästföregående talaren också med rätta påpekade — fastän han därav ville draga helt andra slutsatser — en tydligt framträdande svårighet att i verkligheten realisera dessa fredsidéer i form av minskning av rustningarna. Det rustningssystem, som han med sådan skärpa vände sig mot, har dock ännu i den stund som är icke förändrats i så hög grad, som man skulle önska och som skulle göra en svensk nedrustningsaktion berättigad. Herr Höglund i Stockholm anförde

t. o. m. själv bl. a., att situationen i närvarande stund är mörkare än för några år sedan, att rustningarna icke avtagit så, som man hoppats, att Nationernas förbund icke infriat de förhoppningar, man ställt på detsamma, och att många skäl finnas att icke se så optimistiskt på läget nu som fallet var 1923—1924. Dessa uttalanden, som jag finner fullt riktiga, kunna naturligtvis icke för oss, som i den isolerade avrustningen ingalunda se en ökad trygghet för vare sig större eller mindre länder, tagas till intäkt för någon annan uppfattning än att fråga om den isolerade avrustningen är för tidigt väckt här i Sverige. Herr Höglund förklarade vidare att strävandena fram mot den isolerade avrustningen — som det här gäller — redan allt starkare skulle ha framträtt i världen och som exempel på länder, som enligt hans mening vore ett uttryck för ett realiserat sådant strävande förekom även Tyskland. Jag tillåter mig härtill endast anmärka, att det dock icke varit någon i detta land förhärskande folkuppfattning, som lett till det ifrågavarande landets avskrivning av dess förutvarande militäranstalter, utan det rör sig ju om ett genom Versailles-freden landet påtvingat förhållande, vars karaktär således är av ganska annan natur än den ärade talaren ville göra gällande. Och då samme talare ytterligare till belysning av den stora rörelse, som han med skäl ansåg det pågående internationella fredsarbetet vara, anförde ett uttalande av den nuvarande engelske premiärministern, så tillåter jag mig gentemot detta citera vad krigsministern i samma arbetarregering, den socialdemokratiska ministern Shaw, vid ett annat tillfälle uttalade i samma ämne. Med anledning av att vissa medlemmar av arbetarpartiet såsom anhängare av den isolerade nedrustningen bragt denna fråga på tal inom partiet, framhöll han att regeringens program — den engelska arbetarregeringens program nämligen — vore nedrustningens *på grundval av internationella uppgörelser*. »Nu gjorde», fortsatte denne ledamot av Mac Donalds kabinett, »några teoretiska och spekulativa filosofer gällande, att om vi nedrustade mera avsevärt och konstant utan hänsyn till några andra nationer, skulle vi främja nedrustningen». Ministern ville uppmana dessa förslagsställare, som yrkade på arméns avskaffande, att noga undersöka, »om de icke vore lidande av ett sjukligt anfall av bakvänd nationalism». Så starkt och drastiskt skulle måhända ingen på vår sida vilja uttrycka sig om sina motståndare här i kammaren. »Det förefaller mig», fortsatte mr Shaw vidare, »att ingenting blivit mera klart efter kriget, än att vi, vare sig vi vilja det eller icke, både ekonomiskt och politiskt äro bundna av ett internationellt system. Förslaget att vi skola handla utan hänsyn till andra är enligt min mening den sämsta metoden att handlägga dessa problem. Den bästa är att komma överens med andra om de nödvändiga förbättringarna.»

Ja, vad denne socialdemokratiska minister i den Mac Donaldska regeringen sålunda sagt är väl egentligen på pricken ett uttryck för vad åtminstone jag och många med mig liktänkande anse om det sätt, på vilket man bör främja fredsidéerna i våra dagar. Jag har ytterligt svårt att förstå hela den tankegång, som kommer till uttryck hos pacifisterna i ett litet land som vårt, att den isolerat vidtagna avrustningen skulle innebära en minskad risk för detta lilla land. Herr Höglund utvecklade som sin uppfattning, att existensen till och med av ett mycket reducerat försvarsväsen för ett sådant lands vidkommande innebure en stor risk. Landet kunde antingen bli tvunget att begagna neutralitetsförsvaret i ett främmande stormaktsimperiums intresse eller motsätta sig detta och i båda fallen bli offer för krigets olyckor inom sina landamären. Men är det icke så, att världen ännu icke på långa vägar kommit så långt i idealism, som herr Höglund föreställer sig? Är det icke så, att ett litet land med högvärdiga tillgångar och beläget i en av de mest utsatta delarna av gamla världen i händelse av konflikt mellan stormakter vid en iso-

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

lerat viddagen avrustning har vida större utsikter att bli indraget i krig än om det uppehållit en efter sina förhållanden avpassad försvarsordning, som ger uttryck för — och det är ju varje försvarsordnings djupaste natur — detta folks livsvilja, denna livsvilja, som är det mest konstitutiva såväl hos den enskilda människan som hos en nation och som i den ofullkomliga och onda värld, i vilken vi leva, just kommer till uttryck i viljan att försvara sig mot angrepp på sin självständighet och integritet? Jag kan omöjligen dela de svenska pacifisternas uppfattning, att ett från ett litet land utgående initiativ kan få någon nämnvärd betydelse för en avrustningsaktion i större stil, att en sådan isolerad svensk avrustning kan, såsom herr Höglund uttryckte det, få »ett gensvar» hos de stora nationerna. Är det likväl icke så, att initiativet på detta område skall komma från dem, som ha makten i sina händer, och det är med tacksamhet och glädje, som de mindre staterna sedermera giva gensvar på de störres handlingar genom att ge sin anslutning till en sådan internationell nedrustning. Denna de svenska pacifisternas uppfattning kan nog vara idealistiskt respektabel, och jag vill gärna tro, att herr Hallén på Värmlandsbänken har rätt, när han i den svenska fredsrörelsen inlägger en stark fosterlandskärlek. Säkert är den svenska fredsrörelsen, när den är som bäst, djupt förbunden med en sådan fosterlandskärlek och troligen har den även känsla för vikten av vårt lands oberoende. Men ligger det icke vid sådant förhållande någonting av kammarteori och kammarspekulationer i hela denna föreställningsvärld, att man kan nå sitt mål på en väg, som så mycket avviker från den som det allmänna världsläget utpekar såsom lämplig och nödvändig? Jag kan sålunda icke förstå annat än att frågan om en utredning av en isolerad svensk avrustning nu blivit för tidigt väckt. De internationella förutsättningarna för en sådan utredning föreligga icke, och det statsutskottsutlåtande, som här föreligger till behandling, innebär på denna punkt en anledning till allvarlig oro hos oss, som endast i en nedrustning efter internationella överenskommelser se den rätta vägen för krigsfarans successiva avskaffande.

För att övergå till detta statsutskottsutlåtande finner man däri, såsom redan anförts under debatten i drastiska ordalag, en samling av olika synpunkter på sådant sätt sammanställda med varandra, att hela betänkandet logiskt sett är ett ganska bedrövligt aktstycke. Oavsett vilken ståndpunkt man har — vare sig min eller mina partimotståndares i denna fråga — hänger detta utskottsutlåtande icke väl ihop. Den parlamentariska försvarskommissionen skall å ena sidan icke underlåta att pröva de skäl, som åberopas för *starka* militära försvarsanstalter, och å andra sidan skall den pröva frågan om en »isolerad nationell avrustning». Jag får säga, att bara sammanställningen av orden »isolerad nationell avrustning» för mina öron är en mycket främmande sammanställning av ord. Jag kan icke förstå annat — vilket också lär vara händelsen — än att detta statsutskottets aktstycke är resultatet av en kompromiss, där väsentligt skilda uppfattningar om hela försvarsproblemet försökt komma överens, och resultatet har blivit utredningsdirektiv, som jag, utan att återgiva herr Anderssons i Ovanmyra uttalande, för min del finner vara av sådan natur, att de icke med fördel kunna läggas till grund för en allmän omprövning av våra försvarsanstalter, en allmän omprövning, som ju även högerregeringen och högerpartiet i dess helhet, därest utredningen icke omsluter denna s. k. isolerade avrustning, ansluta sig till.

När jag vidare ser, huru man i direktiven erinrar om, att 1925 års härordning i kostnadsavseende kommit att ställa sig avsevärt dyrare, än man trodde vid dess genomförande, kan jag icke underlåta att erinra om, hurusom just dessa beräkningars bristfällighet och otillfredsställande natur i många anföranden här i riksdagens kamrar vid det tillfället underströks och påpekades

och huru starkt det från vårt håll varnades för de kalkyler, som man på nedrustningsivrnarnas sida lade till grund för sitt beslut. Jag vill även framhålla, att vad som i fortsättningen förekommit ingalunda varit av den natur, att det kan karakteriseras på det sätt, som sker här i utskottsutlåtandet. Där står bland annat: »Krav på utvidgningar och tillägg framfördes omedelbart av de militära myndigheterna» — ja, det är ju möjligt, att detta är riktigt — och vunno understöd från deras sida, som varit motståndare till 1925 års beslut. Den nuvarande regeringen har också på olika sätt verkat i samma riktning. De framlagda försvarsbudgeterna ha icke inneburit väntade begränsningar i utgifterna utan i stället avsett stegrade kostnader.» Vad är det då, som förekommit? Det har icke förekommit, såvitt jag vet, från högerregeringens sida något enda förslag, som inneburit en utökning i organisatoriskt avseende av den år 1925 av riksdagen beslutade försvarsordningen, utan högerregeringen har vid de senaste två riksdagarna, då den framlagt fjärde huvudtiteln lojalt ställt sig 1925 års försvarsbeslut till efterrättelse. De önskemål och de förslag, som på fjärde huvudtiteln framlagts såväl under fjolåret som i år, ha visserligen på enstaka punkter inneburit kostnadsstegringar, men det har i åtskilliga fall skett därför att det gällt förslagsanslag, som man i den budgetära redbarhetens intresse räknat upp, sedan man funnit att de under en följd av år överskridits. Sedan har riksdagen, i tro att den därigenom gjort en verklig besparing eller för att bibringa allmänheten uppfattningen att en sådan skett, nedskurit samma förslagsanslag, utan att detta naturligtvis haft den ringaste statsfinansiella effekt. Så skedde exempelvis i fjol, när försvarsministern för att något minska överskridandena på avlöningsanslagen, som länge varit betydande, vidtog åtgärden att uppräknat avlöningsanslaget för armén med 500,000 kronor och avlöningsanslaget för marinen med 400,000 kronor — detta icke på grund av något som helst militärt intresse utan allenast för att försöka redovisa en budget, som på detta område bleve riktigare. Vad gjorde riksdagen? Jo, den strök bort dessa uppräknningar, i motsats till många andra fall, då riksdagen förstått, att ett förslagsanslag, som överskridits, rimligen bör räknas upp. Sedan har försvarsministern, utan att gå utöver 1925 års organisatoriska ram, presenterat riksdagen några anspråkslösa anslag — somliga av herrarna kanske anse dem anspråksfulla — men likväl några jämförelsevis mindre anslag till material och annat, avsedda att höja effektiviteten av vår försvarsordning. Att sådana anslagsbegäranden skulle vara uteslutna eller stå i strid med 1925 års härordning kan så mycket mindre göras gällande, som ju riksdagen själv i fråga om vissa materialanslag, exempelvis på flygväsendets område, måst räkna med högre kostnader, än som skedde 1925. Jag finner sålunda, att dessa uttalanden icke överensstämmer med vad som är riktigt. När man därefter tillfogar, att något stillestånd i striden om våra militära försvarsanstalter och deras omfattning sålunda icke ernåtts, och då det av den föregående meningens liksom antydes, att orsaken härtill skulle vara högerregeringens anslagsäskanden, så innebär detta en fullkomligt grundlös anklagelse mot denna regering. Att något stillestånd i striden icke uppstått, är sannerligen icke högerens eller dess regerings fel, utan det beror väl på dem, som nu ha kommit till den uppfattningen, att 1925 års härordning är för omfattande och icke motsvarar deras nya krav på en mera reducerad sådan.

Man finner sedermera i fortsättningen av utskottsbetänkandet ett uttalande om att man främst skall pröva möjligheten att återgå till den år 1925 tänkta ekonomiska ramen. Detta kan icke innebära annat, än att man själv stryker ett brett streck över sina egna kalkyler av år 1925, och syftar till en härordning, som i organisatoriskt avseende, med hänsyn till regementen och kadrer etc., kommer att innebära en ytterligare kraftig beskärning av de reducerade och bristfälliga försvarsanstalter, som vi ha genom 1925 års beslut. Då man

Ang. utredning rörande försörvsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

sätter detta såsom ett direktiv för utredning, men underlåter att beröra den andra sidan av kostnadsfrågan, så skapar man ju ingen fri prövningsrätt för utredningsmännen. Ifall dessa exempelvis skulle finna, att något nytt försvarsvapen har fått det värde och den effektivitet, att det bör rekommenderas, även om det kostar något, så får det tydligen icke ske, såvida icke det hela kan inpassas i den gamla, som vi alla veta, oriktigt beräknade ramen av år 1925. Det har dock skett ändringar i å-priserna på många militärartiklar och andra förändringar i den ekonomiska grunden för kalkylerna på detta område, så att det är ganska antikverat och ofruktbart att här hålla fast vid en för fem år tillbaka kalkylerad ram.

Så till sist heter det, att utredningen bör omfatta de skäl, som åberopas dels för starka militära försvarsanstalter dels för avrustning av förefintligt försvar på grundval av internationella överenskommelser och dels för isolerad nationell avrustning. Vad är det sista, mina herrar, om icke en verklig positionsförändring, åtminstone hos det folkfrisinnade partiet, som måhända bär det största ansvaret eller i varje fall ett huvudansvar för 1925 års härordning? Och det innebär än mera, det innebär en positionsförändring hos detta parti icke endast sedan 1925, utan till och med sedan så kort tid tillbaka som 1929. Herr Ekman anförde under behandlingen av försvarsfrågan föregående år, bland annat, gentemot en socialdemokratisk talare, herr Engberg: »Ja, mina herrar, när jag försöker förena denna partiets allmänna principdeklaration» — det var herr Sändlers principdeklaration 1925 — »med det anförande, som herr Engberg höll här i dag, och som representerade kravet på att man nu skulle lämna 1925 års försvarsståndpunkt i det stora hela, så måste jag fråga mig: är det möjligt för ett politiskt parti, är det möjligt för politiska ledare att med bibehållen auktoritet i försvarsfrågan på det sätt skifta mening, som här obestriddigen skett?» Jag uppläser dessa ord ännu en gång och riktar dem direkt till herr Ekman: Är det möjligt för ett politiskt parti, är det möjligt för politiska ledare att med bibehållen auktoritet i försvarsfrågan på det sätt skifta mening, som här obestriddigen skett? Jag kan icke finna annat än att det inträffat något, som icke står i sammanhang med händelserna ute i världen, som icke betingas av de internationella strävandenens resultat, som icke har sin grund i några nya sakliga omständigheter av betydelse att inverka på vårt lands försvarsfråga, utan som måste ha sin förklaringsgrund liggande på helt andra områden än dem, som måste vara de avgörande vid behandlingen av Sveriges största livsfråga, nämligen försvarsfrågan.

Med denna uppfattning måste jag med sorg och ledsnad bemärka den passus i utskottets motivering, där utskottet likställer frågan om en isolerad nationell avrustning i utredningshänseende med övriga spörsmål, och jag kan — frånsett det mindre logiska i hela motiveringen — icke heller se, att det finns möjlighet för den, som — ehuru väl han är fredsvän i övertygad grad och har på känn, att ett nytt världskrig är civilisationens undergång — anser den isolerade avrustningen vara en oacceptabel och farlig linje, att ansluta sig till utskottets utredningsdirektiv. Man bör enligt min mening begränsa den nya omprövningen av vårt försvarsväsende på sådant sätt, att den isolerade avrustningen uteslutes från denna utredning. Jag är gärna med om allt det övriga, både prövningen av kostnadsramen, undersökningen av de nya tekniska hjälpmedlen, samt i vad mån det är möjligt med en avrustning av förefintligt försvar på grundval av internationella överenskommelser — självfallet även det — men dock icke den speciella fråga, som en isolerad avrustning utgör.

Med dessa utgångspunkter ber jag för min del att få förklara, att jag icke kan godtaga utskottets motivering för den nya stora försvarsutredning, om vilken vi i övrigt äro eniga. När jag ser på de reservationer, som äro fogade till utskottets utlåtande, finner jag icke den karakteristik, som herr Andersson i

Ovanmyra gav högerreservationen, fullt rättvis och träffande, ty denna reservation bygger ju på vad som är allmänt känt, nämligen att sakkunniga personer för närvarande utreda och göra ett gott förarbete till den fortsatta utredningen. Men naturligtvis är herr Kvarnzelius reservation i så måtto fullständigare, att den innehåller positiva uttalanden — direktiv som jag kan ansluta mig till — och jag kan med nöje rösta för denna reservation, för den händelse den har utsikt att samla större anslutning än den förstnämnda, vilket jag också tror att samtliga anhängare av högerreservationen i sådant fall likaledes gärna skulle vilja göra.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Kvarnzelius vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **talmannen**, som under herr Wohlins anförande återkommit, yttrade nu: Sedan jag i dag till Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-regenten enligt kammarens uppdrag framfört uttrycket för kammarens deltagande i sorgen vid Hennes Majestät Drottningens bortgång, har Kronprinsen-regenten anmodat mig att till kammaren framföra hans och hans familjs hjärtliga tack härför.

Kronprinsen har därjämte uppdragit åt mig att inbjuda kammarens ledamöter att närvara vid den minnesgudstjänst, som i anledning av Hennes Majestäts fränfalle kommer att äga rum i Slottskapellet i dag kl. 4 e. m. Kammarens förhandlingar komma i anledning härav att avbrytas kort efter kl. 3 för att åter upptagas kl. 7 i afton, då enligt utfärdat anslag detta plenum kommer att fortsättas.

Vidare anförde:

Herr **Ekman**: Herr talman! Då kommandör Holmgren inledde debatten här i dag, kom han, som de närvarande hörde, till ett yrkande, fullkomligt motsatt det, som han framställde föregående år, då han på statsutskottshögerns vägnar gjorde sin hemställan i samma ämne. Då yrkade han nämligen, liksom utskottets majoritet, att de väckta motionerna om en allsidig och förutsättningslös utredning *icke* måtte till någon kammarens åtgärd föranleda. I dag däremot ansluter han sig till ett yrkande, som går ut på, att en dylik utredning måtte komma till stånd.

Innan jag ingår på frågan om den förändrade hållning, som den siste ärade talaren ansåg föreligga ifrån min och mina meningsfränders sida, har jag alltså anledning att spörja: Vad är det, som förändrat den hållning, som högerpartiet, alltså även herr Wohlin och övriga här närvarande högermän, intogo i fjol, i förhållande till den ställning de intaga i år? Har i fråga om det militärpolitiska läget någon sådan ändring skett, att däri kan ligga en saklig motivering för denna förändrade ståndpunkt? Eller har i fråga om de militära hjälpmedlens utveckling en sådan omvälvning sedan dess kommit till stånd, att den omständigheten kan förklara den förändrade ställningen? Såvitt jag förstår, är så icke fallet. Man har att söka högerns ombyte av ståndpunkt på annat håll.

Varpå beror då denna förändrade hållning från högerns sida? Såvitt jag förstår, beror den enbart och uteslutande därpå att man sedan den tiden ifrån regeringens sida förklarar, att den komme att, oberoende av meningsyttringar från riksdagen, sätta i gång en allmän utredning, byggd på den mera fackmässiga beredning, som hittills ägt rum inom departementet. Läget är följaktligen det, herr Wohlin, att det parti, som utgör regeringens eget underlag, har, i stället för den ståndpunkt det intog i fjol både i statsutskottet och i övrigt, funnit sig böra gå in för en utredning — jag återkommer närmare till den saken senare — som jag, särskilt efter herr Wohlins senaste yttrande,

Ang. utredning rörande försvars-väsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

har svårt att karakterisera med orden »allsidig och förutsättningslös», men som dock avser att taga upp försvarsproblemet i ett större sammanhang.

Herr Holmgren inledde sitt anförande med att säga, att den nuvarande regeringen och särskilt försvarsministern varit »utomordentligt lojal» gentemot 1925 års försvarsorganisation. Och den siste ärade talaren ansträngde sig att visa, att de förslag, som i sådana avseenden förts fram, icke kunde motivera ett sådan omdöme om detsamma, som förekommer i statsutskottets hemställan.

Emellertid förhåller det sig ju härmed så, att herr försvarsministern för en tid sedan i ett offentligt föredrag tillkännagivit både sin — och därmed väl också regeringens nuvarande — ställning till försvarsproblemet, liksom också skälen till denna förändrade ställning. Enligt ett referat, som jag förmodar är riktigt, enär det är återgivet i en tidning, som tillhör regeringens politiska meningsfränder, yttrade han i detta föredrag bl. a. följande: »Resultatet av 1925 års försvarsbeslut har beträffande armén blivit ett organisatoriskt lappverk med en otillräcklig tilldelning av modern krigsmateriel. För dess del är därför en revision av 1925 års beslut oavvisligen nödvändig.»

Jag skall icke ingå på frågan huruvida detta, rent formellt, är ett omdöme, som visar, att regeringen funnit sig kunna stödja, utveckla och stärka 1925 års försvarsbeslut. Jag konstaterar endast, att omdömet från regeringens sida om 1925 års försvarsordning äger den innebörd, jag nu angivit. Det var väl för övrigt icke något nytt vittnesbörd, utan en mening, som på det hela taget färgat regeringens uppfattning av försvarsfrågans läge under hela den tid, regeringen suttit.

Vad den revision, som sålunda ställdes i utsikt, skulle ha till syfte, utvecklas närmare i fortsättningen av föredraget, där försvarsministern yttrat följande: »Ett bland de svåraste problemen är säkert en för våra svenska förhållanden lämplig avvägning mellan organisationens omfattning och tillgodo-seendet av materielbehovet. För att fatta lämpliga beslut i dessa frågor fordras grundliga överväganden av en mångfald militära och även politiska frågor av delvis ganska ömtålig natur. Utan tvivel är det av stor betydelse att redan i fred äga tillgång till en tillfredsställande materiel. Men om man står inför valet att giva efter i endera hänseendet, bör man minnas, att skapandet av en duglig organisation är ofantligt mycket svårare och mer tidsödande än komplettering av materielen. En överdriven föreställning om teknikens möjligheter får icke leda till att vi förbise den viktigare grundsatsen, att ett land skall vid kamp för sin existens kunna på lämpligaste sätt sätta in alla sina kraftresurser.»

Här tillkännagavs sålunda i klara ord, att man inom regeringen var i färd med en revision, som, vad armén beträffar, skulle möjliggöra för landet att sätta in alla sina kraftresurser, d. v. s. taga i anspråk hela vårt människomaterial i den mån detta är användbart för kriget, och förse detta folkmaterial med den utrustning, som kan anses erforderlig i detta avseende. Då frågar jag i korthet: När socialdemokratien redan i fjol ställde sig på den ståndpunkten, att en utredning borde komma till stånd och när i år regeringen, och därmed också högerpartiet, för sin del deklarerat, att den skulle komma att gå in för en utredning, som, vad armén beträffar, hade det syfte, jag förut refererat, när det således låg fullkomligt klart, att majoritet fanns i riksdagen för att utredning skyndsammast borde vidtagas, även om de olika partiernas syften med utredningen voro från varandra skiljaktiga, var det då icke rimligt, att även vi frisinna de inriktat oss på att söka få ett ord med om beskaffenheten av de utredningar, som man sålunda kunde förutse oundgängligen skulle komma till stånd? Detta vårt betraktelsesätt förefaller mig vara fullständigt klart och oangripligt. Men däremot kvarstår alltså som oför-

klarligt, varför herr Wohlin och hans meningsfränder i fjol röstade mot en allsidig och förutsättningslös utredning, under det de i år biträda ett sådant krav? Då herr Wohlin nu gentemot mig talar om partier och om partiledare, som bytt mening, så returnerar jag detta direkt och omedelbart till herr Wohlin och hans meningsfränder, vilka just genom sin hållning skapat den förändrade situation, jämfört med i fjol, i vilken vi nu befinna oss. Det är farligt, herr Wohlin — framför allt när man har så stor delaktighet i exempelvis 1924 års försvarsförslag, som herr Wohlin har, det är riskabelt, säger jag — både ur taktisk och allmänt principell synpunkt, att under sådana förhållanden gå till anfall på detta område.

Av vad som framkommit på olika håll och på olika sätt var det, som sagt, således klart, att en utredning skulle komma till stånd, vare sig riksdagen nu fattade något beslut därom eller icke. Lika klart var det, att om en utredning skulle verkställas av regeringen, utan att riksdagen gjorde sin mening därom gällande, skulle denna utredning — vad jag nyss läst upp är i det fallet alldeles obestriddigt — komma att avse en *utvidgning* i stor omfattning av våra försvarsanordningar. I ett sådant läge återstod, såvitt jag kan förstå, för en riksdag, som icke vill, att en minoritetsmening skall på det sättet forceras fram mot en allmän folkmening på detta område, utan som vill förhindra en sådan utveckling — vilken för övrigt i det stora hela tillfogar sig själv de största skadorna — intet annat än att söka få fram normer och direktiv för utredningsfrågans fortsatta behandling, direktiv, som stå i överensstämmelse med folkflertalets mening. Det borde väl vara påtagligt för var och en, synes det mig, att motiven till det utskottsutlåtande, som här föreligger från riksdagsmajoritetens sida, äro av denna beskaffenhet. Det framgår klart av utskottsutlåtandets innehåll. Jag menar alltså, att den förklaringen över vårt votum i år är fullständigt tillräcklig. Och ingen, som studerar denna fråga, skall något ögonblick behöva vara i tvivelsmål om, huruvida det varit något annat än giltiga och sakliga skäl, som motiverat det förslag, som herr Wohlin för sin del betecknade som ologiskt och beklagligt.

Jag övergår därefter till frågan om vilka anmärkningar, som med skäl kunna göras mot detta utskottsutlåtande.

Herr Jones Andersson och flera med honom, bl. a. herr Wohlin, tyckte att det var något alldeles orimligt, att i en allmän utredning skulle beaktas såväl kraven på ett starkt försvar som tanken på en internationell ömsesidighet i strävandena för allmän nedrustning liksom också den på vissa håll omfattade planen på isolerad avrustning. Nu tillåter jag mig fråga och då närmast herr Jones E. Andersson: Ingå icke sistnämnda spörsmål i den »allsidiga och förutsättningslösa» utredning, till vilken herr Andersson yrkade bifall? Ty om så är fallet och alltså samtliga dessa riktlinjer ingå i hans förslag, måste de väl också komma upp till prövning. Om det är uppenbart, att dessa olika strävanden och åskådningar, som taga sig uttryck i dessa tre olika alternativ, äro åsyftade i båda de reservationer, vartill man här yrkar bifall, vad mena då herrarna med att utskottets betänkande skulle vara så oerhört mångsidigt och vidlyftigt och innebära en sådan rikedom på uppslag? Skillnaden, mina herrar, blir endast den, att medan reservanternas leka kattens lek med rätten och icke våga nämna vad som skall förekomma, fastän de mycket väl veta vad som måste komma under omprövning, så innehåller utskottsförslaget anvisning på de tre stora huvudlinjer, med vilka man får tänka sig, att den fortsatta utvecklingen har att räkna. Om åter herrarna på ömse sidor om utskottsmajoriteten härtill svara: Nej, i denna »förutsättningslösa utredning» skall icke det sista alternativet komma med, då frågar jag: hur kunna herrarna då för sina förslag använda orden »allsidig och förutsättningslös»? Ty så mycket ha vi väl redan hört av dagens debatt, att nog är även den linjen en sådan, som kommer att

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

anmäla sig såsom aktiv i vår fortsatta försvarsdiskussion. Vill man bestrida den saken, må man ju göra det, men det är, såvitt jag förstår, blindbockens fullkomligt ohållbara ståndpunkt. Jag ber samtidigt att herr Wohlin förklarar för oss, huruvida icke i det yrkande, som han framställde, även ingår som förutsättning, att samtliga dessa tre alternativ skola komma upp till prövning och undersökning? Jag kan spara mina reflexioner rörande hans omdömen, tills jag erhåller ett klart svar, fritt från undanflykter, på detta spörsmål.

Här har man klandrat — det gjorde också herr Wohlin — att bland direktiven i utskottsbetänkandet förekommer en hänvisning till 1925 års kostnadsram samt ett uttalande av innebörd att denna ram borde beaktas vid utredningen. Jag har då anledning fråga: Är det orimligt, är det något nytt eller olämpligt, att vid en utredning, som avser att på lång sikt lösa frågan om våra försvarsanordningar, man anlägger, såsom en grundläggande, för utredningens resultat bestämmande synpunkt, de ekonomiska hänsynen? Jag skall till herr Wohlins begrundande citera något av vad som förekom i Kungl. Maj:ts proposition nr 20 vid 1924 års riksdag, en proposition, under vilken man finner bl. a. herr Wohlins namn. I inledningen till den propositionen upptogs frågan först av den dåvarande statsministern, som i »det förslag till omorganisation av vårt försvarsväsen», som då förelades riksdagen, bl. a. åberopade den regeringsförklaring, som avgavs, när regeringen ifråga tillträdde. Statsministern hr Trygger yttrade därvid: »Regeringens avsikt är att inom de gränser, som *bestämmas* av landets ekonomiska och finansiella förmåga, söka få fram en försvarsorganisation, som i rent militärt avseende innebär det mest fullständiga utnyttjande av de *för ändamålet till buds stående medlen* och samtidigt ger landet största möjlighet att i farans stund utveckla den försvarskraft, som rikets säkerhet kan kräva.» Jag stryker under orden »inom de gränser, som *bestämmas* av landets ekonomiska och finansiella förmåga». I fortsättningen upprepade statsministern, att dessa gränser efter hans förmenande icke kunde sammanfalla med gränserna för den då rådande, år 1914 beslutade försvarsorganisationen, om vars kostnadssiffra han gör följande uttalande: »Utan att behöva taga min tillflykt till några särskilda, mer eller mindre tillförlitliga beräkningar kan jag såsom nästan obestriddigt beteckna, att en dylik försvarsbudget skulle av vårt folk betraktas och vid tillämpningen kännas såsom en överbelastning.» Herr Trygger kom i fortsättningen fram till, att de utgifter, som förekommo i den »begränsade finansiella ram, som de i 1924—1925 års budget upptagna förslagsanslagen innebära», vore vad situationen anvisade, och »följaktligen tarvas», säger han vidare, »ingen särskild undersökning om landets förmåga att bära kostnaderna för denna försvarsorganisation». När den regeringens försvarsminister sedermera utvecklade sin synpunkt på frågan, kom han beträffande det belopp, som enligt huvudtiteln borde uppställas som norm, fram till i runt tal 138,000,000 kronor såsom den lämpliga siffran. Han avslöt sitt principyttrande till det förslaget med följande ord: »För mig har den avgörande synpunkten uteslutande varit att *inom förut angiven kostnadsram* så organisera de olika försvarsgrenarna, att försvaret erhåller den största möjliga effektivitet.» Detta yttrande avsåg ett nytt förslag till härordning, som skulle gälla för långa tider framåt, en försvarsomorganisation sålunda, lika grundlig som den, som sedermera kom till stånd 1925. Men, mina herrar, en principmotivering, som mera klart och samtidigt mera trängt fixerat, att försvarets omfattning måste bestämmas av den ekonomiska ramen, än som skedde i det förslag, som framlades år 1924, har aldrig förut anförts i en kungl. proposition. Och för denna begränsning stod herr Wohlin medansvarig. Kom sedan och säg att det är orimligt, när vi i fortsättningen för vårt förslag nu vilja som riktlinje för det fortsatta arbetet på detta område hänvisa till en given kostnadsram. Något slags sammanhang måste det väl ändå vara i uppträdet, även om man allt

emellanåt byter om ställning och parti och intager olika ståndpunkt vid olika tillfällen. Jag vill dessutom erinra den nuvarande regeringens medlemmar därom, att visserligen anfördes inom det då tillsatta utskottet på vissa punkter av 1924 års förslag reservationer från statsminister Lindman och åtskilliga andra av de här närvarande högermännen. Men dessa reservationer upptogo icke på någon punkt avvikande mening i fråga om det sätt, varpå i 1924 års förslag den ekonomiska ramen upplades, beräknades och fastställdes. I det avseendet anslöto sig utskottsreservationerna år 1924 till det då framlagda förslaget utan någon som helst erinran mot detsamma.

Ja, sålunda ser, mina damer och herrar, verkligheten ut, när man kommer in på detta område. Skillnaden mellan år 1924 och nu är blott den, att under det att den dåvarande regeringen ville bestämma ramen till cirka 138 miljoner kronor och ansåg förhållandena i allmänhet motivera den ståndpunkten, så pekar man nu i utskottets hemställan på en ram, som ligger åtskilliga miljoner under nämnda belopp. Men icke kan den omständigheten i någon mån influera på ett rättvist bedömande av frågan, huruvida det i båda dessa fall gemensamma direktivet över huvud är användbart eller ej eller om den både då och nu valda utgångspunkten är riktig. I det avseendet äro de båda här förekommande fallen varandra fullständigt likvärdiga.

Nu vill jag för min del erkänna, att det varit lyckligt, om man icke på förhand behövt söka åstadkomma en anvisning på sätt som här skett. Men kan någon anvisa något annat sätt, varpå riksdagen skulle kunnat giva ett konkret uttryck åt sin vilja att den ekonomiska planläggningen för 1925 års försvarsbeslut icke finge frångås, därest man icke hade föreslagit ett uttalande av sådan innebörd, som här föreligger från statsutskottet? Såvitt jag förstår, kan på andra vägar intet sådant direktiv givas. Under sådana förhållanden är det oundviklig, att en dylik anvisning blivit intagen i utskottets hemställan. Endast därigenom kan man undgå, att en minoritetsregering söker driva fram en lösning i strid mot folkmajoritetens vilja. Ty därom äro vi nog alla ense, att landet icke bytt ståndpunkt i försvarsfrågan, sedan man undersökte folkopinionen i denna fråga genom 1924 års val, grundat, kan man säga, i första hand på detta spörsmål. Endast genom att riksdagen följer utskottet kan man undgå, att minoritetsregeringen med all makt söker forcera frågans handläggning inom departementet i annan riktning. Och detta, såvitt jag förstår, utan annat resultat än att den därmed underlättar, stärker och utvidgar en agitation, som betraktar vidhållandet av neutralitetsförsvaret, eller vad man helst vill kalla det, som en dels överflödig, dels ur militär synpunkt ohållbar ståndpunkt. Det är detta, som till syvende och sist blir resultatet av den agitation, som icke minst de två senaste årens »utredningsarbete på försvarsområdet» framkallar.

Nu yttrade herr Wohlin bl. a., att i de båda försvarshuvudtitlar, som blivit framlagda av den nuvarande regeringen, icke något förekommit, som icke läte sig förena med 1925 års försvarsbeslut. Jag skall härtill blott erinra om en sådan sak, som att det redan för 1924 års försvarsorganisation förelåg en så betydelsefull fråga som den, huruvida man då skulle gå till nyanskaffning eller modernisering av vårt fältartilleri. Den regering, som herr Wohlin tillhörde, kom då till det resultatet, att den frågan av ekonomiska skäl icke kunde upp- tagas, åtminstone icke under den tioårsperiod, som man då närmast räknade med och för vilken man gjort upp ett fullständigt program i fråga om materiel- anskaffning. Till och med högerregeringen 1924 ansåg alltså, att den saken icke kunde inrymmas i dess egen försvarsplan. Vi ställde oss år 1925 inom försvarsutskottet och i riksdagen på denna 1924 års högerregerings plattform. Den nuvarande regeringen upptog emellertid i fjol just vad man av ekonomiska skäl förut ansett oundgängligt att utesluta. Herr Wohlin, som ävenledes intog nämnda ståndpunkt år 1924, tänker nu icke på, att han i fjol på den punkten

Ang. utred-
ning rörande
försvars-
väsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

tillstyrkte ett mot 1924 och 1925 års propositioner stridande förslag. Hur kan herr Wohlin, »hur kan ett politiskt parti och dess ledare» på detta sätt glömma sina förut intagna ståndpunkter och gå fram med yrkanden och förslag, som på dylikt sätt äro oförenliga med vad man förut gått in för? Den frågan — först framställd av herr Wohlin — ha vi anledning att begrunda här i kammaren.

Jag skall icke nu upptaga tiden så mycket längre. Jag tror, att jag givit tillräcklig förklaring på att ett utskottsutlåtande av denna beskaffenhet nu föreligger och till att vi frisinnade under den nuvarande situationen funnit oss nödgade att biträda riktlinjer av den art, som utlåtandet i fråga upptager.

Jag skall icke giva mig in på herr Höglunds långa resonemang. Jag vill blott till honom säga, att jag tycker det förefaller något underligt, att en så skicklig taktiker som han »börjar» sin nya riksdagsmannagärning med att i ett fall som detta, när man begär utredning, hålla ett långt föredrag om en av de ståndpunkter, som utredningen avser att undersöka. Det synes mig som om hela den delen av diskussionen kommit upp vid ett tillfälle, då den icke lämpligen kan med någon större behållning föras. Den anbefallda utredningen skall ju avse att för alla tre alternativen få fram alla de motiv, som kunna åberopas för de olika ståndpunkterna. Jag skall därför som sagt icke ingå på herr Höglunds yttranden, utan vill endast tillägga, att det förefaller mig, som om kammaren icke hade anledning att gå med på hans ändringsyrkanden. De båda saker, som statsutskottet fullständigt enhälligt ansett sig böra hålla isär, nämligen å ena sidan det föreliggande utredningsförslaget, å andra sidan förslag till ett beslut om en omedelbar lösning i viss riktning, böra givetvis — åtminstone vid beslutens fattande — behandlas var för sig och avgöras av kammaren efter dess inställning till de båda förslagens särskilda innehåll. Jag tillåter mig sålunda uttala den förmodan, att kammaren på denna punkt icke kommer att följa herr Höglunds ändringsyrkande.

Jag kunde för ögonblicket nöja mig med vad jag sålunda anförde. Jag vill emellertid ytterligare påpeka för herr Wohlin — som talade om, att 1925 års beslut var särskilt angräpligt därför att de då gjorda beräkningarna visat sig ohållbara — att i de punkter, där det varit fråga om beräkningarnas hållbarhet, 1925 års beslut innebar en accept av de grunder för beräkningarna, som 1924 års regeringsproposition vilade på, en proposition sålunda, för vars sakliga och tekniska innehåll ju bland andra herr Wohlin bar ansvaret. Att de som sålunda stodo ansvariga för de beräkningsgrunder, som användes i 1924 års förslag, sedermera beklaga sig över, att 1925 års beslut godtog dessa beräkningsgrunder det förefaller mig höra till den underliga lapsus i tankegången som man ibland kan finna hos eljest insiktsfulla män. Det är nämligen fullkomligt oförklarligt, att ett angrepp på den punkten kunnat göras av herr Wohlin. Det skulle till och med finnas större anledning för mig och mina meningsfränder att beklaga oss över, att vi på vissa punkter godtogo de beräkningsgrunder, som förordades av 1924 års regering.

Jag skall icke upptaga tiden längre. Jag tror, att jag givit goda skäl för att de frisinnade kunnat biträda det förslag, som föreligger. Det anförda torde också förklara vad som föranlett, att frågan lagts upp på sätt som skett, även om innebörden av de direktiv, som lämnas i statsutskottets hemställan, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Malmberg**: Herr talman! Då här behandlas en inom riksdagens båda kamrar väckt motion, skulle jag icke på nuvarande stadium ha begärt ordet, därest icke vissa uttalanden av herr Ekman direkt uppkallat mig. Behovet av mitt yttrande över frågan i dess helhet är så mycket mindre, som herr Wohlin i sitt anförande nyss på ett synnerligen klargörande sätt lagt fram, hur med denna fråga verkligen förhåller sig.

Herr Ekman försökte komma ifrån det påstående om de frisinnades förändrade ståndpunkt, som herr Wohlin med stöd av riksdagsprotokollen gjorde, och framkastade en motbeskyllning. Den motbeskyllningen är fullkomligt gripen ur luften. Herr Ekman yttrade att man från regeringsbanken först nu kommit fram med talet om en parlamentarisk utredning. Jag vill då i detta sammanhang läsa upp vad herr statsministern redan vid behandlingen av den s. k. utredningsmotionen förra året sade: »Nej, herr talman, en mer eller mindre parlamentarisk beredning kommer naturligtvis att förr eller senare följa på denna utredning» — det var den då igångsatta utredningen — »och då undrar jag ju mycket, varför man är så rädd för denna kommitté — om man är rädd för att se sakförhållanden i ögonen, sådana som de här komma fram, eller om det är för att man icke vill ha någon utredning alls.» Läget 1929 var det, att socialdemokraterna krävde ett avbrytande av den av regeringen igångsatta fackmannautredningen och dess omedelbara ersättande med en parlamentarisk kommitté. Mot detta måste högern reagera. Högerens ståndpunkt liksom den regerings, som jag företräder, har alltid varit, att man önskat en fackmannautredning först och därefter en parlamentarisk beredning av det av fackmännen framlagda materialet. Såväl av mitt anförande utanför riksdagen som av statsministerns framgår, att tidpunkten för fackmannautredningens avslutande nu närmar sig, och att det därför från regeringens sida icke längre är något hinder för att man igångsätter den parlamentariska utredningen. Detta är tvärtom i full överensstämmelse med regeringens åsikt och den programförklaring, som i detta avseende lades fram i fråga om arbetsordningen för försvarsberedningen.

Jag kommer så till de mot mig mera personligt riktade delarna av herr Ekman's anförande. Herr Ekman fann, att vad jag framhållit om att resultatet av 1925 års försvarsbeslut blivit ett organisatoriskt lappverk med otillräcklig materiel var ett mot riksdagsmajoritetens åsikt stridande uttalande. Detta uttalande anser jag icke vara berättigat. 1925 års försvarsordning var ju frukten av en i ganska stor hast tillkommen kompromiss, och den har många mycket allvarliga brister. Dessa kunna på mångahanda sätt avhjälpas. Det kan till en viss grad ske inom ramen av 1925 års försvarsordning, och det kan ske genom öknningar av större eller mindre grad. Regeringen har icke i sina hittills utfärdade direktiv för utredningen anført något annat än att utredningen skall taga sikte på, huruvida ur våra nuvarande försvarsanstalter större effektivitet kan utvinnas. Från det frisinnade partiets ledning har tidigare uttalats, att de frisinnade naturligtvis icke ha någon som helst anledning att sätta sig emot sådana smärre förbättringar i organisatoriskt och andra avseenden, som kunna hållas inom 1925 års ram.

Vad tillgång å materielen beträffar, så behövs knappast mer än ett ganska ytligt studium av olika framställningar för att man skall förstå, att den icke är tillfredsställande. I detta sammanhang vill jag också komma in på frågan om fältartilleriet. Herr Ekman yttrade, att vid de utredningar, som under en följd av år föregingo 1925 års beslut, man kom överens om att icke gå in på ombeväpningsfrågan vid fältartilleriet, utan att därmed skulle anstå åtminstone 10 år framåt. Regeringen har icke heller gått in på ombeväpningsfrågan — det är en sak, som skulle kräva en mångfald miljoner — men regeringen har med stöd av vad sakkunskapen säger om den tid det tager att framställa en ny pjästyp framhållit, att det redan nu behövs medel dels för att pröva framkomna förslag till ändringar i den nuvarande materielen, dels också för att konstruera fram en lämplig typ för den tillverkning av krigsmateriel, som i händelse av krig kan vara nödvändig. Regeringen har därför begärt ett mycket blygsamt anslag för att med två pjäser utföra vissa för-

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

sök. Förra året begärdes för detta ändamål ett belopp av 380,000 kronor — då skulle försök anställas med både kanoner och haubitser — men i år har man med tanke på det motstånd, som nämnda anslag mötte i fjol, inskränkt sig till mest nödvändiga och begärt endast 250,000 kronor för att utröna en ny fältkanontyp. Skola dessa 250,000 kronor vara det mest glänsande beläget på, att regeringen gått utanför 1925 års beslut, och skall regeringen genom att begära ett dylikt anslag anses ha ådagalagt sin onda vilja att komma 1925 års försvarsordning till livs, då frågar jag verkligen, hurudan den försvarsordning skall se ut, som bättre håller sig inom ramen för 1925 års försvarsbeslut. I detta sammanhang vill jag också nämna, att vid framläggande av 1929 års statsverksproposition Svenska Morgonbladet, som ju icke torde vara herr Ekman parti främmande, försökte måla ut regeringens oerhörda rustningsiver. Bl. a. läste man en rubrik att »Regeringen begär 60 miljoner kronor till ny fältartillerimateriel». Detta påstående torde ha haft sin grund i att i generalfältygmästarens framställning stod omtalat, att en fullständig ombeväpning av fältartilleriet skulle i en framtid kosta 60 miljoner kronor. Något sådant har jag ingalunda ansett möjligt att nu gå in för, men jag önskade göra vissa försök för att undslippa en dylik stor utgift och begärde därför en mindre summa för försöken i fråga. Om det sålunda är dessa 60 miljoner, som föresväva herr Ekman, så äro de tagna ur Svenska Morgonbladet och icke ur regeringens framställning.

Vidare skulle jag i Göteborg ha nämnt, att vår försvarsorganisation måste vid krigstillfälle kunna uttaga alla landets resurser. Ja, sådant måste förhållandet vara och detta är en sats, som icke inom något land torde vara ställd uti tvivelsmål. Vad jag har sagt i mitt föredrag är emellertid endast och allenast, att den organisation vi gå in för, bör vara på ett lämpligt sätt avpassad så att vi på närmaste väg kunna komma till ett sådant uttagande av resurserna, därest trots alla försök på diplomatisk väg att undslippa ett krig vi icke kunna undgå dess fasor. Att vi vid uppgörandet av vår försvarsordning därför måste hålla denna synpunkt i sikte, anser jag vara ett axiom, som vi icke kunna komma ifrån. I det uttalande jag gjorde låg endast en varning mot ett underskattande av organisationen till förmån för en materiel, som är underkastad en mer eller mindre hastig förändring.

De yttranden om regeringens förändrade ståndpunkt, som herr Ekman fällde, anser jag icke vara med verkliga förhållandet överensstämmande. Till det citat, som av herr Wohlin lämnades om det frisinnade partiets ställning, skulle jag kunna lämna ett citat beträffande socialdemokraternas och dess ledares ståndpunkt så sent som 1927. I broschyren »Fakta 1927» förekommer en passus, som lyder på följande sätt: »Bestämmande för partiets politik har varit den uppfattningen, för vilken särskilt Branting trädde in, och som hävdar såväl rätten till försvar mot angrepp som plikten att värna nationens oberoende och frihet. På denna punkt ha meningsbrytningarna numera praktiskt taget upphört.» Denna ståndpunkt förefaller mig numera vara förlegad ur socialdemokraternas synpunkt sett.

Slutligen vill jag i detta sammanhang påpeka en sak, som jag såsom försvarsminister anser mig böra hava sagt, nämligen att en utredning av den omfattning, som här tydligen åsyftas, med krav på biträde av personer från många olika åsiktsgrupper, icke kan hållas inom ramen för de kostnader, som i årets statsverksproposition under fjärde huvudtiteln äro upptagna för anslag till kommittéer och utredningar. Siffrorna från försvarsutredningen visa i det fallet hän på att det behövs väsentligt mer. Under år 1921 utgick t. ex. för detta ändamål ett belopp av 137,000 kronor, år 1922 ett belopp av 123,000 kronor, år 1923, då utredningen avslutades, 66,000 kronor. Summan av kost-

naderna för revisionen, inberäknat tiden före 1921, belöpte sig till nära $\frac{1}{2}$ miljon kronor, sålunda ett belopp, som med nuvarande kommittéanslag av 90,000 kronor icke kan av fjärde huvudtitelns kommittéanslag täckas.

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Herr Wallerius: Herr talman! Det är talet om isolerad avrustning i utskottsbetänkandet och även i denna debatt, som uppkallat mig att säga några ord. Den som erkänner de fria staternas rätt att existera såsom fria måste, synes det mig, såsom en outhärlig tillgång räkna viljan inom vårt folk att leva, viljan att ha en plats i solen, viljan att värna det som vi innesluta i begreppet den svenska friheten, viljan att i den yttersta nödens stund offra sig självt. En sådan vilja att leva och att försvara sig finnes inom vårt folks djupa led, oavsett olika politiska åskådningar, en känsla av plikten att hellre offra sig än taga fångens länkar och bära en trädöm, som för det svenska sinnet är i sanning motbjudande. Jag har oförgätliga minnen av huru de, som stått långt till vänster om mig i politisk uppfattning, när det verkligen gällt, ha ådagalagt denna vilja på det tydligaste sätt. Men därför att detta är en så dyrbar tillgång för oss, måste vi se till, att vi icke sarga den eller motverka den, så att om kriget och faran komma, vilket vi önska aldrig måtte ske — och för att avvärja detta är jag för min del villig gå in för de gemensamma strävandena nationerna emellan — denna vilja icke måtte vara försvagad. Vi måste undvika allt sådant, som går stiek i stäv mot tillvaratagandet av denna vilja, ty vad sker annars, mina herrar? Jo denna vilja — som finnes icke minst bland ungdomen i vårt land — råkar i *en kritisk situation*: var finnas resurserna, när det gäller att värna landet, vem hjälper oss, om det svåra provet kommer?

Härmed vill jag i detta sammanhang ha framhållit nödvändigheten av att värna denna vilja, som är den dyrbaraste och outhärligaste tillgång för ett fritt samhälle.

Jag hemställer om bifall till den av herr Widell m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! En debatt som denna kan inte bli något annat än ett återupprepande av synpunkter och argument, som kommit fram många gånger tidigare. Jag vill emellertid uttala motionärernas tillfredsställelse över att statsutskottet har tillstyrkt den väckta motionen. Denna tillfredsställelse gäller icke bara det yrkande utskottet gör utan även utskottets motivering.

I de motioner, som de två senaste åren framburits på den socialdemokratiska gruppens vägnar, ha vi begärt en ny försvarsrevision, väsentligen för att undersöka tre saker, dels möjligheten att uppnå de besparingar, som beräknades 1925, dels möjligheterna till nya reduceringar och dels ändamålsenligheten av hela vårt försvarsväsen. När jag läser igenom motiveringen till statsutskottets yrkande, finner jag att alla dessa tre önskemål där äro tillgodosedda. Utskottet tager främst sikte, helt naturligt, på att uppnå effektivitet i kostnadsavseende i fråga om 1925 års beslut. Man pekar vidare på möjligheten av nya reduceringar, och man framlägger direktiv för en fullkomligt allsidig utredning av hela vårt försvarsproblem. Denna läggning av utredningen stämmer också överens med det uttalande som gjordes av 1928 års socialdemokratiska partikongress. Jag tror alltså, att när jag uttalar min tillfredsställelse över statsutskottets förslag, så behöver jag icke begränsa detta till att vara en personlig tillfredsställelse, utan jag kan göra detta uttalande på partiets vägnar.

Det har här gjorts vissa anmärkningar, som kanske något böra bemötas. Min partivän herr Hallén försökte vara ganska elak mot talet om 1925 års kostnadsram. Han fällde ett så starkt uttryck, som att denna kostnadsram icke syntes representera någonting annat än riksdagsvänsterns principlöshet, då det gäller

Ang. utredning rörande försvars-
väsendet.
(Forts.)

behandling av försvarsfrågor. Han menade också, att om denna kostnadsram skulle representera en effektivitetsram, den ganska snart skulle sprängas på grund av en ständigt pågående utveckling. Han förenklade problemet genom exemplet, att om man 1925 hade räknat med tre flygmaskiner av ett visst slag, så skulle ju redan behovet av fem flygmaskiner spränga 1925 års ram. Jag måste säga, att när jag hör ett sådant resonemang, får jag närmast intrycket av, att den som för det icke har bekymrat sig om att göra klart för sig, varför han själv var med om 1925 års beslut, och ännu mindre att göra klart för sig innebörden av de tankegångar, vilka bestämde dem, som i högre grad än herr Hallén hava ansvar för detta beslut. När vi gingo till 1925 års försvarsrevision, spelade kostnadssynpunkten, som jag en gång tidigare påpekat, en ganska avsevärd roll. Vi ville komma ned från de alltför höga kostnaderna för våra militära anstalter. Vi ville samtidigt försöka att inom en begränsad kostnadsram skapa en försvarsorganisation, som fyllde de anspråk i militärt avseende, som man kunde finna rimliga på grund av vår uppfattning av läget i världen. Vi utgingo icke ifrån att den försvarsorganisation, som skapades år 1925, skulle kunna utgöra ett självständighetsförsvar i den meningen, att vårt land skulle militärt kunna värja sig mot vilken angripare som helst. Överhuvud taget föreligger naturligtvis för en småstat ingen möjlighet att skapa ett sådant militärt försvar, att detta i alla skiften och under alla omständigheter skulle kunna fylla uppgiften att värna om självständigheten. Vi utgingo tvärtom ifrån, att de uppgifter, som kunde ställas på våra militära anstalter, voro av begränsad art, och särskilt pekade vi på de erfarenheter, som världskriget hade givit oss rörande de anspråk, som kunna ställas särskilt på våra sjömilitära försvarsmedel. Vi trodde, att den situation, vi då hade att göra med, möjligen skulle bli en situation att räkna med i framtiden, och det sades i den socialdemokratiska regeringens förslag ganska tydligt ifrån, att vi icke ansågo Sveriges läge vara det, att någon risk för ett direkt krigiskt angrepp förelåg. Alltså begränsade man försvarsorganisationen låt oss säga till att vara ett neutralitetsförsvar. Men det gjordes också det uttalandet, att man kunde vara med om en så pass omfattande organisation för att däri ha garanti för, att därest läget förändrades och större uppgifter skulle komma att ställas på våra militära anstalter, det skulle finnas möjligheter till en utvidgning, så att även de större anspråken skulle kunna fyllas. Om man har haft sådana utgångspunkter, är det alldeles klart, att det kan bli föremål för mycken diskussion, vilket mått av militära anstalter och vilken kostnadsram som är det riktiga. Jag erkänner för min del gärna att 1925 års kostnadsram representerar en kompromiss mellan olika uppfattningar om vad som är nödvändigt. Från socialdemokratiskt håll stucko vi aldrig under stol med då, att vi ansågo situationen kunna motivera en betydligt längre gående reducering av våra militära anstalter och följaktligen också av våra kostnader för dessa militära anstalter. När vi nu yrka, att man skall gå ned till 1925 års kostnader, så kan detta ske antingen genom att man verkligen genomför 1925 i olika avseenden, eller också på det sättet, att man undersöker, huruvida icke sedan 1925 det har skett sådana förskjutningar i fråga om tekniken, att man kanske bör bygga på på ett område för att göra motsvarande reduktion på ett annat. Om herr Hallén bara ett ögonblick tänker på den synpunkten, skall han finna, hur barnsligt det där exemplet med de tre och fem flygmaskinerna i själva verket är. Om det förhåller sig på det viset, att genom flygteknikens utveckling man finner sig böra lägga en större del av vad man offerar för militära utgifter just på flygvapnets område, så kan det också hända, att under tiden de andra försvarsgrenarnas betydelse reducerats på sådant sätt, att det är fullkomligt rimligt, att man tager de kostnader, som man lägger på flygväsendet, genom motsvarande inskränkning på t. ex. armén, en utväg som jag tidigare rekom-

menderat. 1925 års ram behöver alltså icke sprängas, utan man måste räkna med, att även inom den en förändring kan äga rum, där man byter ut sådant, som icke är av större betydelse, för att kunna offra mera på sådant, som betyder mera ur militär synpunkt.

Det har också gjorts den gamla vanliga anmärkningen mot 1925 års kostnadsram, att den är felaktigt beräknad. Jag är faktiskt ganska trött på att — jag vet inte för vilken gång i ordningen — visa, att denna anmärkning är oriktig. Jag ber de herrar av högern, som icke fästa något avseende vid vad vi från vänstern säga på denna punkt, att studera en artikel av överste Söderbom i »Vårt Försvars» andra häfte 1929. Där gör han, som ju var en av dem som beräknade kostnaderna för 1925 års försvarsorganisation, en fullständig utredning om dessa beräkningar, och jag är ganska övertygad, att när herrarna hava läst igenom hans artikel, så skola ni inte längre, om ni över huvud bry er om fakta, upprepa dessa påståenden om att 1925 års organisation var kapitalt felräknad. Jag skall nu endast presentera en liten sammanställning, som jag plockat ut under pågående debatt. Man beräknade kostnaden för 1925 års organisation fullt genomförd till 102 miljoner kronor om året. Man hade dock uttryckligen angivit, att i dessa kostnader vissa ting *icke* voro inräknade, bl. a. dyrtidstillägg och övergångskostnader. För närvarande måste till de 102 miljonerna läggas: anslaget till skyttväsendet, som icke upptagits i 1925 års beräkningar, 470,000 kronor; rustning och rotering, ett anslag på den nuvarande budgeten som kommer att försvinna, 340,000 kronor; ökat anslag till flottbyggnader 4,198,000 kronor — som bekant beräknades 1925 5 miljoner, efter beslutet 1927 är kostnaden 9,198,000 kronor; sjökarteverket, som icke ingår i 1925 års beräkningar, 584,000 kronor; dyrtidstillägg 7,595,000 kronor och övergångskostnader 9,050,000 kronor. Om jag lägger tillsammans alla dessa summor, kommer jag till en kostnad för militärorganisationen nu på 124,237,000 kronor. Detta belopp skiljer sig från slutsumman för fjärde huvudtiteln för nu löpande budgetår med 10 miljoner kronor. Det är mycket lätt för mig att i den nuvarande budgeten leta fram dessa 10 miljoner. Jag upptäcker genast, att flygvapnet kostat 2,400,000 mera än vad vi beräknade 1925, och jag vet, att denna ökade kostnad huvudsakligen sammanhänger med den faktiska tekniska utvecklingen. Man räknade t. ex. med enmotoriga plan; man använder nu i allmänhet tremotoriga plan. Jag vet vidare, att en stor del av kostnadsskillnaden, ungefär 3.5 miljoner kronor, beror på, att vid beräkningen av öresanslagen det icke räknades med dagens pris, utan med ett enhetspris, som tillämpats både av försvarsrevisionen och vid uppgörandet av försvarspropositionen 1924. Att detta pris var för lågt sades uttryckligen ifrån och man bör alltså vid jämförelserna taga hänsyn till detta. Alltså: ensamt på flyget och arméns öresanslag kan jag redovisa 6 miljoner av de 10. Återstå 4 miljoner. Även om man hade räknat fel på dessa 4 miljoner, så vore därom inte så mycket att säga, då det gäller en budget på 100 miljoner. Men det är icke felräkning. Till stor del förklaras dessa 4 miljoner därav, att 1925 års organisation icke hunnit i allt genomföras. Jag fäster endast uppmärksamheten därpå, att artilleriet alltjämt har mycket mer hästar än som beräknades i den nya organisationen. När det förhåller sig så som jag här visat, förstår jag icke, varför man skall fortsätta med att tala om felräkningar 1925. Det är verkligen inga mysterier förknippade med 1925. Vem som helst, som intresserar sig för frågan, kan taga reda på hur det förhåller sig. Men tyvärr finnas så få ledamöter av svenska riksdagen, som verkligen göra sig något besvär med att taga reda på vad som sammanhänger med 1925 års beslut.

Det har här också talats om statsutskottets fördomsfrihet. Det har i några fall kommit som anmärkningar från ett par av mina partivänners sida. Jag

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

förstår uppriktigt sagt inte, hur man kan i det avseendet klandra statsutskottet. Vad vi hela tiden från vårt håll begärt är en allsidig utredning, under vilken även frågan om en isolerad svensk avrustning skulle undersökas, men vi ha aldrig ställt oss på den ståndpunkten, att den motsatta sidans synpunkter icke skulle få komma till tals och också bli undersökta. Vad vi krävt är en verklig, allsidig utredning. Jag vet icke bättre sätt att tillmötesgå detta krav än att, som statsutskottet här gör, ställa i utsikt en utredning, där alla olika meningar i försvarsfrågan skola på ett vederhäftigt sätt prövas.

Vi kunna icke ställa kravet att för en sådan ny försvarsutredning skall ges det direktivet, att utredningen prompt skall ge oss som resultat ett förslag *hur* man skall genomföra en isolerad avrustning. Icke ens det socialdemokratiska partiet har ännu tagit slutlig ståndpunkt i denna fråga. Vi ha begärt en undersökning, men partiet som sådant har ännu inte försvurit sig vare sig för eller emot den isolerade avrustningen. Vi stå ännu här undersökande och vi gå till en prövning utan förutfattade meningar för att se, huruvida en sådan linje för svensk försvarspolitik kan vara acceptabel. Det finns även inom det socialdemokratiska partiet många, som mena att den internationella avrustningen är som socialdemokratisk programpunkt mycket mera bärande än ett krav på isolerad avrustning. Vi stå ju med hela vår åskådning på den ståndpunkten att tryggheten av världens fred måste ske genom internationellt samarbete. Om jag inte hörde fel, var t. o. m. herr Z. Höglund inne på den synpunkten, att alla länder hade en viss skyldighet att bidra på sitt sätt för att upprätthålla freden i världen och för att näpsa fredsstörare. Naturligtvis kan man ha den meningen, att de små länderna icke behöva ens under sådana omständigheter medverka till upprätthållande av en internationell väpnad makt. Man kan anse, att det får bli en uppgift för vissa stormakter, och man kan också gå så långt, att man förtroendefullt överlåter åt några stater att på det viset organisera den internationella ordningsmakten. Men det är helt i linje med vår socialdemokratiska syn, att även ett land som Sverige har förpliktelse, när det gäller att trygga freden, och att vi alltså ha en viss skyldighet att fördomsfritt undersöka, hur vi bäst skola fullgöra dessa förpliktelser. Jag menar, att man också bör undersöka, huruvida en liten nation som Sverige kan bidra till att upprätthålla den internationella väpnade makt, som även den mest långt gående pacifist fortfarande anser nödvändig för att trygga världen mot fredsstörare. Då vi ha sådana utgångspunkter, då kunna vi icke bättre önska än att den utredning, som nu begäres, blir fullkomligt förutsättningslös och fullkomligt allsidig. Jag tycker, att det är en förtjänst hos statsutskottets motivering, att den icke binder fast sig vid en viss ensidig synpunkt utan verkligen utgår ifrån, att när man gör en ny undersökning, man skall så allsidigt och förutsättningslöst som möjligt utreda hela spörsmålet.

Det är ur dessa synpunkter jag varmt rekommenderar det förslag, som föreligger. Jag tycker det finns ingen anledning att sätta in ett par rader även om herr Lindhagens motion. Herr Lindhagen kan det väl kvitta, om vi expediera hans motion i detta sammanhang eller om vi expediera den särskilt. Det senare skulle väl rent av vara en större ära.

Här kunde jag sluta, men jag fick anledning av försvarsministerns åberopande av min broschyr »Fakta», som jag skrev för ett par år sedan, att även säga ett par ord till honom. Det anförda citatet innehöll, att den socialdemokratiska försvarspolitikerna hade som utgångspunkt haft hävdandet av rätten till självständigt liv för en nation och plikten att hävda denna rätt. Herr försvarsministern tillät sig den kommentaren, att sedan ha ståndpunkterna tydligen förändrats. Herr statsråd, icke ett dugg för mitt vidkommande, och jag tror jag kan säga, icke ett dugg för de flesta av mina partivänner! Vi

stå fortfarande på den ståndpunkten, att vi anse, att en liten nation har rätt att leva sin eget fria liv, och vi vidhålla fortfarande plikten för en nation att hävda dessa sina rättigheter. Sedan kunna vi diskutera hur en nation bäst hävdar sin självständighet. Det är icke alldeles säkert att man gör det bäst med militära maktmedel. Det är möjligt, att man kan komma till det resultatet, att en liten nation bäst skyddar sig rent av genom avrustning. Jag förstår, att på den punkten kunna ju icke så oliktankande som jag och försvarsministern komma överens. Hur mycket försvarsministern än letar i min broschyr, så tror jag inte han skall kunna finna ett enda citat, varmed han skall kunna göra gällande, att jag hävdat att en nation kan skydda sig endast genom militära maktmedel. Däremot skall jag be att få stå till tjänst, om det behövs för föredrag under kommande valrörelse eller för en ny försvarsdiskussion, med att göra utdrag ur mina anföranden, som vitna om, att jag många gånger sagt, att det inte alls är säkert, att militära maktmedel äro det säkraste skyddet för en liten nation, utan att det tvärtom ligger mycket i den åsikt, som anser att upprätthållandet av en militärorganisation *kan* vara en fara för fred och självständighet. Men i fråga om nationens rätt att leva och i fråga om plikten för oss att göra vad vi kunna för att hävda denna rätt har jag icke ändrat mening, och jag tror, att jag vid denna ålder kan säga, att jag kommer icke att ändra mening.

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Herr **Carleson**: Herr talman! Vid förra årets riksdag var jag för min del bland dem, som biträdde yrkandet om en utredning i försvarsfrågan. I år anser jag, att det är ännu angelägnare att en utredning kommer till stånd. Efter de beslut, som fattats i år och förra året, blir det allt tydligare, att det försvar, som vi i alla fall bekosta, blir allt mindre effektivt. Vi få ju komma ihåg, att försvarsvännerna i landet måste bli mer betänksamma, i den mån pengarna uppenbarligen inte komma till den för försvarets effektivitet bästa användningen. Och vi få väl räkna med, att de mera ljumma försvarsvännernas antal ökas, i den mån man fortgår på den väg, man slagit in på. Jag kommer sålunda för min del att biträda yrkandet om en utredning, som ju för övrigt i princip är gemensamt för alla utskottets ledamöter.

Här har framhållits, hurusom man naturligtvis bör kunna utan åsidosättande av det rationella vid ett visst tillfälle fastslå en viss ekonomisk summa för en försvarsorganisation. Det är otvivelaktigt, att så kan och bör ske. Men man drar säkerligen fullständigt felaktiga slutsatser, om man menar, att man kan, under det organisationen lever, alltjämt stanna vid den krona eller den miljon, vid vilken man stannade vid de ursprungliga beräkningarna. Kostnaderna för en försvarsorganisation äro ju bl. a. beroende av priserna på livsfrönödenheter och materiel etc., vilka naturligtvis växla alldeles oberoende av försvarsdepartementets åtgärder, för att icke tala om den tekniska utvecklingen. Det är därför som det också är väl snävt att såsom utskottet vilja draga en bestämd ekonomisk kostnadsram för organisationen. Detta bör man naturligtvis göra vid det tillfälle, då organisationen bestämmes. Men om man överhuvud taget vill ha organisationen i verksamhet, bör man naturligtvis också vara beredd på att i fortsättningen tåla vid en eller annan påfrestning. I den mån man då med tiden tycker, att kostnaderna bli för stora, har man ju att tänka på en sådan reduktion, som landets ekonomiska förhållanden kunna kräva.

Nu kommer jag för min del att rösta för bifall till herr Kvarnzelius' reservation. Den täcker enligt mitt förmenande vad som kan i detta sammanhang anses vara en kort och lämplig motivering för en försvarsutredning. Emellertid tror jag, att man här i kammaren allmänt har på känn, att herr Kvarnzelius' reservation inte kommer fram till slutvoteringen. Klämman i herr Kvarnzelius' reservation är ju densamma som i högerreservationen. Och jag kommer för min

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

del, för den händelse herr Kvarnzelius' reservation blir utslagen, att rösta för högerreservationen. Men jag vill säga några ord med avseende på detta. Det sker nämligen med viss reservation. Här har tidigare från dalabänken framhållits bl. a. det egendomliga i att riksdagen, om högerreservationen blir grundvalen för riksdagens skrivelse, skulle skriva till Kungl. Maj:t om någonting, som hans excellens statsministern yttrat i ett privat föredrag. Den saken är ju dock av mindre betydelse. Av större betydelse är den politiska sidan. Det har ju om försvarsfrågan, liksom beträffande andra viktiga frågor, ofta sagts, att den bör lyftas över partierna och avgöras oberoende av partigränserna. Sådana förhållandena äro, kommer emellertid uppenbarligen försvarsfrågan att i vårt land förbli, åtminstone i åtskillig tid, en fråga av politisk natur. Och därför blir ju även frågan om anslutning till högerreservationen av viss politisk betydelse. För min del anser jag, att en så betydelsefull fråga som den förevarande skulle ha bättre utsikter att få en enligt min mening gynnsam utgång, om vi hade en regering, som bättre motsvarade utfallet av de val, som ägde rum 1928. Jag vill inte alls ingå på frågan om skulden till att det blev som det blev. Men i varje fall anser jag det beklagligt, att i denna stund icke sitter en regering, som med större auktoritet skulle kunna taga upp försvarsfrågan till ny utredning.

Med den reservation, som ligger i detta anförande, kommer jag sålunda eventuellt att rösta för bifall till högerreservationen. Men jag slutar med att yrka bifall till herr Kvarnzelius' reservation.

Med herr Carleson förenade sig herr *Prytz*.

Herr **Månsson** i Furuviik: Herr talman, ärade kammarledamöter! Man skulle kunnat vänta, när man nu går till att yrka på en allsidig och förutsättningslös utredning, att denna även skulle omfatta de sociala förhållandena. Så är det emellertid inte, och det är närmast i anledning därav jag begärt ordet.

Men innan jag går in på det, skall jag bara säga några ord i anledning av att jag här citerats av en ärad vän och kammarledamot, herr Höglund i Stockholm, beträffande frågan, om ett litet land kan försvara sig, vilken fråga jag för några år sedan förde fram till diskussion och besvarade med nej i den så mycket omdiskuterade broschyren: Kan Sverige försvara sig? Jag vill då här förklara, att jag i dag står på alldeles samma ståndpunkt som jag gjorde den gången. Denna min ståndpunkt är i dag genom händelsernas utveckling så avancerad, att jag i dag är beredd att, om det behövs, i en broschyr visa och framdraga skäl för att inte ens en stormakt numera kan försvara sig gentemot en jämnstark angripare. Ty världskriget och den tekniska utveckling, som ägt rum sedan dess, ha ju visat, att kriget numera har upphört att vara krig i den gamla vanliga meningen och i stället blivit en serie storartade nidingsdåd mot hemmabefolkningen. Det träffar i minst lika hög grad hemmavarande barn, kvinnor och ålderstigna som de mobiliserade grupperna och åldersklasserna. Varenda månad som går bringar oss ytterligare nyheter därvidlag. I dag kunde vi t. ex. i tidningarna se, hur en bombflygeskader på åtta maskiner i England startat, flugit 400 kilometer och gått ned i god ordning utan medverkan av en enda mänsklig hand vid ratten, endast fördd medelst trådlösa apparater. Den dag torde inte vara mer avlägsen än något år eller halvår, när man med trådlös sänder en tändande gnista, som kommer vilket ammunitionslager man vill att explodera. Därmed har då, kan man säga, den moderna krigstekniken upphört, och militarismen är tvungen att börja från början med hötjugor, spadar, yxor och hjälmkrosare såsom förr i världen. Tekniken ödelägger hela det nuvarande krigssystemet. Beträffande möjligheten av försvar mot yttre anfall anser jag, att de militära åtgärderna i dag äro ännu mera värdelösa än de voro den gång

jag skrev denna broschyr. Jag kan i det fallet instämma i MacDonalds uttryck, att det inte är värt att offra 50 öre därpå. Därmed har militärväsendet avklätt hela sin gamla motivering, och det är nu återigen vid begynnelsepunkten.

Om jag bortser från bondedörets militärmakt en gång i världen, varom jag skall säga några ord senare i anslutning till frågan om den sociala roll, som jag anser att det militärväsende bör ha, som vi böra lämna kvar, om jag bortser därifrån, så har ju det nya militärväsendet växt fram ur de s. k. ministerialerna. Men vad voro dessa ministerialier? De voro ingenting annat än i början en tjänst åt det murknande bondeväldets hövdingar och sedermera en organisation för deras störtande på revolutionär väg, som ju också skedde. Med de större staternas skapande och uppehållande indrogs därtill, i början i liten skala, legoknektadömet. Med det sedermera tilltagande kungasjälvsväldet, den tillspetsade enväldsmakten hos kungar av frälse ursprung utökades legoknektadömet därhän, att det utövade ett sådant tryck på bondebefolkningen, att en utskrivning av bondeungdomen kunde ske. Det var inte som när de gamla vårdkasarna brunno en gång i världen ett demokratiskt bondedöme som kallade. Utan det var ett över bondeväldet uppväxt fåtalssystem, som hade organiserat en ram av legoknektar, tillräckligt stark för att tvinga bondens söner att mer eller mindre gratis gå in i systemet. Ni veta alla, att härifrån gick man sedan under förra århundradet över till den verkliga allmänna värnplikten alldeles som under bondesystemets dagar. Men i den allmänna värnplikts-hären blev legoknektadömet fortfarande ramen, och ledningen kom från de privilegierade samhällsgrupper, vilka nu betraktade hären som ett instrument för att hålla bönderna och den nyfödda arbetarklassen nere i vanära och slaveri. Det var det egentliga målet. Det systemet ledde till världskriget, och världskriget har ju fött av sig en reaktion mot hela detta värnpliktsystem och de stora masshärarna. Men när denna reaktion nu pågår, så förvånar det mig, att man, när man diskuterar en förändring av systemet eller en större eller mindre rustning, inte försöker göra detta ur social synvinkel. Om man varit med om debatterna i liknande frågor här i riksdagen de sista åren, så vet man väl, att ehuru vi här skola föreställas ha ett socialdemokratiskt parti och dessutom ett parti, som kallar sig kommunistiskt — ehuru jag för min del anser mig vara kammarens enda verkliga kommunist — så kommer här icke fram en aning, icke en andning till ett förslag om att värnplikts-härarna skola inordnas till att bli en uppfostringsanstalt åt näringslivet och samhället. Vi äro så rentvättade från varje gnista av socialism här i kammaren och riksdagen, att det är, som om vi diskuterade över huvudet på nationen. Och dock skola vi besinna, att det är inte bara det gamla systemet med värnplikts-härar och masshärar, det är inte bara det gamla militaristiska systemet som är dömt, utan så är även fallet med själva det kapitalistiska systemet. Kapitalismen är omöjlig. Bondeklassen i en mängd länder, i Danmark, Irland, Finland, Holland och många andra, gå allt mera in för en kollektivistisk inställning, en antikapitalistisk hållning. Denna antikapitalistiska hållning och inställning är ju den enda segerbärande för bondeklassens vidkommande i dag, vilket det nog blir tillfälle att vittna om, när det blir tal om tullfrågorna, och som jag därför inte nu skall gå in på. Även den offentliga rätten har, såsom jag så ofta sagt i kammaren, under de sista 30 åren förvandlats, väl inte i rent antikapitalistisk, men dock i klart kollektivistisk riktning. Vidare är det ju så, att storindustrien, i den mån den blir slagkraftig på världsmarknaden, nödgas gå över mer eller mindre från en kapitalistiskt till ett kollektivistiskt system. Jag kunde ju här räkna upp länder, där det sannerligen inte fattas rationalisering, där det inte fattas arbetsmaskiner av allra modernaste slag men där den gamla kapitalistiska andan råder, med en kapitalistisk inställning mellan industriens olika grenar, så att man åter upp

Ang. utredning rörande försärväsendet.

(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

varandra levande genom höga priser, med en kapitalistisk inställning mellan arbetare och arbetsgivare med därav följande misstämning, tvister, strejker och lockouter, som omöjliggöra all verklig arbetsglädje, omöjliggöra en sådan utveckling, att industrien kan bli slagkraftig på världsmarknaden. Men medan det är så på jordbrukets område i de mera framskridna staterna, som jag nyss nämnde, medan det är så, att storindustrien i vårt land väl inte i stort sett men dock på de bästa arbetsplatserna visar en alltmera kollektivistisk inställning, medan det är så, att även den offentliga rätten utvecklas i den riktning, jag antydde, så ser man, att inte den allra minsta hänsyn härtill tages, när vi ha att göra med en förändring av en så viktig gren av statslivet som det militära systemet. När vi tala om att folkets massor äro antimilitaristiskt sinnade, så må vi komma ihåg, att de, även om de icke ha alltför stor historisk kunskap, dock känna på sig, att hela det nuvarande militärsystemet är något mot folket fientligt, att det bäres upp av en feodal grundval och är genompyrt av en numera föråldrad folkfientlig kapitalistisk anda. De veta mycket väl, att värnpliktshären ledes av ättlingarna till dem, som en gång i blodig kamp stulo bondens jord. De känna sig förolämpade, det går deras ära och heder för när att kommenderas av ättlingarna till dem, som tillhörde den gamla feodaladeln, och även av dem, som äro rent kapitalistiskt inställda. Allmogen känner det innerst inne vara oförenligt med sin ära och värdighet att vara underordnad ett befäl, som rekryteras ur sådana samhällsgrupper.

Jag nämnde nyss bondesamhällets försvarsapparat. Av den finns ju numera bara det schweiziska systemet kvar i världen. Det systemet avsåg inte folkets undertryckande, utan det avsåg folkets uppfostran till lydnad och kraftutveckling i den gamla bondekommunismens anda. Systemet föddes ju även för att vara ett emigrationsinstrument under de stora folkvandringstiderna, vilket jag nu inte skall inlåta mig på. I det systemet var allmogen allenarådande. Bonden var häradshövding, och såsom häradshövding var han automatiskt befälhavare över häradets 300 man starka värnpliktshär. Han kunde som militär befälhavare och som häradshövding väljas och vråkas av allmogen. Rätten satt i spjutstängs ände och vilade inte på några invecklade lagparagrafer och advokatknep. Det var så, att häradets samlade fysiska kraft avgjorde i tvistiga fall vad som var rätt. Det är till den gamla andan jag menar att vi skola återvända, om vi vilja tänka på att i någon mån få det militära system, som vi förmodligen inte kunna alldeles undvara, populärt. Därför att det var demokrati, fattades det, som den schweiziska härens historia utvisar, ingalunda disciplin och slagkraft. De största segrar och de mest underbara segrar i världen har den schweiziska värnpliktshären under sin gamla formering vunnit.

Min uppfattning i militärfrågan är nu den, att jag vill ha denna indragen ej endast under kostnadssynvinkeln eller effektsynvinkeln utan även under social synvinkel. Ett socialistiskt parti bör anlägga sociala synpunkter på frågan, och man kan ej prata om, att det är en allsidig och förutsättningslös utredning, när man står kvar på grundvalen av kapitalismen och feodalunglingar leda härar. Jag tror nu icke på, att vi komma att avskaffa militärsystemet, men jag tror på, att vi komma att så småningom reformera det, när vi bli en smula mindre efterblivna, än vi i allmänhet äro i det avseendet. Det militära system, som vi skola ha kvar, skall vara, som det var i den gamla bondetiden, ett medel till ungdomens uppfostran, lydnad, kraftanspanning och utveckling, underordnande under det helas väl och med uppfostran till att kämpa för allmogens ära och värdighet. Men då kan naturligtvis icke ett sådant befällssystem tolereras, som det vi nu ha. När i alla fall våra nuvarande militära föranstaltningar icke kunna göra det ringaste från eller

till vid ett angrepp från en stormakt, måste vi gå ifrån det militärsystemet, som endast är en chimär, och anlägga den sociala synpunkten även på militärfrågan. Min mening är, att vi då knappt behöva några yrkesofficerare, knappt något yrkesbefäl alls, utan att befälet skall utvecklas undan för undan i fri tävlan mellan värnpliktshärens medlemmar. Dem, som där finnas skolade, skall man använda till det.

Om vi se på 1925 års nedskrivning, veta vi, och det är en allmän klagan, att den därigenom vunna minskningen i de ekonomiska bördorna icke motsvarar vad man skulle kunna kalla effektminskningen, om nu någon effekt fanns, vilket jag absolut bestrider. Detta beror på den orimliga mängd pengar man kastar till de på grund av nedskrivningen avskedade officerarna och andra. Systemet visar, att riksdagen står på rent feodal grund, på 1600-tals eller 1700-tals grund vad beträffar officerare, vilka, som Per Brahe sade en gång vid ett sammanträde i konseljalen, måste betraktas som rikets prydnader och måste behandlas på ett annat sätt än andra, ty eljest fara de sin väg från oss. Hur är det med andra, med näringslivets tjänstemän, med ingenjörer? Tusentals ingenjörer fingo avsked under krisen för några år sedan. De bekommo icke ens 100 kronor var i genomsnitt utan fingo klara sig själva. När jag väljer en yrkesbana, väljer jag den på egen risk under nuvarande samhällssystem. Om vi hade ett annat samhällssystem, kommenderades jag från den plats, som jag nu avskedas från, till en annan med en viss begränsad valfrihet. Men med nuvarande samhällssystem väljer jag mitt yrke på egen risk, och kan jag ej få anställning och arbete i det, har jag, som ni veta, mycket litet anspråk på samhället att finna en ny anställning.

Vid den utredning, som kommer, anser jag, att det militärsystem, som därur bör gå fram, skall anses som en gren, och en rätt betydlig gren, inom statslivet och underordnas näringslivets synpunkter och intressen. Den allmänna värnplikten kan man efter min mening tumma på, när det gäller frågan, om antalet dagar skall något minskas eller ökas, men när det återigen gäller den principen, att alla vapenföra, alla arbetsföra skola vara medlemmar i den allmänna värnpliktshären, anser jag, att man ej kan tumma en millimeter på det. Jag har lärt mig av historien, att den allmänna värnplikten är demokratiens ryggrad. När den allmänna värnplikten går, går demokratien. När den allmänna värnplikten återkommer, återkommer demokratien. De två kunna nu en gång för alla icke skiljas åt. Utövande av en politisk befogenhet, av rätten att bestämma och styra i landet måste till sist bottna i den gamla bondeuppfattningen, att rätten sitter i spjutstängs ände, och att allmogens fysiska kraft skall i tvistiga fall avgöra vad som är rätt. I varje fall, om värnpliktstiden blir längre eller kortare, *ett* anser jag vara huvudsaken, att minst tre fjärdedelar av denna framtida värnplikt skola ha formen av civil värnplikt. Jag anser, att värnpliktsåldern bör betydligt skjutas över till yngre årsklasser, till 17- och 18-åringar. Deras första utbildning bör bestå i skogsdikning, skogsplantering, nyodlingar, broslagning och annat, så att det framskapas en arbetshär. Alla, som vilja bli något i samhället — från kronprinsen till den sista statarsonen i landet — skola ha varit kroppsarbetare i sin ungdom. Den, som icke varit det, må betraktas som en sekunda herre, som icke har något att säga till om i samhället och icke bör komma fram inom detsamma. Detta är innebörden i den gamla allmänna bondevärnplikten, och dit böra vi återvända, om vi vilja ha en samhällsordning lika god som den våra fäder hade. Naturligtvis bör icke detta civila arbete utföras gratis. Det bör betalas i svagt räntebärande, ouppsägbara statsobligationer, förfallande när vederbörande nått en viss bostättningsålder eller en ålder av cirka 25 år. Givet är emellertid — och detta bör man även komma fram till genom ifrågavarande utredning — att värn-

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

plikten bör underordnas näringslivet såsom en skola för näringslivet och en tjänare åt detta.

Jag skall nu återvända till vad jag började med, nämligen frågan om militärmaterielens användbarhet för försvar mot yttre angrepp. Jag vill än en gång erinra om, att vi ha en ännu kraftigare auktoritet att hålla oss till än den herr Höglund citerade från 1918. Vi ha svenska officerskåren av 1809, som säger ifrån klart och tydligt, att ett svenskt försvarssystem behövs ej. Sverige har, säger officerskåren i sin bekanta proklamation, som värmlandstrupperna strödde ut över landet, när de tågade till Stockholm, sitt skydd i naturen; det ligger skyddat bakom havet, och vi ha icke någon anledning att blanda oss i grälet mellan makterna på Europas fastland. Det var människor, som hade erfarenhet från de stora Napoleonska krigen, som varit med om ryska kriget i Finland och som sålunda voro sakkunniga och hade överblick av läget. Kraftigare auktoritet än denna officerskårens proklamation kunna vi nog icke uppbringa. Frånsett detta veta vi av egen erfarenhet från världskriget, i huru stor fara vi voro att indragas i detta. Varför gingo vi fria från att dragas in i världskriget? Jo, därför att de officerare, som voro utsända för att rapportera, huru det stod till i de olika länderna, kommo hem med hårresande rapporter om materielförbrukningen i kriget, en materielförbrukning som vi icke voro inställda på. Hade vi haft dubbelt så mycket militärmateriel, så hade vi så säkert som amen i kyrkan varit indragna i kriget, och då hade Sverige nu varit Bulgariens like. Bulgarien har en gång varit ett jordbrukarland med en enormt idog och hederlig befolkning, men det har blivit ruinerat genom det spel, som bedrevs över dess huvud, och dess öde hade vi som sagt säkerligen i dag delat, om vi haft bara dubbelt så mycket militärmateriel, som vi hade. För mig framstå lärdomarna från världskriget så klara och bestämda, att jag icke tvekar ett ögonblick om vad jag skall anse i detta avseende. Vad som under världskriget dock gjorde det allra djupaste intrycket på mig var den svenska militärpressens hållning när det gällde de belgiska francitireurerna. Jag upprördes den tiden så, att jag icke kunde sova om nätterna, över de skändliga skrivelser, som förekommo i den svenska högerpressen, därför att belgiska arbetare och bönder med vapen i hand mötte inkräktare, som bröto landets beseglade neutralitet. Mitt enkla gamla bondförstånd säger mig, att skall man försvara sig, så skall man göra det ordentligt. Det säger mig, att om någon bryter in här i landet och hotar oss, vare sig det gäller att hota vårt nationella oberoende eller vår visserligen avbrutna, men i grunden urgamla demokrati, då skola inkräktarna behandlas med alla tjänliga medel, tills var och en av dem är utrotad från jorden — utan varje förskoning, utan varje hänsyn till medlen. Detta är urgammal bondeståndpunkt. De gamla bönderna förbundo sig vid ära, gods och salighet att aldrig lämna något levande under sina yxor och hjälmkrossare, att aldrig lämna slagfälten utan att rensa dem från alla levande, alla sårade, att genast slå ihjäl sidokamraten, när han tröttnade eller sjuknade och icke orkade mer. Skall man försvara sig, då skall man också försvara sig. Då bör man ha rätt att rikta alla sina vapen mot vem det vara månde. Och som sagt: militärpressens skrivelser rörande francitireursystemet vittna om vars andas barn den är. Militärväsendet har tillkommit icke till försvar utan för att tjäna en liten klicks förmåga att undertrycka andra.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren nu att till dagens aftonplenum uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtanden ävensom handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden.

§ 7.

Herr **talmannen** yttrade: Hans Maj:t Konungen, som känt sig djupt rörd av kammarens deltagande i hans stora sorg, har genom Hans Kungl. Höghet Kronprinsen bett mig till kammaren framföra sitt varmaste tack.

§ 8.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*, nr 534, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 240, med förslag till lag om åtgärder mot vanartigt levnadssätt (vanartslag) m. m.;

herr *Gardell* i Gans *m. fl.*, nr 535, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 266, angående vissa åtgärder för mejerihanteringens och smörexportens befrämjande; och

herr *Aronson m. fl.*, nr 536, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 266, angående vissa åtgärder för mejerihanteringens och smörexportens befrämjande.

Nämnda motioner bordlades.

§ 9.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 131, till Konungen, angående reglering av vissa utgifter för kapitalökning för budgetåret 1930/1931, i vad angår jordbruksärenden.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.2 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 5 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtanden: nr 89, i anledning av väckta motioner om förnyad utredning rörande det svenska försvarsväsendets ändamålsenlighet m. m.; och nr 90, i anledning av väckt motion om en omedelbar och fullständig svensk avrustning med bibehållande allenast av en ordningsmakt; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr **Herou**, som yttrade: Herr talman! När man efter fjolårets debatt i samma fråga som nu och efter genomläsningen av protokollet över förhandlingarna då och med avlyssnande av vad som förevarit i dag söker bilda sig en uppfattning om den politiska linje, som ligger bakom dem, som samlats kring det föreliggande statsutskottsbetänkandet, får jag säga, att uttalandena i debatten nu och uttalandena under fjolårets debatt i samma fråga röja en oerhörd förvirring och en brist på enhetlighet i uppfattningen även hos dem, som äro fylkade i ett och samma parti. Försvarsfrågan skall emellertid ordnas — vilken gång i ordningen är icke gott att säga. Försvarsordningarna, de militära organisationsplanerna leva icke så länge. De gruppera sig kring årtalen 1890, 1901, 1914 års härordning, som aldrig kom att bli färdig, aldrig kom i användning, och den omgestaltning, som skulle ske genom 1925 års försvarsordning. Och nu äro vi i det läget, att det är en allmän mening här i kammaren, att man måste ånyo taga denna fråga under omprövande. Det kan vara en viss naturlighet i att det går så fort som det gör. Att blott 5 år förflutit, sedan man sist »löste» denna fråga, tills vederbörande finner sig nödsakad att ånyo taga upp den till omprövning. Om det är något, som påskyndat vissa mellanpartiers vilja att därvidlag göra en gest ut åt landet, så är det väl den omständigheten, att man länge inom de militära kretsarna sett uttalanden om huru omöjligt det är för en nation, för en stat att försvara sig mot luftanfall o. s. v. När detta berör en fråga, som för dem, det här gäller, är en fråga av vital betydelse, är det alldeles givet, att bakom denna vilja att nu ånyo göra något ligger det förhållandet, att man anser det nödvändigt att på detta område rationalisera, modernisera samt följa med sin tid, så att försvaret skall vara tillräckligt effektivt. Alltså skall här utredas igen, och de partier, som i fjol bestämt motsatte sig en sådan utredning, ha nu blivit förvånansvärt villiga. I fjol den 6 april sade en talesman för det folkfrisinnade partiet här i kammaren, att tiden ännu icke är inne för vidtagande av en ny försvarsutredning, utan att man »lugnt och kallblodigt kan vänta någon tid och se, vart utvecklingen pekar hän». Det är påfallande att den kallblodighet, som man skröt om i fjol, gett vika synnerligen snabbt för skröplig eftertanke och återtågslusta eftersom de frisinnade *nu* anse, att »tiden vore inne» för begärd omprövning. När jag ser på den föreliggande motionens uttalanden, hänvisar man där bl. a. till

att en utredning om möjligheterna att uppehålla kostnaderna inom 1925 års ram skulle vara motiverad och önskvärd. Jag finner av det utskottsbetänkande, som behandlat denna motion, hurusom man har all anledning att därur utläsa, att man på det hållet är på det klara med, att de av er genomdrivna försvarsanstalterna vid 1925 års riksdag och det flottprogram, som genomfördes år 1926, samt de av er framförda F-båtarna icke längre äro ändamålsenliga, och att denna båttyp, som var synnerligen oändamålsenlig ur era egna utgångspunkter år 1914, var synnerligen omodern, när ni framtvingade ett anslag av 106,000,000 kronor för, bl. a., anskaffande av en F-båt. Ni ha den åsikten, även om ni ej klart våga utsäga den, att det är på hög tid, att alla omoderna försvarsanstalter läggas på hyllan och att en rationalisering, en fulländning och en ytterligare mekanisering av massslaktsapparaten genomföres, som skall göra det möjligt för er stat att med minsta kostnader åstadkomma flera lik, flera invalider för fienderna.

För dem, som i dagens debatt från det socialdemokratiska partiet sagt, att de i enlighet med Mac Donalds ord icke ville offra femtio öre på detta elände och framhäva sin klarhet på den punkten nu, till dem vill jag säga, att vi icke hava sett något av denna er självsäkerhet vid de tillfällen då den kommunistiska riksdagsgruppen, i enlighet med arbetarrörelsens gamla traditioner och i enlighet med internationalens taktik för arbetarerepresentanterna i de olika parlamenten, vägrat gå med på några anslag till borgardömets militarism. När vi yrkat avslag på den punkten, då ha de herrar, som i dag talat om att de icke vilja offra »femtio öre på detta elände», varit borta, varit tysta och icke röstat med oss utan hånskrattat med dem, som glatt sig över att en sådan ståndpunkt vid olika tillfällen fått så få röster som den fått. Ja, ni ha icke heller understött oss ens då vi på fjärde huvudtiteln yrkat avslag på vissa anslag på hundratusentals eller några miljoner kronor, anslag av ur er egen synpunkt synnerligen ringa betydelse. Vi ha icke heller då fått något som helst understöd från dem, som nu skrytsamt talat om att de icke vilja offra femtio öre »på det militära eländet».

Jag erinrar om vad som skedde 1925. När försvarsfrågan, d. v. s. frågan om maktmedel för upprätthållande av den kapitalistiska ordningen, löstes genom samarbete mellan socialdemokrater och de frisinna, föregicks detta av en oerhörd agitation från socialdemokratiskt håll, en agitation, där den socialdemokratiska ledningen sökte trubba av arbetarnas sunda självbevarelseinstinkt. Vi minnas, hurusom arbetarna och bönderna reagerade mot »107,000,000 kronors militarismen». Vi erinna oss hurusom den socialdemokratiska ledningen lyckades taga hem det politiska spelet på sitt löfte om att man skulle göra besparingar på 30 å 50 miljoner kronor, därest deras linje i försvarsfrågan segrade. Jag har här i min hand från valrörelsen 1924 ett litet uttalande av tidningen Socialdemokraten, där det säges, att man gick till ett avgörande, därför att det var så viktigt »att spara 40 å 50,000,000 kronor för att därigenom möjliggöra genomförandet av vissa sociala reformer». I dag kunna vi konstatera, såsom vi tidigare konstaterat, att detta löfte varit rena bluffen, att socialdemokraterna kedjat sig fast vid borgarstatens försvarsanstalter samt trubbat av arbetarnas sunda självbevarelseinstinkt, allt under det att arbetareklassens livsfrågor äro lika olösta. Borgardömets militarism kostar icke 107 eller 109 miljoner kronor, utan kostnaderna pendla mellan siffrorna 134 och 138 miljoner kronor. Jag erinrar också om hurusom man år 1926 medverkade till moderniseringen av flottan enligt ett kostnadsförslag på 106 miljoner kronor. Jag erinrar om den utredning, den flottkommitté, som behandlade denna fråga och som genom ett enhälligt samarbete i denna kommitté mellan socialdemokraterna och de mest reaktionära element kom fram till ett förslag, som hjälpte F-båtsentusiasterna att få den vind i

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvars-räsendet.
(Forts.)

seglen, som behövdes för att föra till seger den F-båtspolitik, som utdömdes av folket år 1914. Jag vill inför detta säga, att huru man än nu försöker konstra och växla ståndpunkt inför den växande opinionen, finns det vissa grupper inom denna kammare, som aldrig komma ifrån ansvaret för den situation, vi nu äro inne i.

Jag vill nu vidare, i en debatt som denna, där man från visst håll nu försöker göra det troligt, att man inom deras läger nu skulle vara färdig med att gå in för en fullständig avrustning, påminna om att från socialdemokraternas ledare uttalades så tydligt vid denna frågas behandling år 1925 den meningen, att man borde inskränka på lantarmén för att ge möjlighet åt en utökning av försvarsanstalterna på de områden, där erfarenheterna från världskriget givit vid handen, att försvarsanstalterna numera hade den största effektiviteten. Jag vill till detta tal och allt det pacifistiska tal, som från visst håll tagit sig utryck här i dag, erinra om, hurusom en sådan man som herr Engberg i den debatten skröt över att man inom det socialdemokratiska partiet icke längre hade delade meningar om »fosterlandets försvar», och han uttryckte detta så: »Inom det socialdemokratiska partiet diskutera vi nu icke längre frågan om försvar eller icke försvar, såsom vi gjorde förr i världen.» Lika ostridigt är det att flera redaktörer av det socialdemokratiska partiet kunnat ge belägg för huru man tolkar detta partis senaste kongressuttalanden i fråga om arbetarklassens ställning till försvarsfrågan så, att den i själva verket innebär principiellt samma inställning, som intagits av de borgerliga partierna. Likaså kan jag anföra en socialdemokratisk redaktör, som på tal om den omskrutna nedrustningen 1925 kunnat visa oss, hurusom Norges på sin tid försvarsvänliga försvarsminister just återopade Sverige efter den s. k. nedrustningen såsom ett föredöme, när det gällde att tillgodose de militära anspråken.

Det var en talare här, som i sitt anförande alluderade på den kommunistiska ståndpunkten i denna fråga och gjorde en liten interpellation. Jag skall i det rätta sammanhanget svara interpellanten. Jag vill emellertid erinra där-om, att när han talade om att kriget hade lögnen såsom fader och våldet såsom moder, lärer det icke saknas material, som gör det möjligt för oss att visa, att socialdemokratien i den oerhörda hets, som pågått såsom ett led i förberedandet av väpnat anfall mot Sovjetunionen, flitigt umgåtts med lögnens gudinna.

De ha idkat umgänge med lögnen. Jag kan också ge material, som visar, att socialdemokratien i regeringsställning i andra länder har utövat våld mot koloniala folk, mot nationella minoriteter o. s. v. Man skulle således kunna säga, att därest kriget har lögnen till fader och våldet till moder eller om man så vill vice versa, så kan man skåda det förhållandet, att socialdemokratien under det senaste årtiondet varit både fader och moder för den fruktansvärda födelseprodukt, kriget, som herr Höglund i Stockholm så drastiskt skildrade. Jag behöver icke alls trötta kammaren med de exempel, vi ha i den polemik, som från en socialdemokratisk redaktör i Göteborg har förts mot hetsen i tidningen Socialdemokraten i detta sammanhang, en hets, som av denne redaktör har karakteriserats så, att vi få gå till den sämre boulevardpressen i utlandet för att finna ett motstycke, och där man har sagt, att det är »en hets, som blir dubbelt farlig i det ögonblick ett nytt världskrig möjligen tornar upp ganska mörka moln på vårt lands horisont».

Jag skulle också, till belysning av den bluff som odlas och omhuldas, vilja fråga var den så kallade vänstern i riksdagen stod den gången, när man på ett annat område genomförde effektiva åtgärder för att förstärka försvarsanstalterna, vid det tillfälle nämligen, då man gick in för en ekonomisk krigsberedskaps- eller försvarsberedskapskommission, som den också kallas, och

tillsatte ett nytt ämbetsverk, som skulle få 78,000 kronor om året att röra sig med. Denna organisation arbetar i detta nu, och den har bland annat som sin närmaste uppgift också att organisera arbetsmarknaden i Sverige vid ett kommande krig. Vid det tillfället röstade flertalet socialdemokrater och undantagslöst de folkfrisinnade, även alla dessa pacifistiska element inom det folkfrisinnade partiet, som förklara, att de vilja riva sönder hela denna ordning, för denna ekonomiska försvarsberedskapskommission, för detta arbete, som går ut på att organisera bland annat arbetsmarknaden vid ett kommande krig. Var detta också fredsarbete, var detta bevis på ert pacifistiska sinnelag. Så mycket äro edra ord värda, när man undersöker handlingarna bakom orden.

Det är alldeles klart, att man icke kan blunda för en sådan rörelse som pacifismen. Det är alldeles klart, att man kan göra anknytningar till de pacifister och fredsvänner av olika kulörer, som med synnerligen stor styrka framhäva, hurusom avrustningen skulle vara den säkraste vägen att komma bort från kriget, framför allt då de framhålla, att militarismen och rustningarna göra kriget oundvikligt. Många av dem utmåla också på ett förträffligt sätt det kommande krigets fruktansvärda fasor och lidanden för mänskligheten, och de uttrycka bestämt, att vi undgå icke ett kommande krig med mindre än att avrustning genomföres i världen. Man måste dock i detta sammanhang ställa den frågan, huruvida det icke i denna förkunnelse möter en oerhörd lucka i tankegången. Man har på det hållet alls icke tänkt sig in i saken så, att man är beredd att möta det kommande kriget, förhindra det i det längsta och, när kriget ändå utbryter, av denna sammanstötning, i detta sammanbrott, för arbetare- och bondeklassen utvinna de bästa möjliga maktpositioner, som sedermera skola göra det möjligt för oss att avskaffa en ordning, som oundvikligen leder till nya krig. Den, som har den uppfattningen, att kriget är oundvikligt, så länge kapprustningarna pågå, måste ställa sig den frågan: Vad skola vi göra, när bevisligen kapprustningarna fortsätta, trots allt pacifistiskt svammel? Ni äro skyldiga att ge svar på den frågan: Vad ämna ni göra i det ögonblick kriget med en naturlags nödvändighet bryter ut, på grund av att världen icke blivit avrustad? Det är på denna punkt, som det kommunistiska programmet, de kommunistiska linjerna för krigets bekämpande och för militarismens förintande möta oss i sin oemotsägliga styrka. Det är ert fel, att ni å andra sidan förtiga rustningarnas och militarismens oupplösliga samband med den kapitalistiska produktionsordningen, d. v. s. söka i arbetarnas och böndernas medvetanden invägga den föreställningen, att det skulle låta sig göra att avrusta med bibehållen kapitalistisk produktionsordning!

Vi kunna ju gå tillbaka till arbetarrörelsens gamla urkund, det kommunistiska manifestet, där detta problem på ett tidigt stadium ordentligt analyserades. Det heter där: Varigenom övervinner bourgeoisien kriserna? Jo, å ena sidan genom en tvångstillintetgörrelse av en mängd produktionskrafter, å andra sidan genom erövring av nya marknader och en grundlig utplundring av de gamla, varigenom man förbereder mera omfattande och våldsamma kriser och minskar medlen till krisernas avhjälpande.

Det förefaller mig, som om då man före världskriget med stor framgång kunde giva skäl för denna uppfattning, så har man efter detta krig än större möjligheter att påvisa riktigheten av denna analys. Vi utgå från den förutsättningen, att rustningarna bottna just i denna motsättning mellan makterna i kampen om marknaderna. Just därför kunna vi också konstatera, hurusom rustningarna växa i kapp med förträngningen av marknaderna, växa med de stigande motsättningarna i kapitalismens värld.

Jag behöver icke i dag ge några siffror på dessa stigande rustningar runt om i världen efter det senaste världskriget. Vi kunna t. o. m. från ledande politiker runt om i världen finna uttalanden, som ge belägg för denna kommu-

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvars-väsendet.
(Forts.)

nistiska uppfattning. Marinminister Wilbour förklarade sålunda i sin motivering av flottbyggnadsprogrammet: »Våra köpmän och fabrikanter måste ha möjlighet att vinna utländska marknader. Vi måste också uppsöka nya marknader för våra varor. Framgången av denna kamp beror i hög grad på regeringens prestige, som de moderna kryssarna skapa.» En annan amiral, Plunkett, yttrade i ett offentligt tal i New York år 1928: »U. S. A. står närmare ett krig än någonsin. Innan vi komma att våga göra andra makter kontrollen över oceanerna stridig, komma vi bestämt att få ännu ett krig, lika säkert som att vi nu befinna oss i detta rum.» Han uttalade också synnerligen öppet, att därest Amerikas intressen skulle kollidera med Englands, så skulle man icke kunna hindra, att ett nytt krig utbröte.

Vi ha ju också fått se, hurusom major Bratt, som i fjol hos mer eller mindre oklara pacifistiska element runt om i landet tände ljusa förhoppningar genom sina uttalanden om omöjligheten för ett land att med framgång försvara sig på grund av teknikens framsteg, framför allt då det gällde luftangreppen, vi ha fått se, hurusom denne »pacifist» nu har berett många av eder en sårande missräkning, när han nu har kastat masken och i en ny bok bland annat gjort det uttalandet, att den fara, som egentligen existerar, kommer från arbetare- och bondestaten i öster. Han har genom sin nya inställning till försvarsfrågan visat, att man icke har möjlighet att knyta några som helst förhoppningar kring de uttalanden, som man under fjolårets diskussioner tillmätte så stor betydelse. Man ansåg sig i avrustningssvindlerierna kunna utnyttja dessa uttalanden i sitt dimbildningsprogram, men nu för denne man och hans vederlikar sina pacifistiska proselyter till kampställning mot arbetare- och bondestaten och nu bliva de ett led i den gruppering, som i imperialismens intressen söker störa arbetare- och bondestaten. Pacifister som verktyg för kriget. Kan man tänka sig något äckligare?

Vi måste bevittna hurusom man förstår att utnyttja pacifister såsom verktyg i svenska och internationella kapitalistgruppers rivalitet mot Sovjetunionen. Det är alldeles tydligt, att det ligger realiteter bakom denna propaganda. De realiteterna äro den ekonomiska utveckling, som Sverige sedan år 1914 har undergått, realiteter sådana som att den svenska tändstickstrusten på världsmarknaden kolliderar med Sovjetunionens tändsticksexport, och att Sovjetunionens trävaruexport också kolliderar med och stör »svenska» intressen, framför allt på den engelska marknaden.

Det är intressant att konstatera, hurusom samtidigt med att de objektiva förhållandena på detta sätt ha under det senaste årtiondet i Sverige undergått sin omvandling, så ha vi nu imperialistiska krafter, som utgöra en förstärkning av den krigsfara, som tidigare enbart medlemskapet i Nationernas förbund medförde. Det är intressant att uppvisa, hurusom jämsides härmed detta också får sin ideologiska överbyggnad i vissa uttalanden från de »storsvenska» och fascistiska elementen. En högertidning, Lunds Dagblad, uttryckte sålunda för någon tid sedan som ett önskemål för Sverige en återgång till vårt lands sedan urminnes tider geografiskt givna utrikespolitik, en svensk östersjöpolitik. Det finns således, såsom vi ha kunnat visa också tidigare, krafter, som göra Sverige till en ledande makt i Östersjöblockets kamp mot Sovjetunionen.

Allt som blivit anført och händelserna i övrigt visa, att en krigsfara verkligen existerar, och det tjänar ingenting till för vissa element att som strutsen sticka huvudet i busken och tro, att man på det sättet undkommer vad en kommande tid bär i sitt sköte av fruktansvärda perspektiv för arbetarna och bönderna runt hela världen. Vi måste i en sådan situation mer än någonsin tidigare förstå vikten och betydelsen just av att arbetarna och bönderna *icke* bibringas den uppfattningen, att krigsfaran avlägsnas och att vi undgå dessa perspektiv

därigenom, att socialdemokrater och borgare samla sig i en ny utredningskommitté, som under några år sysslar med utredning om ändamålsenligheten av Sveriges försvar. Vi måste tvärtom bibringa dem den uppfattningen, att kampen mot kriget är liktydigt med kampen mot kapitalismen, och att de grupper, som önska fred vinna denna endast därigenom, att de i alla länder föra krig mot de regeringar, som driva dem mot deras önskingar ut i kriget. Alltså uppror mot dem som fösa dem ut. I talen från socialdemokratiskt håll återfinnas i dag intet av dessa synpunkter, ja icke ens en genklang av vad som tog sig uttryck i ett yttrande av herr Hansson i Stockholm från år 1905, då han framhöll, att militären skulle ha känning med den klass, från vilken den utgått, att soldaterna skulle minnas, att de voro blod av vårt blod och kött av vårt kött, och att under sådana förhållanden de maktägande gärna finge kommandera ut militären, men att de ej heller skulle glömma, vilka det är, som rikta gevären. I detta yttrande låg mera av socialistisk uppfattning än i det tal, som från en socialdemokratisk talare i dag skulle markera en radikal artskillnad från den uppfattning, som herr Per Albin Hansson i dag förde fram. Herr Hansson av 1905 var mera socialist än herr Höglund av år 1930 visat sig vara.

Herr Höglund i Stockholm skildrade i ett avsnitt av sitt tal för kammarens ledamöter vad som skulle inträffa, därest kriget bröte ut, och sade, att då skulle vi komma till en situation, där man ropade »häng kejsaren», och där bolsjevismen skulle gå fram över världen, därför att människorna icke skulle tolerera kriget utan skulle kämpa mot detsamma. Det bör också i detta sammanhang påminnas därom, att även om det är sant, att Mac Donald sagt, att för de små staterna de militära resurserna, där det gäller att bevara ett lands oberoende och självständighet, hava så liten betydelse, att det icke är värt en tolvskilling, är det väl ändå en bekant sak, att Mac Donald och andra, när det gäller stormakterna, lika bestämt förklarar, att för dem öppnar sig intet avrustningsperspektiv utan de äro bundna vid systemet med ödets tyngd. Sålunda, dessa stormakter, oberoende av om det sitter en socialdemokratisk regering eller icke, fortsätta sin kapprustning på sådant sätt, att nyss kunde i anledning av den misslyckade flottkonferensen en av ministrarna säga till Mac Donald: »En sådan konferens till, och vi hava krig.»

Ser man på förhållandena ur dessa synpunkter, måste man säga sig, att, om man nu hemfaller åt att propagera denna lättsinniga uppfattning, man kan komma förbi problemet om avrustningen i de kapitalistiska staterna, och om man sålunda icke klargör för befolkningsgrupperna och de stora massorna just rustningarnas oundgängliga sammanhang med kapitalismen själv, då gör man sig skyldig till ett bedrägeri av jättemått. Det är med hänsyn till de objektiva förhållandena falskspel att tala om möjligheter till avrustning. Det är falskt spel, säger jag, att ni som skildra krigets rysligheter icke visa på detta oundvikliga samband mellan rustningarna och kapitalismens produktionsordning. Det är tydligt, att krigets organisatörer måste hava till sitt förfogande massor av propagandistiska pratmakare, som söka skyla över detta samband när de eljest skildra ett kommande krigs fruktansvärda hemsökelse för människorna.

Vi finna, hurusom samtidigt som man runt om i staterna haft detta avrustningstal på läpparna, hava rustningarna ständigt stegrats samt skärpts på särskilt sätt genom blockbildningar, genom massmilitarisering av folket. T. ex. dessa lagar om arbetsmarknadens organisation i Amerika och Frankrike och delvis även i Sverige. Vi se också detta förhållande i vad som nu är synnerligen påtagligt, nämligen industriens anpassning för krigsändamål, ett förhållande, som gör, att en sådan industri som konstsilkesindustrien som bekant kan inom loppet av 48 timmar omvandlas till en krigsindustri, där man kan

Ang. utredning rörande försvars- väsendet.
(Forts.)

använda konstsilkesindustriens råprodukter och i hastig takt, sålunda utan nämnvärd omläggning av fabrikationen, frambringa sprängämnen.

Jag måste också reducera detta tal om, att Danmark är på väg mot avrustning, men framför allt, att Tyskland skulle vara en avrustad stat. Man må nämligen besinna, att Tyskland har en synnerligen högt utvecklad kemisk industri, att Tyskland också har en starkt utvecklad industri för byggande av flygmaskiner och att Tyskland sålunda synnerligen lätt kan använda sin industri för krigsändamål och synnerligen lätt kan få militära anstaltningar, som på ett alldeles förträffligt sätt med hänsyn till vad som är behöfligt i dag kan utgöra militära försvars- och anfallsåtgärder.

Vi hava litet var kanske observerat ett litet upprop, utskickat av 146 svenska statskyrkopräster, i vilket dessa 146 präster göra gällande, att de andra 2,628 prästerna predika en lära, som står i absolut motsättning till kristendomens grundtanke. Dessa 146 prästmän, som hava skickat ut detta upprop, påstå, att var nittonde prästman i Sverige hyllar pacifismen, och de påstå, »att allt, vad krig heter, står i absolut motsats till kristendomens grundtanke». Man kan ju därav således icke utläsa annat än att det råder också på det området inom denna idévärld synnerligen delade meningar och att man där således har en synnerligen splittrad uppfattning om sin läras mest fundamentala grundsatser.

Det är ju intressant i det sammanhanget att erinra sig, att en prästman i denna kammare i fjol gav uttryck för en åskådning, som står i absolut motsättning till den förkunnelse, som herr Hallén i dag uppbyggt oss med. Det var nämligen herr Pehrsson i Göteborg, som sannerligen icke vid något tillfälle uraktlåter att framhäva sig såsom en verklig representant för kristendomen. Han uttryckte sig på det viset, att det är så, »att till en kristlig åskådning hör också rättssamhällets upprätthållande. Men rättssamhället måste många gånger upprätthållas med våldsmedel. I detta, sade han, ligger ingen brist på kärlek, utan det är tvärtom att taga för lätt på saken, när man icke har sinne för att tron på den eviga freden, som man redan ser stå för våra dörrar, enligt kristen åskådning står i oupplösligt samband med tron på släktets omskapning i anda och sanning.» Han hänvisade till och med till Luther, som har uttalat, att »därest samvetet är frimodigt och glatt, är det den skönaste gudstjänst, när drängen arbetar på åkern eller pigan sopar golvet eller krigaren offerar sitt liv på slagfältet». Jag skulle sålunda med stöd av vad som föreligger kunna säga, att inom den kristliga tankevärlden råda så starka motsättningar, så stor begreppsförvirring och så många mot varandra skiftande uppfattningar, att jag knappast vet, vart man skall gå för att finna något motsvarande. Jag tror icke, att det överträffas av annat än den oerhörda mångfald av uppfattningar, som finnas inom det socialdemokratiska partiet och som de socialdemokratiska talarna själva hava givit så utomordentligt starkt uttryck åt här i dagens debatt.

Ja, för att sedan komma till det, som tydligtvis var av ett visst intresse för våra socialdemokratiska vedersakare att få upplarat till dagens debatt, kan jag i anknytning till det yrkande, som ställts från visst håll med begäran om svensk avrustning med bibehållande av endast en ordningsmakt, säga ifrån för vårt vidkommande, att vi kommunister hava många gånger givit uttryck åt den uppfattningen, att vi vilja ersätta borgardömet militarisering med en anordning, som på ett säkert sätt kan trygga avgörandet över dessa anstaltningar för försvar av arbetar- och bondeklassens intressen just åt arbetarna och bönderna. Vi äro sålunda principiellt för nedrustning av den borgerliga militarismen och dess ersättande med en ordningsmakt, ett arbetar- klassens ordningsvärn. Men när det är fråga om, att herr Lindmans regering eller en regering, som är uttryck för de borgerliga grupperna inom landet,

som nu hava den ekonomiska och politiska makten ograverad, skall genomföra denna förändring och uppbygga denna ordningsmakt, då måste jag säga, som herr Månsson i Furuvik sade, att i det fallet föredraga vi den allmänna värnplikten. I enlighet med den åskådning, som tidigare Engels gav uttryck åt, och den uppfattning, som herr Månsson i Furuvik från sina utgångspunkter i dag var inne på, skulle genomförandet av en s. k. maskinarmé och vid sidan därav en s. k. ordningsmakt i en situation, där borgarna hava makten, leda till större faror för arbetar- och bondeklassen än någonsin den ordning, som nu är med den allmänna värnplikter.

När sedan herr Höglund i Stockholm frågade oss, om vi menade allvar med vår avrustningsaktion, skulle jag med hänsyn till vad som har förekommit i denna kammare vid många olika tillfällen kunna säga, att han hellre skulle kunna ställa denna fråga: Är det allvar i avrustningsaktionen hos de grupper, som stå honom betydligt närmare? Om man tilläventyrs skulle efter den debatt, som förts här i dag med dess skiftande uppfattningar från socialdemokratiskt håll, i denna fråga vilja göra gällande, att det socialdemokratiska partiet är ett avrustningsparti, då måste jag ju säga, att vi hava rätt att återkasta denna fråga: Anse verkligen de inom det socialdemokratiska partiet, som i dag söka att inbilla oss, att de trodde på talet om avrustning, att denna aktion är allvarligt menad? Men varför skall man icke kunna få ställa herrarna på prov ytterligare? Jag försäkrar, att vi kommunister komma att härefter som hittills allvarligt och med energi ställa krav på, att inga anslag skola givas åt den borgerliga militarismen. Vi få tillfälle att prova allvaret genom omröstningarna, som visa, att inom den kommunistiska riksdagsgruppen råda därvidlag inga som helst delade meningar, utan där sluter var och en upp kring just dessa aktioner. Man skulle sålunda kunna vänta, att den, som i dag ställer dessa frågor till oss, också allvarligt går in för att biträda oss vid dessa omröstningar.

Sedan är det också en viss skillnad, om en stat, där arbetarna och bönderna hava tagit makten, i det diplomatiska umgänget med andra stater ställer avrustningsförslag, som ju som bekant av dessa avvisats. När nämligen den grupp, som då ställer detta yrkande, icke alls därigenom har avrustat dem, för vilka de äro talesmän. Om däremot en arbetarrepresentant i ett borgerligt parlament ställer krav på avskaffande av t. ex. värnplikten, så vore det i vissa situationer liktydigt med att ställa förslag om att avrusta den egna klassen, under det att borgarklassen alls icke vore avrustad.

Jag måste, även om man tycker mitt tal bliver långt, när jag nu kommit till detta avsnitt av principiella frågor, där man från visst håll interPELLERAT oss, säga något ord ytterligare.

Vi stå på denna gamla revolutionära ståndpunkt, den ståndpunkt, som andra internationalens kongresser formulerade, nämligen att vägra anslag till borgardömets militarism.

Men det var en annan intressant passus i herr Höglunds anförande, när han talade om Scheidemann, som i en bekännelsens stund hade erkänt, att de egentligen blevo lurade att gå in i ett krig, som de trodde var ett försvarskrig. Jag har i min hand material, som visar, att den tyska socialdemokratien var synnerligen på det klara med nio dagar före världskrigets utbrott, vilket krig man egentligen skulle möta i det ögonblicket, och hurusom den tyska socialdemokratien nio dagar före världskrigets utbrott verkligen gav uttryck för kampen mot kriget, men hurusom Scheidemann och andra sedan gingo in för fosterlandsförsvaret och ställde frågan på samma felaktiga sätt, som socialdemokratiens förespråkare gjort här i dagens debatt. Jag har material, som visar, att socialdemokrater till och med i den tyska riksdagen gick in för annektering av andra länders områden.

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Det hade varit mera på sin plats, om man från herr Höglunds sida i dag hört något av Liebknechts och Rosa Luxemburgs kampanda mot kriget och av viljan att ställa de militära rustningarna i samband med den kapitalistiska ordningen. Sålunda, den, som säger, att kriget kommer med oundviklig nödvändighet på grund av rustningarna, och den, som i en sådan situation är villig medgiva, att när kriget bryter ut, då bryter också bolsjevismen ut och då resa sig massorna i de olika länderna, den, som, säger jag, gjort dessa medgivanden, borde också kunna erkänna Liebknechts och Lenins förklaring av dessa rustningars oupplösliga samband med den kapitalistiska ordningen själv.

När det här från olika håll i de olika partierna, oberoende av inställning till militära försvaret, talats om viljan att hävda den nationella självbestämmningsrätten, då vill jag därtill säga, att denna sak, nationell självbestämmningsrätt i dess yttersta konsekvens, har förverkligats endast i Sovjetunionen. Men denna nationella självbestämmningsrätt har man på det grymmaste trampat under fötterna med biträde av socialdemokratiska regeringar och partier, i stormakterna, t. ex. England och Frankrike, alltså från samma politiska läger, som i dag hycklande talat om den nationella självbestämmningsrätten.

När herr Månsson i Furuvik slutligen talar om, att det borde vara oundgängligen av vikt, att man finge en sådan ordning inom värnpliktsarmén, att de värnpliktiga finge tillfälle att förkovra sig i det, som har med det ekonomiska och politiska livet att göra, då hävdar jag lika bestämt, att den saken har förverkligats inom Sovjetunionens arbetar- och bondearmé och att man där på olika områden bevisligen går fram för en sådan ordning, som herr Månsson i Furuvik här ville kämpa för. Det är ett förverkligande av Lenins ord, att man skall göra till och med var köksa till politiker.

Som slutomdöme måste jag sålunda för vårt vidkommande säga, att när det är en angelägenhet av allra största vikt att krossa borgardömet militarism, att bekämpa kriget och de hemsökelsor, som med det följa bland människorna, så hava vi att gå den väg, som andra internationalen tidigare utpekade och som följts av de ryska bolsjevikerna.

Vidare anförde:

Herr Lindberg: Herr talman! Jag skall börja med att lova kammaren, att jag icke i likhet med den föregående talaren skall taga hämnd på kammaren för min eventuella oförmåga till koncentration.

Det är rätt naturligt, att jag känner en mycket stor tillfredsställelse över att vi i riksdagen i dag med utsikt till framgång sysselsätta oss med frågan om en ny försvarsutredning av den omfattning, som statsutskottet angivit. För i dessa dagar två år sedan ställde jag till dåvarande försvarsministern, herr Rosén, en interpellation, om han var villig att igångsätta en dylik utredning och om han var beredd att därvid låta frågan om vårt lands avrustning prövas jämsides med de militärtekniska problemen. I sitt svar i juni 1928 avböjde försvarsminister Rosén att på detta sätt taga upp försvarsfrågan. Beträffande den svenska avrustningen yttrade statsrådet: »Därest det — såsom formuleringen ger anledning antaga — skulle vara interpellantens mening, att jag nu skulle giva de tillkallade utredningsmännen i uppdrag att jämväl ägna sig åt frågan, huruvida de tekniska framstegen på detta område böra föranleda vårt land att företaga en allmän avrustning, vill jag svara, att varje sådan avsikt varit och alltjämt är mig främmande. Sistberörda fråga, vars behandling ju utgör ett viktigt moment i Nationernas förbunds arbete, torde icke, såsom ett fristående spörsmål beträffande vårt land, lämpligen kunna göras aktuellt på en dylik väg. Om och när krav i sådan riktning på

allvar komma att resas, sker det förvisso genom initiativ i helt annan ordning, än interpellanten synes vilja ifrågasätta.» För den uppfattning, statsrådet Rosén gav uttryck åt, torde han vid denna tidpunkt ha haft stöd av en majoritet i riksdagen, och ännu så sent som i fjol hade härutinnan ingen förändring inträtt, såsom behandlingen av den då föreliggande socialdemokratiska utredningsmotionen visade.

Det uppges, att innehållet i det nu föreliggande utskottsutlåtandet skulle ha dikterats av personer, som 1928 tillhörde den då sittande regeringen, vilka alltså skulle ha ändrat mening. Påtagligen föreligger — om man håller sig till formuleringarna — en åsiktsförändring. Jag skall här inte närmare gå in på vad som kan ha föranlett, att läget så radikalt förändrats, men det är mig angeläget att betona, att man vid bedömande av denna sak kanske icke helt bör lämna ur räkningen den opinionsbildande verksamhet, som den pacifistiska freds rörelsen utövat under sista åren. Vi bevittna just nu ett verkligt massuppbåd under pacifismens fälttecken. Avrustningskravet vinner allt större utbredning i folkmeningen och är redan nu en faktor att politiskt räkna med. Jag skulle tro, att detta haft åtskilligt mera att betyda än menings-skiljaktigheterna här i riksdagen om innebörden i 1925 års försvarsbeslut, när det gäller det förändrade ställningstagande, varom jag nyss ordade.

Pacifismens stora utbredning försiggår, som alla känna till, under ett mycket kraftigt motstånd från den andra sidan. Man kan alltså inte säga, att pacifismen har fältet alldeles fritt för sin propaganda, men ändå äro framgångarna påtagliga. Orsaken härtill är utan tvivel den, att man på håll, där det militära systemets upprätthållande är en hjärtesak, får det allt svårare att övertyga folkmeningen om att militärväsendet är en verklig fredsgaranti. De argument, som anföras, verka ofullgångna och svaga. Vi ha i debatten här i dag mött de militära försvarsvännernas huvudargument, och jag må säga, att de här icke gjort sig bättre än på folkmötena. Jag lyssnade särskilt uppmärksamt till professor Wohlin, då han på förmiddagen höll sitt anförande, enär jag väntade, att en man med hans kapacitet måhända skulle kunna rikta diskussionen med något skäl, som kunde göra en avrustningskrävare tveksam, men inte heller han hade något nytt att komma med. Jag fäste mig dock särskilt vid två saker i hans anförande. Han framhöll, att det måste vara de stora staternas uppgift att öva ledningen, när det gäller nedrustning och avrustning, och att de små staterna följaktligen ha att vänta på de storas initiativ och gärningar. Men, egendomligt nog, hyser man i de stora staterna en alldeles motsatt uppfattning, såsom bl. a. framgick av herr Höglunds i Stockholm yttrade, när han citerade, vad den engelske premiärministern sagt angående de små staternas möjligheter att gå till avrustning. Alltså: de små skulle vänta på de stora och de stora skulle vänta på de små, och vi skulle följaktligen icke komma någonstans. Jag tillåter mig ge min anslutning till den åsikten, att det är de små staterna, som böra börja, och de böra börja främst av det skälet, att de alltid riskera mera, om de rusta, än om de avrusta. Herr Wohlin framhöll vidare, att ett militärväsen är ett uttryck för en nations livsvilja. Jag vill härom som ett allmänt omdöme säga, att det är ett underligt sätt att demonstrera livsvilja genom att bereda sig för döden. Men dessutom vill jag påpeka, att herr Wohlins skäl är romantik av samma slag, som pacifisterna lastas för. Pacifisternas tro på att ett land, som har avvapningens mod, icke löper risk att bli överfallet, stämplas inom vissa kretsar som verklighetsfrämmande, men man kan icke säga, att det är mera realistiskt att förmoda, att ett lands vilja att försvara sig är tillräckligt, om man uttrycker denna vilja genom att hålla ett militärväsen, som måste bli otillräckligt för att fylla en försvarsuppgift. Den som tror något så-

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

dant måste liksom pacifisterna sätta grannarnas rovdjursinstinkter i tvivelsmål. Han måste med andra ord tro på existensen av rent *moraliska fredsfaktorer*, vilka icke ha något samband med tillvaron av en militärorganisation. Frågan blir då, hur starka de rent moraliska fredsfaktorerna äro, och pacifisterna tillåta sig taxera dem ganska högt för vårt lands vidkommande. De anse vidare, att dessa fredsfaktorer av moralisk natur växa med militärorganisationens förminskande, och de kunna alltså icke godkänna den uppfattningen, att militärorganisationen fyller uppgiften som moralisk tillgång för vårt land.

Major K. A. Bratt, vilken i mycket hög grad har förtjänsten av att försvarsfrågan nu är aktuell — ett sådant omdöme anser jag böra komma till kammarens protokoll — framhåller i sin senaste bok, att ett svenskt militärväsen, även om det bygges upp efter moderna principer, icke kan väntas fylla de krav, som det strategiska läget kommer att uppställa. Han nödgas därför, för att åt militärförsvaret kunna få någon mening, ställa in det i ett större sammanhang, och han kommer så fram till något, som han kallar solidaritetsförsvaret. Sverige skulle visa solidaritet med en internationell organisation för freden genom att bidra till upprätthållandet av en sådan organisations väpnade makt. Enligt min mening är denna linje den farligaste av alla, ty ett realiserande av den betyder ett totalt förintande av de moraliska fredsfaktorer, som vi dock på alla håll tro på. I det nuvarande läget, då man måste räkna med att en eller flera militära stormakter komma att stå utanför solidariteten, är solidaritetsförsvaret detsamma som allianssystemet. Man må ge detta försvar vilken motivering som helst, det kommer i alla fall att göra oss misstänkta.

Det är naturligtvis en plikt för Sverige att i sin mån bidra till uppbyggande av en effektiv internationell rättsordning och till skapande av garantier för dess skydd, men det är en felsyn, att detta skulle betinga militära rustningar i småstaterna. Om vi hade för litet rustningar i världen, skulle man till nöds kunna förstå major Bratt och liktänkande, men oron i världen vållas ju därav, att staterna ha alldeles för stora rustningar. De rustningar, som finnas, böra, även om de avsevärt förminskas, räcka till ett solidaritetsförsvär, utan att vi, enligt major Bratts linje, skola vara hänvisade till att bygga upp en militärorganisation efter moderna principer. I de stora länderna känner man sig otrygg och osäker på grund av de ömsesidiga rustningarna, men även därför att man räknar med att rustningarna kunna öka i länder med ringa militärorganisation. Vi behöva nog icke tvivla på att även vårt lands militärväsen räknas med i de militära kalkylerna. Vilja de stora staterna komma ut ur det nuvarande tillståndet, så ha de medlen därtill i sin egen hand. De små staternas uppgift bör vara att låta de stora förstå detta, och det kan effektivt ske genom att småstaterna helt enkelt vägra att lämna något bidrag till en vapenmakt för de storas räkning och i deras intresse. De små länderna få icke glömma, att de tvångsavrustade staterna kunna vara i behov av något solidaritetsbevis. När betydande stater i hjärtat av Europa få finna sig i att bygga sin säkerhet på uteslutande moraliska faktorer, då böra dessa kunna räcka även för småstaterna utan något militärt påhäng.

Ja, herr talman, detta var, vad jag nu ville säga. De övriga synpunkter, jag lägger på denna fråga, har jag vid 1928 års riksdag utförligt utvecklat. Jag vill sluta med att uttala den förhoppningen, att frågan om den svenska avväpningsmätte, såsom major Bratt uttryckt det, uppställas som *första* diskussionspunkt i en kommande utredning. Svaret på denna fråga blir ju avgörande för försvarsproblemet i sin helhet. Men det kanske också bör sägas, att därest man skulle försöka att komma ifrån ett svar till avväpningsförman på bekostnad av objektiviteten — och det ligger nära till hands att

frukta, att lust därtill kan finnas — så inte kommer militärförsvarets sak att tjäna på ett sådant tillvägagångssätt.

Med den uppfattning, jag har i denna fråga, kan jag icke ansluta mig till den ståndpunkt som statsutskottet intagit till herr Lindhagens motion, behandlad i utskottets betänkande nr 90. När man i utlåtandet nr 89 angivit, att de skäl, som avvärjningens anhängare anföra, böra prövas i en kommande försvarsutredning, då har man ju genom detta uttalande besvarat herr Lindhagens motion. Jag tillåter mig därför hemställa, att klämman i statsutskottets utlåtande nr 90 måtte få följande lydelse: att herr Lindhagens förevarande motion I:213 må anses besvarad genom vad utskottet anfört i sitt utlåtande nr 89.

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Herr **Flyg**: Herr talman! Anledningen till att jag begärde ordet var det anförande, som hölls här på förmiddagen av herr Höglund i Stockholm. Om jag från början skulle ange karaktären av mitt anförande, så vill jag säga, att man som rubrik över det kan sätta det ord, som i Strindbergs Mäster Olof tonar ut från scenen, då ridån går ned: avfälling.

Herr Höglund i Stockholm sade, att ett krig i nuvarande moment för det första skulle leda till, för att använda hans egna ord, Europas fullständiga bolsjevikisering och för det andra skulle medföra, vad han kallade medborgarkrig. Herr Höglund har i bägge fallen alldeles rätt. Men om man då går till att avgöra, huruvida den ena eller andra av dessa två följder är någonting, som är av ondo, då måste man ställa problemet så: vad menas med bolsjevikisering, vad faller under begreppet Europas bolsjevikisering? Ser man på denna sak på det sätt, som de borgerliga i allmänhet ser på problemet, på det sätt, på vilket man exempelvis i nuvarande moment ser på förhållandena i Sovjetunionen i den pågående presspropagandan med avseende på de s. k. religionsförföljelserna i Sovjetunionen, ser man på det sättet, så är det klart, att man med detta ord »bolsjevikisering» får en synnerligen ruskig bild, ett mycket obehagligt förhållande som en följd av kriget. Men vad menar vi med bolsjevikisering, och vad är den verkliga innebörden av detta ord, herr Höglund? Vi menar därmed en regim, rakt motsatt den som består i detta land, den kapitalistiska regimen, en regim och en samhällsordning, som bäres upp av de arbetande klasserna och som sammanfaller med vad vi bruka kalla proletarietets diktatur, en samhällsordning, där det arbetande folket har krossat den kapitalistiska ordningen och sedan tagit den avgörande och bestämmande ledningen i egen hand. Jag måste säga, att det förvånade mig att höra, att herr Höglund hunnit så långt på sin vandring under de senaste åren, att han i dag nämner en sådan regim som något ruskigt och obehagligt, som skulle följa efter kriget.

Jag vet, att herr Höglund för endast några år sedan och t. o. m. på ett så sent stadium som i det moment, då han ånyo anslöt sig till det socialdemokratiska partiet, mycket klart förklarat sig fortfarande vara anhängare av proletarietets diktatur. Och herr Höglund har dessutom vid ett par tillfällen även ganska klart sagt, att han tror, att man icke skall kunna komma fram till en avgörande förändring i fråga om maktförhållandena i detta land enbart på parlamentarisk väg, utan att man även måste räkna med vad herr Höglund i dag kallade medborgarkriget. Det är alltså icke så länge sedan herr Höglund gav uttryck åt en dylik uppfattning. Jag ställer då en fråga nr 1: har herr Höglund i dessa två avseenden alldeles ändrat mening? Då skulle jag kunna förstå, att man måste uppfatta Europas bolsjevikisering som någonting obehagligt. Men ur min synpunkt måste jag säga, att om det är så, att kriget leder fram till sådana konsekvenser — och jag är övertygad om att herr Höglund gav uttryck åt en riktig uppfattning — då kan man här, utan att på

Ang. utredning rörande försvarsansändet.
(Forts.)

något sätt använda en oriktig formulering, erinra om den gamla satsen: »Intet ont utan att även något gott följer med detsamma».

Sedan skulle jag vilja säga, att när herr Höglund i sitt anförande talade om, att vi från vår sida skulle förfäktat krigets oundviklighet, så kan man gentemot detta påstående säga både ja och nej. Vi hava förfäktat, och även herr Höglund har gjort det, kriget såsom en oundviklig del av, en oundviklig företeelse i den kapitalistiska produktionsordningen, såsom en oundviklig följd av den samhällsordning, som består i detta land och i andra länder. Men vi hava icke tidigare någonsin gått dithän och komma icke heller att göra det, att vi samtidigt anamma vad herr Höglund fortsatte med, nämligen att detta, att räkna med kriget såsom en oundviklig beståndsdel av den kapitalistiska ordningen, förutsätter, att man icke räknar med arbetarklassens fredsvilja. Jag tror, att vi tidigare i den debatt, som hölls här föregående år, vid två olika tillfällen i varje fall mycket klart betonade och i all vår offentliga propaganda också mycket klart betonat, att vi räkna med arbetarklassen, och framför allt dess fackligt organiserade del, såsom den enda reella kraften till att förhindra krig. Vi räkna med det arbetande folkets massa såsom den enda fredskraften överhuvud att tala om.

Men var voro arbetarna före 1914? Jag ställde den frågan föregående år, och med anledning av herr Höglunds anförande ställer jag den även i år. Var stodo arbetarmassorna en vecka före 1914 års krigsutbrott? Voro de vid det tillfället besjälade av någon krigsvilja? Ånej. Det hölls stora kraftiga manifestationer såväl i Berlin som i Paris och alla andra stora huvudstäder, som hotades av kriget. Där höllos massmöten, varest man antog flammande protester emot det hotande kriget, och man förklarade i sina resolutioner, att man icke skulle resa vapen emot det arbetande folket i andra länder. En vecka senare gick samma folk, som vid det tillfället var besjälade av den starkaste antikrigsvilja, ut i kriget, och tyvärr icke blott på kommando, utan dessa människoringo ut i kriget även som goda patrioter, sjungande patriotiska sånger, d. v. s. med en helt annan vilja än man kan kalla fredsvilja, gripna av denna krigets anda, som man skapar fram i sådana ögonblick.

Jag vill ställa den frågan till herr Höglund här i dag, om han verkligen tror på detta, som han här kallar fredsvilja, om han tror, att man genom att visa filmer från kriget eller genom en verkningsfull propaganda skall kunna hos folket skapa en »fredsvilja», som håller i det ögonblick, då det gäller att gå ut i ett »försvarskrig.» Ty det säger man alltid i alla länder, att det är; det är aldrig anfallskrig. Ånej, jag skulle tro, att en hel del av de ledande pacifisterna i det kritiska momentet i stället komma att uppträda, icke såsom fredspropagandister utan som anhängare av detta krig och som patrioter proklamera kriget i stället för freden i det ögonblick, då det bäst skulle behövas en gärning i fredens tecken emot kriget. Herr Höglund i Stockholm är i dag inne på precis samma linje som herr Per Albin Hansson från föregående år, som stod där framme och så vackert citerade den store norske diktarens ord, att om krigstanken försvinner ur folkens hjärnor, då försvinner också kriget. Det är att vända upp och ned på verkligheten och ingenting annat. Det är att lita på någonting, som icke håller, och det är att draga för stora växlar på en dylik propaganda, som icke någonsin kan bli ett verksamt medel att förhindra ett krig i det moment, då det bryter ut.

Om man räknar med kriget som en oundviklig följd av den kapitalistiska produktionsordningen, om man räknar med de arbetande massorna som den enda verksamma makten emot kriget, då måste man på alla områden se till, att man får dessa massor samlade i kamp emot denna produktionsordning och dess samhällsordning. Och det, herr Höglund, gör man icke den dag, som i dag är, genom att gå tillbaka till socialdemokratien. Det gör man genom att gå *ifrån*

socialdemokratien, det gör man genom att bedriva en propaganda, som samlar de arbetande massorna till kamp emot den samverkans politik, som i dag proklameras på det ekonomiska området och som slutligen leder till, att den nationella andan i arbetarleden stärkes, och att arbetarna sluter upp kring »sitt» lands industri i alla länder, i stället för att man i det dåvarande momentet borde än mera än tidigare understryka en rakt motsatt inställning bland arbetarna. Man vinner icke det målet, arbetarklassens samling, i dag genom att gå ifrån den kommunistiska rörelsen till socialdemokraterna och därmed söka vinna de radikala elementen inom arbetarklassen till samling kring det socialdemokratiska partiet, som i sin praktiska gärning på olika områden är inne på vägar, som leda till de arbetande massornas uppslutning kring den kapitalistiska produktionsordningen och icke till kamp emot densamma, vilket är nödvändigt, om man vill resa en kamp emot kapitalismen som krigsorsak.

Jag skulle vidare till sist vilja göra ett tankeexperiment, ett tankeexperiment ställt till herr Höglund i Stockholm men även till alla hans meningsfränder, de som hava reserverat sig på hans linje i dag, och hans meningsfränder av pacifistisk karaktär ute i landet. Låt oss förutsätta, att man genom energisk propaganda vid ett val vinner majoritet i denna kammare för en isolerad svensk avrustning. Låt oss än mer förutsätta, att man vinner en liknande majoritet även i kammaren här intill, alltså en säker majoritet i riksdagen för isolerad svensk avrustning. Låt oss förutsätta, att bägge kamrarna få en majoritet, som icke bara är pacifistisk på folkmötena utan även här, och som går in för ett sådant beslut. Tro ni, som i dag reservera er vid herr Höglunds sida, att man då skall ha möjlighet att genomföra denna isolerade avrustning? Jag vill erinra herrarna om ett möte, som för endast några veckor sedan hölls i musikaliska akademien här i Stockholm av en mycket livskraftig organisation, som heter Nationella ungdomsförbundet, bland vars ledamöter det finns en hel del unga officerare och högerns allra yngsta och starkaste krafter i detta land. På detta möte uttalades att man ej längre betraktar riksdagen som bestämmande församling. Tro ni, att dessa personer skulle lämna ut vapnen efter ett riksdagsbeslut i den riktningen och säga: man har beslutat det, vi kasta vapnen på skrothögen, vi göra en isolerad avrustning. Ånej, herr Höglund i Stockholm, i det momentet skulle det visa sig, att även denna pacifistiska linje, ifall den ledde så långt, vilket den aldrig kommer att göra, också skulle leda till, att pacifisterna skulle nödgas inse och förstå, att vilja de förverkliga en isolerad avrustning i ett kapitalistiskt land, så måste det ske genom att de själva hava maktmedel i sina händer för att kunna vrida vapnen ur deras händer, som icke vilja avrusta och som öppet trotsa beslut.

Jag tror, att vi måste se läget kallt i ögonen och icke längre lita oss till dylika vackra fraser, som jag förstår äro synnerligen tacksamma på folkmötena, men som man sannerligen icke kan bygga på i framtiden. Man vinner möjligen anslutning från element, som hata militarismen. Man skall icke hålla sådana där tal, och man skall icke heller hålla sådana där små vackra anföranden, som herr Lindberg nyss höll. Jag tror, att herr Lindberg är en av de få verkligt ärliga pacifisterna. Han har en konsekvent linje, det vet jag, från många år tillbaka. Men jag vill säga till honom, i den särställning han står, liksom till alla dem, som av fraktions- och opportunitetsskäl gå på pacifismen: vilja ni verkligen någonting ärligt med detta, vilja ni nå ert syftsmål, då ha ni också att se till att ni i de avgörande momenten ha de medel, som därför äro nödvändiga. Endast genom kamp skapa vi den ordning, som omöjliggör krig mellan folken, skapar en ordning, där den arbetande massan har ledningen i de olika länderna, och därmed röjer undan alla motsättningar mellan folken och förverkligar en internationell samhörighet, som består, och där vapnen sedan en gång kunna kastas på skrothögen.

Ang. utredning rörande försvarsväsendet:
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Då man nu en hel dag åhört en del mer eller mindre pacifistiska tal, så skulle man kunna tro, att vi här i vårt land nu äro beredda att kasta bort allt vad försvar heter och är. Om man emellertid lägger märke till tonen i dessa tal, som hållas, och hör och begrundar åtskilliga avsnitt av dessa tal, t. ex. den siste ärade talarens anförande, så kan man omöjligen få någon annan tanke än den, att morgonrodnaden till det tusenåriga riket icke måtte hava gått upp ännu. Tvärtom tycker jag, att det låter mycket krigiskt här i diskussionen. Det ser verkligen ut, som om de, som diskutera om fred, hade mycket lätt för att bli krigiska mot varandra, nästan lättare än de, som tala om försvar. Jag tycker, att det är någonting mycket oegentligt det där. Jag tycker, att *de* framför allt skulle bli så eniga och sams och över huvud vara som en själ, ett hjärta och en tanke. Men så är det visst icke, de ligga nästan allra värst i håret på varandra. Herrarna få försöka rikta in sig så, att lära och leverne passa litet bättre ihop, innan åtminstone vi gamla bönder skola kunna tro er. Nu säger den ene, att så och så är det verkligen, det andra, säger han, är spegelfäkteri; och motparten säger precis detsamma. Ja, man har svårt att tro annat, än att det är spegelfäkteri på båda sidor. Men, som sagt, gören först upp innebörden av era åsikter, så att ni bli fredliga mot varandra. Sedan kunna vi möjligen börja resonera om, huru vi skola kunna avvärpa något mera här i landet, än vi gjort.

Nu skall jag övergå till dem, som mer eller mindre hava deklarerat, att det egentligen behövs en liten smula försvar här i landet ännu. Då är det egentligen, att man i år kommer på den linjen, att man skall företaga en försvarsutredning. Stor och grundlig skall den vara naturligtvis, som allt vad utredningar heter och är här i landet. Jag har gjort mig den frågan: vad har inträffat nu, som icke fanns under åren 1928 och 1929? Då avslögo vi utredningshistorien, men nu säger man: nu skola vi ta den, nu skola vi utreda allting grundligt. Ja, man kan knappt tro, att det är blott fem år, sedan vi här beslutade om, huru vårt försvar skulle se ut under den närmaste tiden. Och då förklarade de, som utgjorde den segrande parten, att då, när verkligen folket självt fick bestämma om försvaret, skulle det samlas med en helt annan känsla och uppriktighet om detsamma och hålla det uppe. Jag ser åtskilliga av dem, som yttrade sig i den riktningen, kvar här nu.

Nåja, jag förstår, att de, som voro misslynta med 1925 års försvarsordning, äro sådana optimister, att de inbilla sig, att om man bara gör en stor utredning, skall det kunna bli någonting bättre. Det sista, som släpper människan, är ju hoppet om att få det bättre. Jag kan icke tillägna mig den åskådningen, och det skall jag strax ange skäl för. Det fattades väl icke utredningar, innan 1925 års försvarsordning antogs. Man hade hållit på i tre eller fyra år med utredningar. Två olika regeringar framlade förslag, och de särskilda utskotten arbetade i sitt anletes svett för att göra det riktigt grundligt. Jag kan icke komma bort ifrån den åskådningen, att vi måste hava fått utredningar nog, åtminstone för ett halvt tjog år, i försvarsfrågan. Ty det är väl ändå icke herrarnas mening, att vi skola försvara landet med bara utredningar, utan där skall väl vara någonting som följd av dessa utredningar. Jag finner det heller icke mycket tilltalande av riksdagen att handla på det sättet, att man det ena året totalt kastar om och säger raka motsatsen till vad man sagt året förut.

De, som nu ange modellen till utredningen här, vilja ju, å den ena sidan, ha den förutsättningslös och omfattande det hela utan några bestämda rikt-

linjer. En annan del föreslår den riktlinjen, att det skall vara 1925 års ram, som man skall hålla sig till. Vad beträffar den senare delen, så begriper jag icke, vad de herrarna egentligen behöva utredningen till. Ty 1925 års ram hava vi ju, och vad den innehåller veta ni allt för väl. Jag begriper icke då, vad ni skola utreda vidare i den ramen. Det tänkte jag var klart, att vi skulle ha så och så många regementen, så och så ordnade och förlagda etc. När man sålunda säger, att försvaret tvunget skall anpassas inom den ramen, så begriper jag alls icke, varför man då behöver en ny utredning. Då skulle väl herrarna säga, att vi skola kasta denna ram. Och sannolikt är det meningen att göra en mycket, mycket trängre ram, d. v. s. skära ned högst betydligt på detta område. Men vad var det då för mening med det, som herrarna yttrade 1925; var det blott fraser, som kommo för ögonblicket? Jag tycker, att herrarna skulle inse, att frågan ändå är så pass viktig, att den icke hör till de alldeles vanliga dussinfrågorna, utan att det är en allvarlig sak, som man handskas med. Jag skall icke uttala mig så, att jag betraktar det som självmord för en stat, om den vill avvärpa. Det tror jag icke är meningen. Men jag tror däremot, att de, som fullt hava genomskådat och riktigt trängt igenom, vad följderna eventuellt kunna bli, måste inse, att det sannerligen icke ser ut, som om en allmän fred vore kommande.

Vidare gör jag mig den frågan: finns det verkligen något hopp om, att någon efter en sådan ny jätteutredning, som vi skola ha, låter övertyga sig av denna utredning? Herr Fabian Månsson lät ju sin idealtänkta armé passera revy för oss för någon timme sedan. Tro herrarna, att han ändrar sig vid en ny utredning? Tro herrarna, att herr Höglund eller herr Hallén förändra sig? De ha sin mening fullständigt klar; icke biter någon utredning på de herrarna. Vem skulle egentligen utredningen inverka på? Skola herrarna göra en utredning för att inverka på er själva? Jag kan sannerligen icke förstå meningen med detta, vad det hela skall tjäna till. Herr Ekman angav ett skäl. Han sade, att när det ändå kommer till utredning, vill man vara med för att inverka på, huru utredningen skall bli. På så sätt kan man ju komma med på alla slags utredningar. Jag trodde ändå, att man skulle ha något annat skäl, att man själv hade någonting, som man ville bli på det klara med.

Jag skulle verkligen vilja rikta en öppen fråga till såväl herr Ekman som herr Engberg: var det ändock icke ert allvar vad ni yttrade 1925? Vad har inträffat sedan dess, som gör, att man eventuellt nu vill kasta både uttalandena och beslutet från 1925 över bord? Jag tror, att man har rätt att ställa den frågan och goda skäl att göra det.

När denna stora utredning en gång kommer igen — jag antar, att jag icke då är ledamot av kammaren — föreställer jag mig, att det blir som sist, ett allas krig mot alla, och vad hava då herrarna egentligen vunnit med er utredning? Jag förstår, att det icke är opportunt att yttra detta nu, när partierna samlats om utredningen. Men jag tror, att det kan vara skäl även för framtiden, att en röst gör sig hörd, som icke tror, att Sveriges lycka och välgång ligger blott och bart i utredningar.

Herr Engberg: Herr förste vice talman, mina herrar! Jag skall tillåta mig att först göra ett par konstateranden, som kanske icke sakna sitt intresse vid årets behandling av denna fråga.

Jag skulle vilja först ställa upp en fixeringsbild. För ett ögonblick sedan hade jag haft anledning fråga, var finns hans excellens herr statsministern i dag. Nu ser jag, att han sitter, väl icke på regeringsbänken men vid väggen, och jag erinrar mig, när jag nu ser honom sätta sig på sin plats, huru han från

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvars-risendet.
(Forts.)

samma plats i fjol, när denna fråga behandlades, hade anledning uttala sin och regeringens uppfattning i denna fråga. I år förefaller det mig, som om den siste ärade talaren och hans politiska konst hade stått som föredöme för regeringen. Man trycker sig i rågåkern, som det heter, och såväl i första kammaren som i andra kammaren sakna vi ännu varje som helst aning om huru regeringen uppfattar och bedömer den passus i statsutskottets utlåtanden, där det ju obestriddligen har riktats en lans emot regeringsbänken. Det är möjligt, jag skall därom icke uttala någon profetia, jag säger endast, det är möjligt, att regeringen resonerar som så: det är privata enskilda motioner, ett mellanhavande mellan statsutskottet och motionärerna, regeringen lägger sig icke i detta mellanhavande, och har man icke lagt sig i det, så har man heller ingenting att ro i land, man har intet ansvar tagit.

Det andra konstaterandet är det, som knyter sig till ett par anföranden här från det kommunistiska lägret. När jag lyssnade till de herouiska ansträngningarna från Gävleborgsbänken att få andra kammaren att uppmärksamma vad som sades, så föreföll det mig, som om det är skäl att fråga sig, vad är det för slags svenska medborgare, som sedan de lysts i bann av Moskva och sedan knutpiskan andligen talat vint över deras ryggar, nu helt plötsligt bocka sig och kyssa stöveln på den gamle husbonden, som om ingenting hänt. Ty när herr Herou här förklarar för oss med diverse utfall mot »herr Luther» och andra, att sovjetunionens militära ordning är för oss förebildlig i alla avseenden, då måste jag säga, att fortfarande tyckes navelsträngen mellan våra hemmakommunister och Kreml vara oavklippt, och fortfarande så tänka de i de gamla cirklarna. Men vi fingo en värdefull upplysning. Herr Herou förklarade, att han i likhet med en föregående talare var anhängare av den allmänna värnplikten. Jag tar fasta på detta, att i ett kapitalistiskt samhälle, en kapitalistisk stat äro herrar kommunister med herr Herou i spetsen anhängare av den allmänna värnplikten, alltså anhängare av att militär utbildning av det kapitalistiska samhällets krafter skall äga rum. Jag misstänker, att om ett sådant yttrande förekommit, innan revolutionen bröt ut vid Luntmakaregatan och Torsgatan, hade herrarna kallats till Moskva för att stå till svars, icke bara för den där inställda demonstrationen, då regnet skrämde de stolta revolutionärerna, icke bara för den underbara tesen, att Sverige är en imperialistisk stat, icke hara för den i fjol väckta avrustningsmotionen, utan också för denna ur bolsjeviksypunkt häpnadsväckande förkunsel, att i en kapitalistisk stat kommunisterna skola vara anhängare av den allmänna värnplikten.

Jag måste taga fasta på ännu en sak i dessa kommunistiska anföranden. Där har spökat nu i två vändor den falska föreställningen, att kapitalismen nödvändigt leder till krig och behöver kriget. Det var en gång i tiden, då också jag trodde på den där dogmen. Jag tror icke längre på den. Den är fullkomligt grundfalsk. En närmare eftertanke har sagt mig, att kapitalismen i sin rationaliseringssträvan måste betrakta ett krig, som med nödvändighet blir ett världskrig, såsom ett hinder, en spärr i sin egen väg. Eftertanken har lärt mig, att under de nya organisationsformer, som den kapitalistiska produktionen uppvisar, det är fullkomligt oriktigt att tro, att kapitalismen har behov av kriget. Det har funnits skeden, då den behövt det. Nu åter stå vi inför ett skede, där kapitalismen själv bäst förstår, att kriget icke är en god affär, och att det lönar sig att söka övervinna den krigiska anarkien. Jag måste därför säga, att predikan av denna dogm, att så länge ett kapitalistiskt samhälle består, det är meningslöst att kämpa mot kriget, den predikan är en oriktig och falsk framställning av det verkliga läget.

I det anförande, som hölls av herr Wohlin, framfört med hans vanliga skicklighet, var det en sak, som genast från början frapperade mig. Det var den underton av allvarligt erkännande, som han hela tiden gav åt fredsrörelsen.

Det fanns icke något av ironi, icke något av översitteri gent emot denna rörelse, och det skilde sig fördelaktigt från det, som den press, som står honom nära, dag ut och dag in förkunnar. När jag lyssnade till den ärade talaren, var det särskilt en tankegång, som jag fäste mig vid, det var den som han formulerade som tankegången om livsviljan. Jag vill säga honom, att det finnes två typer av anhängare av en isolerad avrustning. Den ena typen tar i sin hand nya testamentet, bergspredikan, och säger: om någon slår dig på det högra kindbenet, så vänd honom också det vänstra till. Den typen gillar jag icke. Jag anser den vara ett uttryck för en världsåskådning, som jag icke kan omfatta, som strider emot hela min natur. Det är en pacifism, byggd alltså på religiösa, kristliga utgångspunkter. Den har sitt relativa berättigande, men hela dess åskådningsvärld är mig främmande. Den pacifism åter, som jag omfattar, har en helt annan utgångspunkt. Den innebär en rationalisering av problemställningen, en hyvsning av försvarsekvationen. Den bygger icke på nya testamentets, på bergspredikans utgångspunkter, utan den söker att se verkligheten precis sådan den är. Därmed är jag framme vid det problem, som gäller den s. k. livsviljan.

Herr Wohlin skulle konsekvent enligt min tanke, om han överförde sitt betraktelsesätt på det individuella området, säga att strängt taget är det endast boxare och brottare, som ge det riktiga uttrycket åt den individuella livsviljan. Men den individuella livsviljan kan uppenbara sig i många, många former — i affärsmannens verksamhet, i vetenskapsmannens verksamhet, i all andlig aktivitet över huvud. Det behöver icke vara boxarens och brottarens aktivitet. Så ock med nationerna. Det vore enligt min tanke en vrångbild av läget att fränkänna de nationer, som ginge den isolerade avrustningens väg, vilja till livet. Herr Wohlin ger mig säkert rätt i mitt omdöme, om jag säger, att bland europeiska nationer finnes det högst få, som äro präglade av en starkare livsvilja och starkare förmåga att göra sig gällande i världen, än exempelvis den holländska nationen. Holland är en ekonomisk stormakt, en stormakt, som satt sig i respekt åt alla håll. Men hur är det med den statens ställning till sitt försvar? Ja, redan är det tre partier i Holland, som trätt in för den isolerade avrustningen: det socialdemokratiska partiet och två av de borgerliga demokratiska partierna. Men hela nationen är för övrigt i försvarsfrågan inställd på en linje, som med herr Wohlins bedömande skulle stämplas som en försvarsljushet på gränsen till försvarsfientlighet och såsom riktad mot livsviljan, med andra ord ett slags självuppgivelse. Och varför? Jo, därför att holländaren med sin praktiska uppfattning, sitt nyktra ekonomiska förstånd gör ett överslag av läget, ser sin nations belägenhet, emellan stormakterna å ömse sidor och säger sig: det tjänar icke mycket till att investera kapital i ett holländskt försvarsväsen utöver en viss blygsam gräns; det lönar sig bättre att investera kapital i den holländska handelsflottan och ytterligare befästa Nederländernas positioner på handelsmarknaderna ute i världen. Det är här alltså ett rationellt uttryck för livsviljan. Den tar sig icke uttryck bara som en slagsmåls-lusta. Den tar sig uttryck i ett förnuftigt avvägande, vars praktiska resultat blir en expansion på det ekonomiska området.

Tag Danmark! Är det någon av herrarna, som tror att det är med utgångspunkt i bergspredikans självuppgivelselära, som den danska liberalismen och den danska socialdemokratien trätt in för landets avrustning? Visst icke! Jag har noga följt debatten i Danmark i denna fråga, och jag har särskilt läst igenom Folketingets förhandlingar i ärendet. Jag har till dags dato icke kunnat skymta en argumentering av det slaget, som gripit tillbaka på självuppgivelse-tanken, utan det har i stället varit en argumentering, som anknutits till den gamla traditionen i dansk radikal politik från Viggo Hørups dagar: »Vad kan det nytte?» Man har rationaliserat problemet. Den som känner

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Danmark bör icke tvivla på Danmarks livsvilja. Jag väddar till lantmännen i denna kammare, om de icke med något som är i släkt med avundsjuka se över sundet och aktgiva på den ofantliga energi, som detta lilla folk, som har bara hälften av vår folkmängd, nedlägger för att vara en formlig stormakt på det ekonomiska området genom sin väldiga export av ladugårdsprodukter. Jag bestrider därför, herr Wohlin, på det allra bestämdaste rättfärdigheten i det omdöme, som går därpå ut, att stater, som av de skäl, som nu Danmarks avrustningspartier omfatta, gå på avrustningsvägen, därmed skulle ge uttryck åt bristande livsvilja. Det är alldeles tvärtom. Det är ett förnuftigt övervägande av fördelar och nackdelar, av mål och medel och ett handlande i enlighet med detta.

Herr Wohlin gjorde nu emellertid i sitt anförande gällande, att frågan är för tidigt väckt. Det var egentligen huvudtemat i vad han sade. Herr talman, jag vågar säga för min del, att den är så långt ifrån för tidigt väckt, att den är tyvärr något för sent väckt. Avrustningens väg var anbefalld redan i Versailles-traktatens femte kapitel, i löftet att låta Tysklands tvångsavrustning beteckna inledningen till segermakternas egen avrustning. Den var utstakad, om man så vill, i åttonde artikeln i pakten om Nationernas förbund. Men löftet har icke infriats. Vi ha ett avrustat Tyskland, om vilket herr Wohlin fällde omdömet, att där motsvaras icke avrustningen av nationens vilja. Det är riktigt, att Tyskland tvångsavrustats, men jag tror icke det är befogat att som herr Wohlin söka göra troligt, att det skulle i Tyskland finnas en majoritet, som önskar det gamla militärväsendet och rustningarna tillbaka. Jag har tvärtom den bestämda övertygelsen, att det i Tyskland — ännu åtminstone — finnes en klar majoritet, som önskar, att det nedrustade läget skall fortbestå, och som med bekymmer frågar sig, huru länge de krafter skola kunna hållas tillbaka, som kräva en upprustning, huru länge avrustningens vänner kunna hålla stånd mot dem, som än en gång vilja förvandla Tyskland till en stor militariststat. Och då står problemet för mig så här: gäller det då icke att denna nedrustnings- och avrustningstanke får gripa allt flera stater, på det att det må bildas en kärna av avrustade stater inom Nationernas förbund?

Och därmed, herr talman, är jag inne på det tredje tankemotivet i herr Wohlins anförande. Jag anser, att freden predikas icke fram, den måste organiseras fram. Den sanningen tror jag, att varje reflekterande medborgare skall understryka: den predikas icke fram, den måste organiseras fram! Men för att organisera fram freden tarvas det, att man skapat vissa förutsättningar, varpå organisationsverket kan vila. Och därmed frågar jag herr Wohlin: hur tänker han sig egentligen, att denna internationella ordning skall kunna uppbyggas, om icke avrustningen för enskilda nationer måste inleda det stora organisationsverket? Det talas om solidaritetsförsvar, men jag måste säga mig, att här föregriper man en solidaritet, som ännu icke finnes. Det är en fiktion. Den solidaritet man vill försvara är en konstruktion och ingenting annat i detta nu, så länge man icke har överantvarat åt en gemensam kollektivitet uppgiften att tråda in och svara för skyddet av den enskilda nationen. Men, herr Wohlin, hur komma fram till denna kollektivitet, hur komma fram till denna solidaritet, som han i sitt resonemang föregripit? Jag vill ställa frågan så här: Antag att du har att välja mellan två världar. Den ena världen har ett mycket utvecklade och förträffligt skiljedomsväsen, men har på samma gång toprustade stater, den andra världen har ett klen utvecklat skiljedomsväsen, men har avrustade stater. I vilken av de båda världarna, herr Wohlin, skulle vi känna oss tryggare? Ja, både han och jag skulle säkert nödgas svara, vi skulle känna oss tryggare i den värld, som hade det sämre skiljedomsväsendet, men där staterna vore avrustade, än i den värld, där man tekniskt utformat ett förträffligt skiljedomsväsen, men där staterna

vore rustade till tänderna. Vad innebär ett dylikt erkännande? Det ger enligt min tanke en bekräftelse på sunt, förnuftigt, vanligt omdöme av människans vanliga erfarenhet på detta område, och det är den, att rustningarna själva utgöra ett hinder för att skapa den solidaritetsordning, som vi eftersträva och för vilken vi vilja en gång göra den internationella ordningsmakten till ett uttryck. Jag tror icke för min del, att några andra än fantasterna och drömmarna kunna inbilla sig, att man fotar ett effektivt skiljedomsväsen på ett underlag av stater så rustade, att de i vilket ögonblick som helst kunna draga svärdet och slå hela spelet i stycken. Det är nödvändigt, att man går genom avrustningens port in i den solidaritetsordning, som man vill hävda.

Herr Wohlin anmärkte emellertid, att detta icke gäller för de små staterna, utan det gäller för de stora staterna. Vi skola vänta, tills de stora staterna taga initiativet. Detta initiativ är deras skyldighet och icke vår. Nej, jag vänder upp och ned på den satsen och kommer då till de två citat, som här figurerat i kammaren. Herr Höglund åberopade Mac Donalds uttalande och herr Wohlin sökte vederlägga detta genom att åberopa Shaws uttalande, den engelske försvarsministerns. Men som kammarledamöterna observerade, gällde Shaws uttalande den grupp i England, det stora imperiet England, som krävde, att imperiet skulle gå den isolerade avrustningens väg, medan Mac Donalds omdöme gällde de små staterna och deras ställning till avrustningen. Herr Wohlin behagade därför spela ut mot Mac Donalds omdöme ett omdöme, som gällde en helt annan sak. Mac Donald uttalade sig om småstaterna, Shaw om England, om Storbritannien som det världshärskande imperiet. Jag kommer, herr talman, här till den uppfattningen, att vad som gäller om den stora staten gäller icke om den lilla. Den lilla staten har en särställning: den har inga kolonier, inga dominions, som den skall styra och befalla över, den har intet imperium. Det är bara herrar Flyg och konsortes, som fara till Moskva för att bekräfta, att Sverige är en imperialistisk stat. Vi andra, som tänka förnuftigt, ha icke ett ögonblick kommit på en så rosenrasande idé. Småstaterna äro inga imperier, och därför gäller också om dem, att de icke ha i dessa avseenden samma intressen som de stora staterna, varför jämförelsen dem emellan enligt min tanke blir alldeles oriktig.

Vad som bör ske är därför, att gruppen av avrustande stater ökar i Europa och att i samma mån inflytandet ökas för en politik, som gör avrustningen till inkörsport och därmed röjer tomten för den byggnad, som skall uppföras. I ett tal under den engelska valrörelsen uttalade den liberala ledaren Lloyd George, att fredens tempel ännu är byggt av papper, medan krigets tempel är byggt av stål med pelare av guld. Det är tyvärr så, herr talman: fredens tempel är ännu i hög grad ett pappers- och resolutionstempel, medan krigets är ett stål- och guldtempel. Men det är å andra sidan lika uppenbart, att om vi av detta papperstempel vilja göra en levande verklighet, duger det icke med allas väntan på alla, som är den politik, som herr Wohlin förordar, utan då måste det till en politik, där man också tager risker för freden, liksom länder kunna taga risker för kriget. Och då är det min bestämda övertygelse, att den väg som Danmarks liberala och socialdemokrater ha beträtt är naturlig även för oss.

Jag vill gärna ge herr Wohlin ett erkännande. Jag förstår till fullo, att en man med hans åskådning, djupt rotad som den är i svensk traditionalism och i svensk landsbyggsconservatism, måste rygga tillbaka inför tanken, att man nu med ens skulle bryta den historiska linjen och höra upp att sätta sin lit till de militära anstalter, som vi ha. Jag förstår detta och vill icke ett ögonblick underkänna de motiv, som föreligga från hans och hans meningsfränders sida, liksom han icke heller på något sätt velat underkänna våra motiv. Erkännande bör mötas med erkännande ömsesidigt. Men å andra sidan tror jag, att hela denna

Ang. utredning rörande försvars- väsendet.
(Forts.)

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

traditionalism är färdig för avskrivning. Det är icke vi, som äro romantikerna, det är icke vi, som äro känslotänkarna, det är vi som — såsom mycket riktigt en intelligent författare i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidnings ledarespalt för icke länge sedan upptäckte — »rationaliserat» problemet. Han anklagade oss för att vi med vår intellektualism på detta sätt anfräta den svenska nationens livstågor. Ja, det ligger så till vida en liten skymt av sanning i anklagelsen, som det förnuftiga betraktelsesättet alltid upplöser känslorna. Det verkar ofta som en frätande syra, vilken kan misstänkas anfräta viljan till liv. Men jag undrar, herr talman: vad är det som hjälpt mänskligheten framåt i alla tider, vad är det som gjort att den kunnat gå framåt och höja sig tekniskt och kulturellt? Är det de spelande känslorna, är det den blinda viljan till liv, som Nietzsches gamle lärjunge, Nils Wohlin, mycket väl känner till? Nej, det är förnuftet, det är förståndsmässigheten, som måste taga ledningen, om det skall bli något av med mänsklighetens framsteg. Jag tror därför, att det är en rättvis gärd åt förnuftet självt, om vi också här hemma se problemet om den isoletrade avrustningen som ett aktuellt problem.

Med vad jag sagt, herr talman, kommer jag till det resultatet, att jag anser mig böra hemställa om bifall till vad statsutskottet yrkat i sitt betänkande nr 89 liksom till det yrkande, som beträffande statsutskottets hemställan i dess betänkande nr 90 framställts av herr Lindberg.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Höglund** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att av formella skäl få återtaga det yrkande, som jag framställde om att ett omnämmande av herr Lindhagens motion nr 213 skulle inarbetas i statsutskottets utlåtande nr 89 i klämman. Jag ber i stället att få förena mig i herr Lindbergs yrkande beträffande statsutskottets utlåtande nr 90.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Jag tillåter mig att med ett par ord anlägga en mera praktisk syn på frågan. Alla borde väl vara eniga om att en revision av försvarsväsendet är av behovet påkallad, ty inom åtskilliga områden är försvaret fullkomligt föråldrat och ineffektivt.

De av kammarens ledamöter, vilka yrkat bifall till herrar Kvarnzelius' eller Widells reservationer, hysa nu den uppfattningen, att en avrustning är omöjlig att genomföra. Men tro dessa herrar, att om blott en ensidig utredning åstadkommes och frågan om avrustning därvid icke kommer under omprövning, man skulle kunna vinna något resultat genom utredningen, så att denna skulle kunna läggas till grund för något beslut inom riksdagen? Icke allenast i vårt land utan i ett stort antal länder blåser i närvarande stund en pacifistisk vind. Ännu har den icke nått upp till topparna, till de ledande statsmännen, men bland befolkningens breda lager stärkes opinionen därvidlag dag för dag. Därför torde en utredning, som icke upptager avrustningsfrågan till behandling, aldrig kunna läggas till grund för något nytt förslag med avseende på vårt försvarsväsende.

Av den anledningen ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Jag skulle icke ha begärt ordet, för den händelse icke herr Engberg nyss hållit sitt anförande. Detta uppkallade mig, och jag skall för den skull på ett par punkter vända mig mot herr Engberg.

Till en början tror jag icke, att han behöver ha så stort bekymmer för oss kommunister. Det förhållandet, att vi organisatoriskt blivit skilda ifrån den kommunistiska internationalen, betyder, herr Engberg, icke detsamma för oss som för många andra i liknande situationer, nämligen att vi skulle ta avstånd

från de åsikter vi tidigare haft. Vi tillåta oss ha kvar den gamla uppfattningen, som för övrigt icke är något kommunistiskt påfund, rörande kriget, dess orsaker och medlen däremot. Denna uppfattning är tvärtom så gammal som den åskådning, som herr Engberg i vanliga fall brukar framställa sig som stormästare för här i landet, nämligen marxismens åskådning. Det är nog så typiskt vad herr Engberg exempelvis anför om den allmänna värnplikten. Han försöker brösta upp sig alldeles oerhört till någon sorts bevisföring om att varje motstånd mot den allmänna värnplikten kontra en *värvad* armé skulle vara den rena reaktionen. Låt mig konstatera, herr talman, att i detta fall är det herr Engberg, som representerar den rena reaktionen, och vi, som äro anhängare av värnpliktsarmén i valet mellan denna och den värvade armén, som representera den revolutionära socialistiska uppfattningen. Denna ståndpunkt ha för övrigt icke ensamt vi, utan t. o. m. andra internationalen, som herr Engberg braverar med ibland, har uttalat sig för densamma. Vi konstatera följaktligen, att herr Engberg nu också hunnit springa ifrån andra internationalens ståndpunkt i denna fråga, och skall man döma efter hans devota blombuketter till herr Wohlin nyss, vet man sannerligen icke, om han kommer att stanna vid detta — han kommer måhända att hamna ute på högerkanten.

I fråga om kapitalismen såsom den yttersta orsak till krigen vet varenda socialist, att denna uppfattning står i fullständig, jag skulle vilja säga bokstavlig samklang med marxismen, den vetenskapliga socialismen. Herr Engberg har haft denna uppfattning en gång, men han har — och han erkänner det också — lämnat den. Nu genomgår kapitalismen enligt hans mening en rationalisering; den övervinner kriserna, och resultatet blir, att den kommer att kunna klara upp svårigheterna. Var och en som det minsta sysslat med marxistisk ideologi vet, att när herr Engberg förklarar detta, är han också i denna punkt borta från den socialistiska åskådningen, han företräder den åskådning, som predikats av mondisterna. Anhängarna av denna uppfattning förklara, att kapitalismen själv klarar upp sina svårigheter och att några kriser som leda till krig icke numera komma att äga rum. I tidningen Socialdemokraten eller på dess löpsedlar stod emellertid häromdagen med mycket stora bokstäver, att det förestod en ny världskris. Jag undrar, om det är riktigt, vad som där stod, eller om det är riktigt, vad herr Engberg här säger, nämligen att vi icke få någon ny kris? Vad herr Engberg anför på denna punkt är ju ingenting annat än att ställa tingen på huvudet, icke ett dugg annat.

Herr Engberg påbördar oss kommunister den uppfattningen, att vi skulle anse det meningslöst att bekämpa kriget, så länge kapitalismen består. Var och av vem har detta förfäktats? Ingen kommunist har hävdad den uppfattningen. Bara för tio månader sedan hävdade vi i en rad av artiklar i Folkets Dagblad, den gången mot sillénarna, att detta vore den rena ödesteorien. Det är nu intressant att höra, att herr Engberg i sin jakt efter nya originaliteter och ståndpunkter hunnit till samma uppfattning. Engels har sagt ett mycket träffande ord om denna åskådning. Det är ingenting annat än täckmantel för den egna oviljan att göra något, säger han, att icke tro på och icke verka för arbetarklassens makt att förhindra kriget genom den revolutionära kampen. Det omdömet tror jag kan vara nog så träffande för herr Engberg.

Ytterligare var det det sista argumentet å herr Engbergs sida — det kanske intressantaste av alla för dem som följa med dessa saker. Småstaterna äro enligt herr Engberg till sin storlek inga imperier, och följaktligen kunna de icke bedriva imperialistisk politik. Jag konstaterar, att detta fullständigt slår ihjäl den Kautskianska uppfattningen om begreppet imperialism, enligt vilken denna karakteriseras genom *den politik* vederbörande stater bedriva, och ingalunda genom den storlek, som staterna ha. Herr Engberg har alltså lämnat t. o. m. Kautsky i denna fråga. Jag har velat ha dessa

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

saker till protokollet, herr talman. Jag tror att det kan vara anledning att i framtiden komma ihåg herr Engbergs i dag uttalade meningar, herr Engberg som ständigt braverar med, att han är marxisten före andra. Herr Engberg företräder i dessa liksom i många andra frågor den andliga cirkusen och ingen-ting annat.

Då jag, herr talman, sett på det föreliggande utskottsutlåtandet liksom på herr Kvarnzeliuss' och högerns reservationer, får jag tillstå, att jag haft svårt att finna någon skillnad i den kardinalpunkt det är fråga om. I utskottsutlåtandet förklaras, att utredningen synes icke kunna underlåta pröva de skäl, som åberopas dels för starka militära försvarsanstalter, dels för avrustning av förefintligt försvar på grundval av internationella överenskommelser och dels för en isolerad avrustning, och det säges, att utredningen bör syssla med frågorna om *effektiviteten* och ändamålsenligheten av försvaret — icke bara det senare utan även det förra. Antag nu, att denna utredning kommer till ett resultat som säger vederbörande (ty utredningen skall ju vara förutsättningslös även enligt utskottets mening!) att effektiviteten är för svag, vilket förslag skall man då komma till? Om man finner, att det är oklokt att ha kvar de kavalleriregementen, som ännu existera — närmast, synes det, som en eftergift åt dumma bördsfördomar i Skåne — och att det är lämpligt att utbygga flygvapnet, bör man väl också, enligt utskottets mening, framlägga ett förslag till *utbyggt* flygvapen? Läser jag högerns reservation, talas det där om att det skall komma till stånd en allsidig och förutsättningslös utredning. En allsidig utredning skall väl även enligt högerns mening omfatta, så vitt jag förstår, även frågan om vårt fredsläge med hänsyn till de internationella överenskommelserna, frågan om vi äro säkra beträffande nationell självständighet, för den händelse vi företaga en isolerad avrustning, frågan om effektiviteten är tillräcklig o. s. v. Men vad är det då för skillnad mellan högerns och utskottets ståndpunkt? Går jag sedan till herr Kvarnzeliuss' reservation, säges det där på följande sätt: »Vid en förnyad försvarsutredning bör i första hand undersökas vårt försvarspolitiska läge med hänsyn *såväl* till de internationella förhållanden, vilka inträtt genom tillkomsten och utvecklingen av Nationernas förbund till en bestående fredsfaktor, som till krigsteknikens omvandling icke minst genom flygteknikens fulländning.» Alltså även det kapitlet hänför sig till effektiviteten i det militärväsende som finns. Också här således en »förutsättningslös» utredning.

Det finnes emellertid i *utskottets* utlåtande en punkt, som talar om att man i varje fall bör försöka nedbringa det hela inom ramen av 1925 års militärbeslut. Då denna punkt saknas hos såväl högerreservanterna som hos herr Kvarnzeliuss, består på denna punkt en skillnad. Frågan uppstår emellertid om det verkligen är nödvändigt att företaga en stor försvarspolitisk utredning för den sakens skull? Är icke statsutskottet så pass mäktigt och har så stora arbetsmöjligheter till sitt förfogande, att det utan sådan utredning kan föreslå militärutgifternas nedbringande inom ramen för 1925 års försvarsbeslut, allra helst som de som voro bärare av detta beslut ju ha majoritet i riksdagen och utskottet och följaktligen icke löpa någon som helst risk att få ett sådant yrkande avslaget? Jag kan under sådana förhållanden icke fatta detta yrkande om utredning på annat sätt än för det första såsom ett bevis för att 1925 års försvarsbeslut och de löften, som utställdes i samband med detsamma, voro medvetet eller omedvetet bluff och för det andra såsom bevis för att det nu är meningen att försöka åstadkomma en ny dylik politisk historia, i det att man väljer formen utredning för att lura massorna.

Under sådana förhållanden tror jag icke, att det finnes någon som helst anledning för vår grupp att deltaga i ett beslut i vare sig den ena eller andra riktningen. Vilja herrarna, som ha majoritet i kammaren, ha ner utgifterna inom

ramen för 1925 års försvarsbeslut, så var så god framarbete ett förslag därom, så att vi kunna behandla det. Genomför det sedan i kamrarna; ni ha då visat, att ni menat allvar med talet om genomförande av 1925 års beslut. Om icke, så är det uppenbart för hela landet, att det icke var något allvar alls bakom ert tal; det var bara ett försök att förhåla frågan genom nya utredningar ideligen för att uppehålla den uppfattningen hos allmänheten att ni äro vänner av nedrustning.

Ang. utredning rörande försvarsväsendet.
(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande statsutskottets utlåtande nr 89, nämligen på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till den av herr Widell m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o bifall till den reservation, som avgivits av herr Kvarnzelius; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Holmgren begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna nu antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 89, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Widell m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Vidare gav herr talmannen beträffande statsutskottets utlåtande nr 90 propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan, dels ock på bifall till det av herr Lindberg under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Lindberg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 90, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Lindberg under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Till avgörande företogs nu statsutskottets utlåtande, nr 5, angående regleringen för budgetåret 1930/1931 av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet.

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna allenast dessas nummer skulle uppropas, dock att jämväl kantrubrikerna skulle uppläsas i de fall, där utskottet avvikit från Kungl. Maj:ts förslag eller motion blivit väckt eller reservation avgiven.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 8 och 9.

Lades till handlingarna.

Ang. yrkesinspektionen.

Punkten 10, angående yrkesinspektionen.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 10 av femte huvudtiteln föreslagit riksdagen att dels besluta, att antalet ordinarie befattningar vid yrkesinspektionen skulle från och med den 1 juli 1930 vara bestämt på följande sätt:

	Lönegrad
9 yrkesinspektörer	B 28
1 skogs- och flottledsinspektör	B 27
1 yrkesinspektris	B 26
9 yrkesinspektörsassistenter	B 21
2 yrkesinspektrisassistenter	B 18
18 underinspektörer	B 16;

dels föreskriva, att av riksdagen i samband med lönereglering godkända särskilda bestämmelser beträffande yrkesinspektör skulle från och med den 1 juli 1930 i tillämpliga delar gälla jämväl beträffande befattningen såsom skogs- och flottledsinspektör;

dels godkänna följande stat för yrkesinspektionen, att tillämpas från och med budgetåret 1930/1931:

	Stat.	Kronor.
Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsanslag</i>	282,400	
Vikariatsersättningar, <i>förslagsanslag</i>	2,000	
Kontorskostnader m. m.	17,100	

Summa kronor 301,500;

dels ock höja det ordinarie förslagsanslaget till yrkesinspektionen, nu 291,500 kronor, med 10,000 kronor till 301,500 kronor.

Utöver det ordinarie anslaget till yrkesinspektionen hade alltsedan den nuvarande yrkesinspektionens tillkomst eller från och med år 1913 för varje budgetperiod varit anvisat ett extra anslag till upprätthållande av inspektionens

verksamhet. Från detta anslag, som från och med budgetperioden 1927/1928 varit upptaget med 74,800 kronor, hade från och med år 1920 utgått bland annat avlöning till en specialinspektör, vilkens huvudsakliga uppgift vore att öva tillsyn över skogsarbetarnas m. fl. bostadsförhållanden.

Ang. yrkesinspektionen.
(Forts.)

Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag innebar dels uppförande å ordinarie stat i lönegraden B 27 av omförmälda specialinspektör under benämningen skogs- och flottledsinspektör — nu tillhörande lönegraden B 24 — dels och anställande såsom biträde åt inspektören av en extra assistent med avlöning enligt 20:e lönegraden för extra ordinarie tjänstemän.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren av herrar *Ericsson* i Sörsjön och *Olsson* i Rödningsberg väckt motion, nr 315, vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta att till yrkesinspektionens verksamhet för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra anslag av 75,400 kronor.

Med förmålan att utskottet i punkten 11 av föreliggande utlåtande avgåve förslag i fråga om anslaget till yrkesinspektionens verksamhet, hemställde utskottet, som beträffande skogs- och flottledsinspektören ansett en lön enligt lönegraden B 26 vara tillfyllest, i nu förevarande punkt, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag

a) besluta, att antalet ordinarie befattningar vid yrkesinspektionen skulle från och med den 1 juli 1930 vara bestämt på följande sätt:

	Lönegrad
9 yrkesinspektörer	B 28
1 skogs- och flottledsinspektör	B 26
1 yrkesinspektris	B 26
9 yrkesinspektörsassistenter	B 21
2 yrkesinspektrisassistenter	B 18
18 underinspektörer	B 16;

b) föreskriva, att av riksdagen i samband med lönereglering godkända särskilda bestämmelser beträffande yrkesinspektör skulle från och med den 1 juli 1930 i tillämpliga delar gälla jämväl beträffande befattning såsom skogs- och flottledsinspektör;

c) godkänna följande stat för yrkesinspektionen, att tillämpas från och med budgetåret 1930/1931:

Stat.	Kronor.
Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsanslag</i>	281,900
Vikariatsersättningar, <i>förslagsanslag</i>	2,000
Kontorskostnader m. m.	17,100
	<u>Summa kronor 301,000</u>

samt

d) höja det ordinarie förslagsanslaget till *yrkesinspektionen*, nu 291,500 kronor, med 9,500 kronor till 301,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Bergqvist*, *N. J. Martin Svensson*, *Ernfors*, *Anderson* i Råstock, *Holmgren* och *Järte*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag

a) besluta, att antalet ordinarie befattningar vid yrkesinspektionen skulle från och med den 1 juli 1930 vara bestämt på följande sätt:

	Lönegrad
1 skogs- och flottledsinspektör	B 27

Ang. yrkes-
inspektionen.
(Forts.)

- b) föreskriva, att — — — — — skogs- och flottledsinspektör;
c) godkänna följande stat för yrkesinspektionen, att tillämpas från och med budgetåret 1930/1931:

	Stat.	Kronor.
Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsanslag</i>		282,400
Vikariatsersättningar, <i>förslagsanslag</i>		2,000
Kontorskostnader m. m.		17,100
		Summa kronor 301,500

samt

- d) höja det ordinarie förslagsanslaget till *yrkesinspektionen*, nu 291,500 kronor, med 10,000 kronor till 301,500 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr Ericsson i Sörsjön: Herr talman! Som jag väckt en motion i denna fråga, ber jag få säga några ord.

Den befattning, som det nu är fråga om, tillsattes under år 1919. Verksamheten var då icke så omfattande som den senare blivit, utan avsåg från år 1919—1925 endast tillsyn i enlighet med skogs- och flottledshärbärgeslagen. Under år 1925 utökades verksamheten så till vida, att den även kom att omfatta tillsyn enligt lagen om arbetarskydd över kolnings- och skogsarbete samt flottnings- och flottledsbyggningsarbete. Den ifrågavarande skogs- och flottledsinspektörens arbetsuppgifter ha sålunda varit både ansvars- tyngda och krävande, men icke desto mindre har denne man ej åtnjutit den ställning och trygghet i lönehänseende, som kommit övriga yrkesinspektörer inom landet till del. Han har nämligen hela tiden endast varit placerad på extra stat i lönegraden B 24. Jag förutsätter givetvis, att skogs- och flottledshärbärgesinspektionen icke kan anses vara av tillfällig natur utan i fortsättningen måste upprätthållas.

Vid fjolårets riksdag väcktes nu en motion i syfte att tillrättalägga missförhållandet, att denne inspektör befann sig i så otrygg ställning i lönehänseende. Tågordningen här i kammaren är dock vanligtvis den, att man icke går in för att placera någon befattning på ordinarie stat blott på grund av enskild motionärs förslag. Emellertid har nu Kungl. Maj:t vid detta års riksdag föreslagit, att inspektören skall placeras på ordinarie stat samt i lönegraden B 27. Men utskottets majoritet har tyvärr vidtagit en försämring i detta förslag, då man velat placera vederbörande i B 26. Detta kan icke enligt min mening vara väl motiverat. Majoriteten har icke heller anfört något annat skäl för sitt ståndpunktstagande, än att man beaktat vad lönenämnden anfört i ärendet. På sina håll inbillar man sig tydligen, att man icke behöver en så kvalificerad kraft och en man med så hög utbildning som händelsen är beträffande denne skogs- och flottledsinspektör. Ja, om det endast gällde att se till hur många kubikmeter utrymme per man, som skogsarbetarna i härbärgena behöva, eller att undersöka, om det finns några bekvämlighetsinrättningar byggda någonstans i närheten av härbärgena, skulle jag givetvis instämma i denna synpunkt. Men jag anser, att skogs- och flottledsinspektören måste vara på sitt sätt lika väl kvalificerad som de övriga yrkesinspektörerna i landet. Han behöver visserligen icke ha någon ingenjörutbildning, men han bör ha såsom underlag en hög skogsteknisk utbildning, och därjämte måste han besitta praktisk erfarenhet beträffande de arbeten, som inspektionen berör; eljest skulle han icke ha lika goda förutsättningar att utöva sin inspektionsverksamhet. Inspektören måste också under sina inspektionsresor och även i övrigt komma i personlig beröring med arbetsgivarna, t. ex. när

arbetarna ha anmält att en del härbärgen äro otjänliga. Det är då ganska vanligt, att en del arbetsgivare slå ifrån sig ganska energiskt, när det blir fråga om att vidtaga några förändringar, och man påstår, att det skulle verka ruinerande på dem och deras rörelse, om de skulle tvingas att nedlägga några kostnader i detta hänseende. Det är under sådana förhållanden nödvändigt att ha en inspektör, som äger ingående kännedom om trävaruhanteringen. Det har också visat sig mycket värdefullt, att han kunnat vara i stånd att med sakskaäl gendriva argument, som anförts från arbetsgivarnas sida. Han har, enligt vad jag erfarit, i många fall genom underhandlingar lyckats uppnå goda resultat, utan att strängare åtgärder behövt tillgripas. Flera arbetsgivare ha frivilligt erkänt, att den ståndpunkt, som de tidigare intagit, icke varit den riktiga.

*Ang. yrkes-
inspektionen.*
(Forts.)

Skogs- och flottledsinspektören utövar därjämte den närmaste tillsynen över de lokala biträdande organen på ifrågavarande område, d. v. s. jägmästarnas och länsjägmästarnas inspektionsverksamhet. Han har sålunda gentemot dessa tilldelats en överordnad ställning, och han bör icke vara sämre utbildad än dem som han skall utöva chefskapet över. Det är då icke heller riktigt, att han ställes sämre i lönehänseende än dessa. Under den senaste tiden har han också fått en annan uppgift sig förelagd. Under fjolårets riksdag beslöts på grund av en motion här i kammaren utredning angående skogsarbetarnas provianterings- och matlagningsförhållanden i skogarna, vilket är ett i och för sig mycket viktigt problem. Även den saken har han fått sig ålagd att tillse, och innebär också detta en utökning av hans arbetsuppgifter. De resultat, som hittills ernåtts genom skogs- och flottledshärbärgeslagstiftningen, kunna i hög grad tillskrivas det synnerligen förtjänstfulla arbete, som inspektören personligen utfört. Han har sålunda ingalunda saknat arbetsuppgifter, och dessa bli säkerligen i fortsättningen än mera betungande. Jag kan icke finna annat än att hans arbete är minst lika krävande som övriga inspektörers. Man är nästan frestad att tro, att utskottet menar, att eftersom skogsarbetarna äro de sämst avlönade arbetarna i landet, bör också inspektören över dessa arbetares bostäder avlönas dåligt.

Det kanske vore en del att ytterligare tillägga i denna fråga, men då tiden är långt framskriden och måhända en del andra talare vilja yttra sig i frågan, skall jag nöja mig med vad jag nu sagt. Första kammaren har med mycket stor majoritet biträtt den vid utlåtandet fogade reservationen, och jag vill hemställa till dem här i kammaren — jag hoppas de kunna samla majoritet — som vilja åstadkomma rättvisa i denna sak, att första kammarens beslut.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Det föreföll, som den föregående ärade talaren velat säga, att utskottet åsidosatt rättvisans synpunkter i denna fråga. Så är visst icke fallet: vi ha följt ungefär den lönesättning, som lönenämnden föreslagit. Nämnden har förordat, att ifrågavarande befattning skulle hänföras till paragraf 5 i avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartementen med en lön av 8,500 kronor; den föreslagna löneplaceringen är också en mycket god löneplacering för en tjänsteman i den ställning, varom nu är fråga. Man kan icke jämföra skogs- och flottledsinspektören med yrkesinspektörerna, som ha högskolebildning och som måste ha stora kvalifikationer för att kunna inspektera de stora industrierna i landet. Det är väl också en rätt stor förhöjning, som det här gäller, då han tidigare varit anställd på extra stat i lönegrad B 24 och man nu enligt utskottets förslag flyttar upp honom i ordinarie stat till B 26. Man kan naturligtvis diskutera, om man bör gå ett trappsteg till, och detta vore ju icke så halsbrytande, eftersom det gäller blott 400 à 500 kronor om året, men vi ha ansett att löne-

Ang. yrkes-
inspektionen.
(Forts.)

nämndens placering har goda skäl för sig. Jag tror, att jag med mycket gott samvete kan yrka bifall till utskottets framställning, och jag ber att helt få fritaga utskottet från att ha velat begå en orättvisa mot denne befattningshavare.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck**: Herr talman! Jag ber att få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk några ögonblick för denna fråga, vid vilken jag fäster viss vikt.

Socialstyrelsen hade föreslagit, att man skulle utom skogs- och flottledsinspektören och det av Kungl. Maj:t föreslagna biträdet anställa ytterligare ett tillfälligt biträde, ett halvårsbiträde, för att det skulle bli möjligt att fullgöra inspektionerna i den omfattning, som ansågs önskelig. Kungl. Maj:t ansåg emellertid, att när man nu satte skogs- och flottledsinspektören på ordinarie stat och samtidigt gav honom ett biträde, man skulle tills vidare nöja sig med detta och se, hur det verkade; man skulle låta honom växa in i arbetet i dessa nya former, innan man anställde biträdet nummer två. Nu har det funnits sympatier inom utskottet för att han redan från början skulle få ett ytterligare biträde, och denna tanke har man fullföljt på det sättet, att man prutat på den av Kungl. Maj:t föreslagna ställningen för chefen för detta inspektionsområde, nämligen skogs- och flottledshärbärgesinspektören. Jag kan för min del icke annat än beklaga, att man på detta sätt vill tillgodose kvantiteten på bekostnad av kvaliteten. Ty det är detta man i längden gör, om man handlar så, som utskottet föreslagit.

Den man det här är fråga om har under de tio år han som extra ordinarie skött detta arbete, verkligen visat sig posten vuxen. Det är en svår befattning, men han har tillvunnit sig förtroende från båda parternas sida, vilket icke vill säga så litet, när det gäller att starta ett så ytterst ömtåligt arbete, som det här är fråga om. Det har sagts här av herr Jansson i Falun, att man icke finge jämföra denne man med yrkesinspektörerna, som stå i B 28. Detta anser jag för min del att man har rätt att göra. För det första har han hela riket till arbetsområde, och för det andra veta vi alla, att tekniken växer in mer och mer på skogs- och flottledsarbetenas område. Denne man får därför, förutom att han skall vara en fullt kompetent jägmästare, skaffa sig så mycket tekniska insikter, att han kan fullgöra sitt arbete. Han skall nämligen utom sin ursprungliga uppgift rörande skogs- och flottledshärbärgena även utöva en yrkesinspektörs åligganden inom sitt arbetsområde.

När då Kungl. Maj:t föreslagit att han skall sättas i B 27, tror jag icke, att man har övervärderat hans ställning. Man kan naturligtvis säga, som utskottsavdelningens ärade ordförande gjorde, att det icke är någon orättvisa mot honom att placera honom i B 26 i stället för B 27, när han så länge varit såsom extra i B 24. Nej, man kan icke tala här om rättvisa eller orättvisa utan om vad som är lämpligt eller olämpligt. Jag vill också påpeka, att det visserligen låter ganska mycket, när man säger att man flyttar upp honom från B 24 till B 26, men det förhåller sig så, att han redan nu i B 24 sitter i den 26 löneklassen, där han fortfarande kommer att sitta, varför övergången icke för honom betyder någon förbättring i lönehänseende utan kanske snarare en försämring på grund av pensionsbestämmelserna. Det enda han vinner vid en för honom välvillig tolkning av avlöningsbestämmelserna är, att han fr. o. m. den 1 januari 1928 får tillgodoräkna sig tjänstetid för uppflyttning i en ny löneklass. Det är alltså icke så märkvärdigt mycket man honorerar honom med för den tjänst han fullgjort med den äran under de 10 år som gått. Konsekvenserna av ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag äro

icke heller riskabla. Vi ha dock, som jag nämnde, yrkesinspektörerna i B 28, vi ha den elektriske inspektören i B 27, sprängämnesinspektören i B 28 och inspektören för köttkontrollen i B 29. Risken att sätta denna enstaka tjänst i B 27 kan icke var så stor, att den kan spela någon roll.

Skälet till att jag tagit så allvarligt på denna fråga är det, att jag anser, att det här föreligger ett typiskt fall, där man icke gör klokt, ur statsnyttans synpunkt, i att placera en tjänsteman i underkant i lönehänseende. Det är angeläget för statsverket att tillse, att man på ledande poster i låt oss säga mellanläge — och dit får man räkna denna — betalar arbetskrafterna så, att de icke i onödan dragas till en konkurrerande verksamhet inom det enskilda näringslivet. Det har med viss rätt gjorts gällande, att det föreligger en för staten nog så besvärande tendens i den riktningen, och den tendensen är just nu ganska utpräglad. Jag har haft tillfälle att på nära håll se de svårigheter, som staten för närvarande har att kämpa med, när det gäller att besätta befattningar av olika slag. Man kan såsom exempel nämna medicinalråden. Där har medicinalstyrelsen kommit med framställningar som visa, att man står tämligen rädlös inför svårigheten att få stadigvarande befattningshavare och slippa korta förordnanden, som kanske avlösa varandra flera gånger om året, beträffande tjänstemän, som skola fullgöra viktiga åligganden — svårigheter, som uppkomma därigenom, att man icke kan bjuda vederbörande en lön, som svarar mot det arbete de ha att fullgöra. Vi ha ett exempel också från ett denna tjänst närliggande område, nämligen chefen för yrkesinspektionen. Denna tjänst har sedan byråchefen Fürsts frånfälle icke kunnat med ordinarie befattningshavare besättas, av skäl jag nu anför.

Jag tillåter mig alltså vädja till kammaren att bifalla Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. att ansluta sig till reservationen.

Herr Strindlund: Herr talman! Skillnaden mellan utskottets förslag och reservationen inskränker sig egentligen till frågan om vilken lönegrad, som denne skogs- och flottledsinspektör skall sättas i. Under det att utskottsmajoriteten velat placera honom i B 26, ha 6 reservanter — 5 högermän och en socialdemokrat — velat få upp denne tjänsteman i B 27. Såsom försvarare av reservationen har socialministern ryckt in, och han ville göra gällande, att utskottsmajoriteten har mera sett till kvantiteten än till kvaliteten. Jag har svårt att förstå detta resonemang. Jag har icke hört talas om att något utbyte av befattningshavare här skulle ske, och varför denne man skulle försämras genom att man nu placerar honom på ordinarie stat och i 26 lönegraden, kan jag icke inse.

För egen del var jag knappast med på att gå ens så långt som utskottsmajoriteten, eftersom hela frågan om arbetarskyddslagstiftningen i sin helhet skall komma före inom en icke alltför avlägsen framtid, och jag tyckte, att vederbörande kunde få stå på extra stat till dess. Jag gav emellertid med mig, då jag måste medge att det fanns skäl att efter en tioårig tjänstgöring låta denne man komma upp på ordinarie stat.

Det har sagts, att denne inspektör bör ha en utbildning jämförbar med jägmästare. Jägmästarna i domänverket äro emellertid placerade just i B 26. Det har vidare anförts, att genom denne inspektörs verksamhet betydande förbättringar åstadkommits. Ja, men varför skulle icke den utvecklingen kunna fortsätta, därest vederbörande flyttas från B 24 (extra stat) till B 26? Dessutom ger man ju honom enligt utskottets förslag en assistent i B 20 och ett biträde under fem månader av året. Man bör också komma ihåg, att vi ha ganska god kontroll över bostäderna genom arbetarna själva, vilkas krav givetvis understödjas av arbetarnas organisationer. Man kan väl ändå icke ifråga om kompetens jämföra denna befattning med yrkesinspektörerna; vad denna inspektör har

Ang. yrkes-
inspektionen.
(Forts.)

sig förelagt kan ju icke vara så synnerligen konstigt. Den praktiska utbildningen är nog i detta fall viktigare än den teoretiska.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Järte**: Herr talman! Herr Strindlund, som nyss förde utskottsmajoritetens talan, gjorde gällande, att ifrågavarande inspektör kunde jämfästas med jägmästarna och därför icke borde placeras i högre lönegrad än dessa, d. v. s. B 26. Nu är han dock fullt jämförbar med jägmästarna med hänsyn till de kvalifikationer, som gällande kungörelse stadgar för befattningen i fråga, men, såsom också framhållits i socialstyrelsens utlåtande, intager han gentemot jägmästarna en viss överordnad ställning, därför att han i viss mån inspekterar dem som sina organ. Följaktligen finnes det fog för att placera honom något högre än dessa vederbörande inom skogsstaten.

Jag vill också passa på att meddela, att det gjorts gällande i utskottet, att flottledsinspektören vid domänverket icke stod i högre lönestat än B 26. Vi ha dock sedan fått veta, att den löneställning han intager, C 10 i skogsstaten, gör honom jämförlik med befattningshavarna i B 28. Man kan alltså icke återropa den saken såsom något exempel eller prejudikat.

Vidare säger herr Strindlund, att då denne man, som tjänstgjort under tio år såsom extra, låtit sig nöja så länge, finns det ingen risk för att låta honom stanna på B 26 i fortsättningen. Ja, men han kan sluta och en ny man komma i stället. Och då är det, såsom herr statsrådet framhöll, av stor vikt, att befattningen kan vara så lockande i lönehänseende, att man får en fullt kompetent person. Detta är en synpunkt, som man icke får glömma. Rättvisan kan också fordra, att yrkesinspektören för det stora område, som det här gäller, där det sysselsättes 150,000 arbetare, borde jämfästas med yrkesinspektörerna, som stå i B 28, enär han tillsättes i samma ordning och det fordras skogsteknisk utbildning för tjänsten.

Nu har Kungl. Maj:t föreslagit, att han skall placeras i B 27, och reservanterna finna, att det är skäligen att tilldela honom denna ställning. När härtill kommer att första kammaren på förmiddagen med mycket stor majoritet anslutit sig till reservationen, hemställer jag, herr talman, om bifall till densamma.

Med herr Järte förenade sig herr *Anderson* i Råstock.

Herr **Johanson** i Stockholm: Herr talman! Jag kan icke underlåta att säga några ord i samband med denna frågas behandling. Jag har under min verksamhet vunnit erfarenhet om, vad denne skogs- och flottledsinspektör betyder för det mycket stora arbetsområde, som skogsavverkningen och flöttningsarbetena utgöra i vårt land. Jag tror, att vi alla känna till, att detta är ett område, där förekomsten av olycksfall i arbete är synnerligen stor. Och det är uppenbart, att denne man har ett arbete, som är förenat med stort ansvar. Han skall vidtaga åtgärder i syfte att förhindra olycksfall, och jag tror, att den som följt med arbetet på ifrågavarande område funnit, att det trots allt förekommit olycksfall i tämligen hög grad, varför det är ett högst betydelsefullt åliggande, som han har att utföra. Jag är säker på att såväl arbetare som arbetsgivare i hög grad uppskatta hans verksamhet. Det vore orättvist att placera honom i den löneställning statsutskottet föreslagit; enligt min mening borde han jämfästas med yrkesinspektörer och placeras i 28 löneklassen. Om kammaren biträder reservationen, är det uppenbart, att han i varje fall beredes större rättvisa än vad statsutskottet velat medge. Det är också all anledning att fästa avseende vid, vad medkammaren beslutit. Jag tror att andra kammaren gör en god gärning om den följer första kammarens exempel.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Då jag deltagit i den förberedande behandlingen av denna fråga, är jag något insatt i densamma, och jag tycker, att de skäl, som anförts för reservationen, verkligen äro rätt egenomliga. För det första är det ostridigt, att denne man som extra stått i B 24 nu flyttas ända upp till B 26. Vi ha tidigare haft mycket strid om lönegraderna B 24 och B 26, och det har bestämt fastslagits, att de som skola tillhöra B 26, skola inneha tjänster av större betydelse. Det skall icke vara jämnstruktura tjänster — den gamla tidens andragsgradstjänster — och utskottet har velat tillämpa denna princip här. Man vill väl icke på allvar driva den satsen, att denne mans utbildning och underbyggnad i och för sitt verksamhetsfält bör jämföras med de vanliga yrkesinspektörernas! När den siste ärade talaren nämnde, att olycksfall förekomma, som inspektören bör söka förhindra, så är ju detta något som gäller även i fråga om vanliga yrkesinspektörer; ingen yrkesinspektör kan ändå få bort alla olycksfall. Det synes som om arten av denne tjänstemans och yrkesinspektörernas verksamhet motiverade en skillnad i lönehänseende, motsvarande skillnaden mellan B 26 och B 28.

Så griper man till det vanliga skälet — det har vi hört så ofta, att vi snart äro immuna emot det — att för *denna* tjänsteman, som det nu gäller, uppställas utomordentliga fordringar på kvalifikationer. Så heter det alltid utan minsta tanke på sammanhang i lönesystemet. Och när någon klättrat upp på detta sätt, börja andra tjänster klättra efter, och detta blir troligtvis följden här också. Jag tror, att man bör ha avgörande skäl för att här lämna B 26 och gå upp i B 27. Och när man talar om, att man skulle enligt utskottets förslag handla orätt mot denne man, så vill jag säga, att då måtte man ha gjort honom oerhört mycket orätt under de tio år han som extra stått i B 24. Jag tror att staten skipar full rättvisa, om man sätter honom i B 26, när andra yrkesinspektörer stå i B 28.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck**: Herr talman! Jag har naturligtvis mycket stor respekt för de löne regleringssynpunkter, som herr Olsson i Kullenbergstorp anlägger på denna fråga, och för hans farhågor för jämförelser med andra tjänstemän. Men jag trodde, att jag med uppräknings av tjänster av liknande natur, som jag nyss gjorde, visat, att några risker i detta fall icke behöva föreligga. Vi ha dock yrkesinspektörerna i B 28, och vi ställa denne man ett pinnhål under dessa inspektörer, ehuru man kan tvista om, huruvida detta är berättigat, eftersom han har en yrkesinspektörs funktioner inom sitt arbetsområde och kraven på insikter i och förståelse för vad tekniken kräver inom skogs- och flottleds arbetet med varje år växa. Det är alltså icke så, att han under de tio åren stått och stampat med ungefär samma arbetsuppgifter. Man bör väl då icke placera honom i samma löneklass som hittills, något som blir följden av statsutskottets förslag.

Herr Strindlund vände sig mot mig, och det lät, som om han tyckte, att det var orätt av mig att rycka in till försvar för en så dålig sak. Herr Strindlund får ursäkta, att jag såsom förslagsställare försvarar mitt eget förslag. Icke heller imponerar det på mig, att det här icke finns mer än fem socialdemokrater och en högerman, som äro reservanter. Trots denna enligt herr Strindlunds mening svaga reservantgrupp har i alla fall första kammaren med mycket stor majoritet bifallit Kungl. Maj:ts förslag. Skillnaden är bara den, att man där var mycket mera mangrant församlad, när denna fråga diskuterades, än fallet nu är här i kammaren.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet nämnde, att skogs- och flottledningsinspektören, som tidigare

Ang. yrkesinspektionen.
(Forts.)

Ang. yrkes-
inspektionen.
(Forts.)

varit placerad i så hög löneklass som B 24, genom ifrågavarande förslag inte skulle få så stor förbättring i lönehänseende. Det måste vara ett misstag från herr statsrådets sida, om herr statsrådet tror, att skogs- och flottledsinspektören blir placerad i samma löneklass som tidigare, ty om jag inte är fel underrättad, har han rätt att vinna uppflyttning till den högsta löneklassen i 26 lönegraden, där avlöningen är 9,500 kronor, vartill kommer dyrtidstillägg efter de grunder, som gälla för reglerade verk.

Att inte vi från statsutskottets majoritets sida vilja förvägra herr statsrådet att försvara sin ställning och sina förslag, den saken är ju klar, och jag förmodar, att med den förmåga, som herr statsrådet har att kunna måla, lär han väl också vinna kammarens öra, men jag vidhåller dock mitt yrkande.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck**: Herr talman! Jag ber att få rätta en uppgift, som jag lämnade i mitt förra anförande. Reservationen omfattas av fem högermän och en socialdemokrat i stället för tvärtom, som jag nämnde, och jag får hoppas, att högern under intryck av, att det finns så många högerreservanter och socialdemokraterna under intryck av vad som förekommit här i kammaren komma att förena sig i yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag vill bara fästa kammarens uppmärksamhet på herr Janssons i Falun förhoppning om att herr socialministern kommer att vinna kammarens öra. Jag tager fasta på detta och ber att liksom flera föregående talare få vädja till kammaren att biträda Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag yrkar bifall.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Herr Strindlund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller den vid punkten 10 av statsutskottets förevarande utlåtande nr 5 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda punkt.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsägningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Punkterna 11 och 12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Punkten 14, angående anslag till upplysningsverksamhet i emigrationsfrågor.

Ang. upplysningsverksamhet i emigrationsfrågor.

Kungl. Maj:t hade uti punkten 14 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till upplysningsverksamhet i emigrationsfrågor för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra anslag av 10,000 kronor.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte vinna riksdagens bifall.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck**: Herr talman! Jag nödgas ännu en gång besvära kammaren på en punkt, där till synes framgång icke kan vara att påräkna, men då första kammaren med stor majoritet biträtt Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, ber jag ändå kammaren lyssna på vad jag har att säga i denna fråga. Jag skall sedan icke besvära kammaren mycket i fråga om femte huvudtiteln i kväll.

Det har sedan flera år tillbaka pågått undersökningar om att förstärka möjligheterna att lämna sakliga, opartiska och vederhäftiga upplysningar till personer, som önska att utvandra för längre eller kortare tid och skaffa sig hem i utlandet. Det har varit åtskilliga år, som övertvägandet av hur detta skulle kunna ske, pågått, och man har slutligen, jag tror man kan säga under ganska stor enstämmighet från intresserade kretsar, anslutit sig till den tanken, att det borde ske på det sätt, som Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen så, att man lät det s. k. institutet för svensk utlandstjänst, som arbetar sedan några år tillbaka, upptaga jämväl denna vidgade verksamhet. Denna skulle bestå i att lämna upplysningar icke blott till högre utbildade aspiranter på utlandstjänst utan även till yrkesarbetare och andra, som icke besitta någon högre utbildning. Institutet har redan skaffat sig ett mycket betydande upplysningsmaterial och goda förbindelser, som gör det möjligt för det att vidga sin kännedom om förhållandena inom de ytterligare områden, som av institutet skulle upptagas till behandling. Jag vill särskilt betona, att de upplysningar, som här avses att lämnas, skola vara fullkomligt neutrala. De skola lika väl kunna leda till, att en person, som funderar på att emigrera, skall avstå från denna avsikt på grund av de upplysningar han får, som att han anser dem vara så tillfredsställande, att han bör fullfölja sin avsikt.

Nu har utskottet gjort vissa invändningar gentemot Kungl. Maj:ts förslag, men jag kanske vågar säga, att utskottet inte har några starka principiella betänkligheter mot detsamma utan endast anser, att man borde se tiden an litet. Det framgår nämligen av utskottets utlåtande, att utskottet ställt sig tveksamt, särskilt under nuvarande konjunkturer. Jag tillåter mig emellertid att gentemot detta framhålla, att det väl är med klok företagsamhet förenligt, att man organiserar en verksamhet sådan som denna under en tid, då konjunkturerna äro goda — ty att så är får man väl anse vara avsikten med utskottets uttalande på denna punkt — för att man sålunda under tider, då det kan vara ett kanske verkligt trängande behov att kunna utnyttja en vederhäftig upplysningstjänst, skall kunna draga vederbörlig nytta av densamma.

Utskottet har vidare varit inne på den tanken, att man skulle uppdraga denna verksamhet åt något statligt organ. Utskottet säger, att innan man slår in på den av Kungl. Maj:t anvisade vägen för upplysningsarbetets bedrivande, ytterligare undersökning borde verkställas, huruvida det icke vore möjligt att genom en ändamålsenlig organisation av arbetet hos vederbörande statsorgan åstadkomma, att denna verksamhet bedrivs inom något av statens äm-

Ang. upplys-
ningsverk-
samhet i
migrations-
frågor.
(Forts.)

betsverk. Såsom utskottet säkerligen funnit av Kungl. Maj:ts förslag, har denna tanke varit föremål för mycket noggrant övervägande av Kungl. Maj:t, men man har stannat vid att inte gå in på den linjen, därför att de råd och upplysningar, som lämnas, skola kunna vara lika väl, såsom jag nyss nämnde, avrådande som tillrådande eller verka i sådan riktning i varje fall. Då har jag inte ansett det lämpligt, att det genom statens egna organ direkt lämnas upplysningar i fråga om länder, med vilka Sverige står i vänskaplig förbindelse. Det är emellertid icke så, att detta institut för utlandstjänst står främmande för ett vederbörligt inflytande från de statliga organen. Styrelsen är nämligen på sådant sätt sammansatt av ledamöter, som väljas av statliga organ, att man i detta fall har full trygghet för att institutet kommer att verka i den anda, som man från statens sida har rättighet att begära, således framför allt vederhäftigt och opartiskt i alla avseenden.

Jag kan på denna punkt också tillägga, att socialstyrelsen, som närmast kommit i fråga att övertaga denna verksamhet, eller rättare sagt, vidga densamma, har tillstyrkt det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget och ansett, att institutet för svensk utlandstjänst genom det arbete, det redan uträttat, genom de förbindelser, det redan knutit, och genom den kontroll, som man har över dess verksamhet, är lämpat att taga hand om dessa uppgifter på sätt, som Kungl. Maj:t föreslagit. Socialstyrelsen har för sin del ansett, att man skulle ställa ett belopp av 25,000 kronor till förfogande för detta ändamål. Kungl. Maj:t har emellertid funnit, att man borde minska detta till 10,000 kronor på den grund, att man tills vidare skulle begränsa verksamheten till att omfatta endast sådana länder, som i första hand vore av intresse från eventuella svenska emigranters sida. Visar det sig, att denna verksamhet omfattas med förtroende, från vederbörandes och från statens sida, kan det självfallet komma i fråga, att man finner anledning att göra någon utvidgning, men detta får riksdagen tillfälle att taga ställning till någon gång i framtiden, liksom den får tillfälle att år från år följa verksamhetens utveckling och se, vilken nytta institutet gör. Jag säger detta därför, att utskottet i slutet av sitt yttrande talat om de konsekvenser i kostnadshänseende, som ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag kunde innebära. Jag anser för min del, att det är inga andra konsekvenser än man har tillfälle att draga på grund av den erfarenhet, som man gör i fråga om nyttan av institutets arbete.

Det är, som sagt, herr talman, ett gammalt krav, som Kungl. Maj:t ansett sig böra tillmötesgå, och det sätt, på vilket Kungl. Maj:t föreslagit detta, är sådant, att riksdagen med fullt förtroende kan bifalla Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt och därmed ansluta sig till den mening, som första kammaren med stor majoritet biträtt.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Det är så, som departementschefen säger, att vi inte ha uttalat någon bestämd uppfattning om, huruvida man skall understödja en dylik verksamhet eller inte, men vi ha ställt oss tveksamma, huruvida det kan vara lämpligt att nu omedelbart gå in för en sådan verksamhet och understödja en organisation av den art, varom det här är fråga.

När man läser Kungl. Maj:ts förslag, finner man, att det är inte alldeles utan skäl, som statsutskottet talar om konsekvenser. Vi ha en förening, som heter föreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, vid sidan av denna organisation. Båda dessa föreningar komma naturligtvis att tävla om att få sin del av ett eventuellt statsbidrag för att kunna bedriva sin verksamhet på ifrågavarande område. Det framgår tydligt och klart av propositionen, att föreningen för svenskhetens bevarande vill ha 12,000 kronor för att stå den nu ifrågavarande föreningen till tjänst med vissa upplysningar på olika områden,

d. v. s. man skall till institutet för svensk utlandstjänst lämna sådana uppgifter, som denna förening i sin tur inhämtar från olika länder, och det är klart, att föreningen vill ha ersättning för den tjänst, som den gör institutet. Jag anser, att det är inte alldeles utan, att man här kan tala om konsekvenser, och att vi ha rätt så goda skäl för att vi äro något tveksamma på denna punkt.

Ang. upplysningssamhet i migrationsfrågor.
(Forts.)

Vidare ha vi i motiveringen framhållit, att när det nu bara är fråga om information, torde ändå de skäl, som framförts emot att ett statsorgan skall handhava denna sak, inte vara så alldeles avgörande och övertygande. Det står i departementschefens yttrande, att denna förening inte skall giva några råd i ena eller andra riktningen och bör inte heller lämna några speciella anvisningar och uttalanden i fråga om huruvida en person skall emigrera eller icke. Det är sålunda inte en förening, som skall stå sökandena till tjänst genom att hjälpa dem till rätta i fråga om att kunna få anställning eller dylikt, utan den skulle endast ha till uppgift att meddela, huru förhållandena gestalta sig i olika länder, varom nu är fråga, och vi ha då trott, att det skulle vara möjligt för det organ, som vi redan ha, nämligen socialstyrelsen, att handhava denna sak. Jag tror, att det även i utrikesdepartementen finns informationsanordningar i vissa avseenden. Vi ha därför ansett, att det borde ytterligare undersökas, huruvida det inte är möjligt att ordna denna information utan att engagera sig för denna privata förening.

Den förening, varom det nu är fråga, har verkat sedan 1927. Den tillkom närmast i anledning av den stora arbetsbrist, som förefanns för högskolebildade personer och med dem jämställda. Nu var det meningen, att den skulle söka utvidga sin verksamhet att gälla, såsom departementschefen sade, även yrkesarbetare och med dem jämställda. Jag skulle emellertid vilja fråga, var till detta kan gagna. Det emigrationsland, som kroppsarbetarna i allmänhet riktat sina blickar mot, är ju förnämligast Nordamerika, och där är ju emigrationen ransonerad, och det lär väl inte finnas brist på sådana, som anmäla sig att utvandra dit, när möjlighet därtill inträder. Nu säger man, att man skall försöka med de sydamerikanska staterna. Jag vet inte, om man från yrkesarbetarnas sida eller — om jag skall använda det uttrycket — från den rena arbetarklassens sida, i så stor utsträckning spekulerar på emigration dit. Det återstår följaktligen Kanada, men de, som emigrera till Kanada, ha i regel där bekanta, varigenom de kunna få rätt goda uppgifter och upplysningar om inte allenast arbetsförhållandena utan också om möjligheten att vinna anställning. Jag tror sålunda, att förslaget inte i någon större utsträckning kommer att gagna de medborgargrupper, i vilkas intresse det tillkommit. Däremot är det självklart, att en informationsbyrå, som kan upprätthålla kännedomen om förhållandena i olika länder, bör vara till stor nytta, men vi vilja att det skall undersökas, huruvida det inte kan ske genom redan befintliga statsorgan.

Detta är i korthet den motivering, som vi haft, då vi gått in för avslag på Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman: Herr talman! Beträffande det nyss avgjorda ärendet ansåg jag, att kammaren bort följa utskottets förslag och icke bifalla Kungl. Maj:ts hemställan. Men på den nu föredragna punkten kan jag inte finna annat än att Kungl. Maj:t bjudit goda skäl för sitt förslag. Jag har tidigare haft anledning att taga befattning med förhållandena på det område, som det ifrågasatta anslaget berör, och jag har kommit till det resultatet, att ett statligt understöd av ungefär den omfattning och användning, som föreslås i den kungl. propositionen, skulle vara ett lämpligt sätt att tillhandaga våra egna av emigrationsplaner besjälade medborgare. De stå ofta ganska hjälplösa, när det gäller, huruvida de skola utbyta sitt gamla land mot ett annat.

Ang. upplys-
ningsverk-
samhet i
emigrations-
frågor.
(Forts.)

Jag tror sålunda, att det ges goda skäl — jag skall inte upptaga kammarens tid längre — för ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag sålunda ansluter mig.

Häruti instämde herr *Johanson* i Stockholm.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck**: Jag skall endast be att få tillägga några få ord.

Herr *Jansson* i Falun frågade: vad nyttar det till? Det är till ingen nytta, menade han. I anledning härav ber jag endast att få påminna om att till landsorganisationen anslutna fackföreningar i mycket talrika utlåtanden hemställt, att man skulle göra någonting just i det syfte Kungl. Maj:t velat tillmötesgå. Det är riktigt, som herr *Jansson* i Falun anmärkte — möjligen uttryckte jag mig oklart i mitt förra anförande — att några direkta råd icke skola givas. Men jag tror, att jag uttryckte mig så, att de upplysningar, som vederbörande lämna, givetvis komma att *verka* avrådande eller tillrådande. När de begära upplysningar, är det viktigt, att de få veta, hur det är på det ena eller andra hållet, så att de icke endast rätta sig efter agenternas löften. Det är detta, som är kontentan i förslaget.

Herr **Strindlund**: I den föreliggande punkten har det begärts ett nytt anslag, och det är givet, att man granskar ett nytt anslag mer kritiskt än ett, som brukat vara uppfört på huvudtiteln, alltså sådana anslag, som återkomma år från år. Man får icke undra över, om vi på avdelningen i utskottet ställa oss synnerligen kritiska, när det gäller att taga ståndpunkt till nya anslag, icke minst under denna huvudtitel.

Det är ju ändå så, att just femte huvudtiteln har svällt ut kanske mer än någon av de andra. Vi hade på denna huvudtitel i nettoutgifter för budgetåret 1923—1924 77 miljoner kronor, medan vi under föregående år beviljade över 107 miljoner kronor. I år begäras över 111 miljoner kronor. Av föregående års statsverksproposition framgick att ökningen i anslagen på femte huvudtiteln sedan budgetåret 1924—25 var icke mindre än 38 %, under det att ökningen på riksstaten i sin helhet inskränkte sig till 19 %. Enligt departementschefens eget uttalande är ökningen i verkligheten ännu större, beroende därpå, att bilskattemedlen kommit in på riksstaten under tiden. Det är visserligen sant att ökningen huvudsakligen kan bero på s. k. helautomatiska ändringar, vilka givetvis icke få stå hindrande i vägen för nya uppslag, som framkomma och behöva realiseras, i synnerhet om det man begär är ett anslag av tillfällig natur.

Jag kan emellertid icke finna, att det anslag, som vi nu äro inne på och dryfta, är ett anslag av tillfällig natur. Jag tror ingalunda, att det är ett engångsanslag, utan troligen är det ett permanent sådant; och jag vill dessutom påpeka, vilket var och en lätteligen torde inse, att skall detta anslag få någon betydelse, kan det knappast begränsas till tio tusen kronor. För övrigt har det också sagts i huvudtiteln, att vad som begäres egentligen bara är medel för ett slags försöksverksamhet. Vi ha sålunda här också att emotse ett anslag, som troligen kommer att höjas automatiskt. Det är icke underligt om statsutskottet, som i alla fall har att taga hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna vid förberedandet av riksdagens beslut, då det gäller utgiftsposter, här har ställt sig tvekande och till sist kommit att avstyrka detta förslag.

Jag kan i stort ansluta mig till vad tredje avdelningens ärade ordförande här har anfört, men jag skulle dessutom vilja till de sparsamhetsvänner, som finnas i denna kammare, och framför allt då till dem, som eventuellt ännu finnas kvar inom högerpartiet, säga, att om man vill bedriva sparsamhetspoli-

tik, bör man nu slå vakt om statsutskottets hemställan, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck**: De siffror, som herr Strindlund åberopade i fråga om stegringen av kostnaderna på 5:e huvudtiteln, har jag själv varit mycket angelägen om att lägga fram och redovisa ärligt och ordentligt. Det har också utgjort motiv för mig att ställa mig återhållsam på åtskilliga punkter, där både jag och åtskilliga i kammaren kunnat önska öknings i anslagen. Men då jag det oaktat föreslagit riksdagen att bevilja detta anslag, så har det varit därför, att man, trots behovet av sparsamhet, nu borde söka få fram en lösning av denna fråga.

Herr **Holmgren**: Jag har deltagit i behandlingen av detta ärende i statsutskottet, som avgjorde frågan utan diskussion. Efter det anförande, som hållits av socialministern här, anser jag mig böra för kammaren tillkännagiva, att jag kommer att ställa mig på den ståndpunkten, som herr Ekman nyss var inne på.

Herr **Jansson** i Falun: Jag har ingalunda velat klandra departementschefen för att 5:e huvudtiteln utgiftssumma sväller, men därför vill jag särskilt understryka, att det är av yttersta vikt att se till, att utgifter, som icke äro oundgängligen nödvändiga, icke införas på huvudtiteln, förrän det blir alldeles oundgängligen nödvändigt, att de föras dit.

Den här föreningen har tillgång till kapital, så att den kan sköta sin verksamhet, som den gått in för, ända fram till 1932 års slut. Jag menar sålunda, att det icke alls är någon fara å färde. Det är alla skäl att man först får se en liten smula av konturerna till den nya verksamhetsgren, som det är fråga om att införa, så att man kan se vad det kommer att kosta för de personer, som komma att anlita dessa informationsbyråer. Jag menar, att det också är en sak att ta i betraktande, när man resonerar om den här frågan.

Min kritik riktar sig alltså ingalunda gent emot departementschefen för att utgifterna på 5:e huvudtiteln ha stigit. Många av de sociala ändamål, som ingå i denna huvudtitel, äro absolut oundvikliga och sådana, att man måste gå in för dem. Men därför är det av vikt, som jag nyss nämnde, att man ser till, att man utmönstrar sådant, som icke är absolut nödvändigt.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck**: Förlåt att jag kämpar en gång till, men herr Jansson i Falun giver mig anledning därtill.

Kammaren skall icke tro, att detta anslag kommit till för att finansiera institutet för svensk utlandstjänst. Det reder sig med det anslag det erhållit från andra håll för den verksamhet det nu utövar. Men här är det fråga om en ny verksamhet med sina särskilda kostnader, sin personal och sin apparat för att hålla kontakt med och skapa goda förbindelser med i utlandet bosatta personer, som arbeta på de områden, som det här gäller att bevaka. Att vänta med att bevilja detta anslag är icke klokt av det skäl, som jag tidigare tilllät mig framhålla, nämligen att man skall organisera en sådan verksamhet under tider, då man har relativt goda konjunkturer.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Strindlund, i anledning varav

Ang. upplysningsverksamhet i emigrationsfrågor. (Forts.) efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å statsutskottets hemställan i punkten 14 av utskottets förevarande utlåtande nr 5, bifaller Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsämningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren med avslag å utskottets hemställan bifallit Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkten 16.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. försäkringsrådets verksamhet.

Vid härpå skedd föredragning av punkten 17, angående anslag till försäkringsrådets verksamhet, begärdes ordet av

Herr **Lövgren**, som yttrade: Herr talman, mina damer och herrar! Jag har icke något ändringsyrkande att göra i fråga om det förslag, som statsutskottet gjort på denna punkt, men jag vill till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framföra en synpunkt, som jag har på detta ärende.

När en gång riksdagen gick in för att flytta över dessa måls handläggning från de allmänna domstolarna och till försäkringsrådet, skedde detta med den motiveringen, att man, när man skapade denna enda instans för dessa mål, därigenom skulle åstadkomma en synnerligen snabb rättskipning på detta område. Nu drages försäkringsrådet med en mycket stor balans och av utskottets uttalande här finner man, att man har sin uppmärksamhet fäst på den saken. Man vill emellertid avvakta resultatet av den ökning i personalen, som man fick häromåret. Emellertid är det en sida till av saken, som bör beaktas, nämligen den att försäkringsrådet vid sidan av prövningen av de besvär, som komma in i anledning av riksförsäkringsanstaltens eller de privata olycksfallsförsäkringsbolagens prövning av ärendena också har till uppgift att kontrollera den verksamhet, som dessa försäkringsanstalter utöva. Men av de många tusen mål, som icke föranleda besvär, utan som avgjorts av försäkringsanstalterna själva, infordrades under förlidet år icke mer än 159 till prövning. Alla de andra passerade utan någon granskning av en högre myndighet.

Nu är jag medveten om att riksförsäkringsanstalten, arbetsgivarnas ömsesidiga olycksfallsförsäkringsbolag och alla andra, som syssla i den här branschen, äro måna om att tolka lagens bestämmelser till fördel för sig själva så långt det är möjligt. Skall man alltså här få den kontrollerande verksamhet, som riksdagen avsåg, när den antog lagen år 1918, måste man gå in för att giva försäkringsrådet en arbetspersonal, som gör det möjligt att dels avbeta den balans, som det nu har, så att man kommer till en snabbare pröv-

ning av ärendena, dels också möjliggör att infordra och granska ett större antal av de ärenden, som passera utan att föranleda några besvär.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Ang. försäkringsrådets verksamhet.
(Forts.)

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 18—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkterna 22—28.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29.

Lades till handlingarna.

Punkterna 30—38.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 39.

Lades till handlingarna.

Punkterna 40—48.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 49—51.

Lades till handlingarna.

Punkterna 52—57.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 58.

Lades till handlingarna.

Punkterna 59—63.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 64.

Lades till handlingarna.

Punkterna 65—86.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 87.

Lades till handlingarna.

Punkten 88.

Utskottets hemställan bifölls.

*Ang. stater
för befatt-
ningshavare
vid läns-
styrelserna.*

Härpå föredrogs *punkten 89*, angående stater för befattningshavare vid länsstyrelserna. Därvid anförde:

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Då jag vet vad första kammaren har beslutat i den här punkten och då jag tror mig kunna draga den slutsatsen att resultatet blir enahanda här i denna kammare, skall jag på förhand lova att icke göra något yrkande.

Jag begärde emellertid ordet för att säga några ord i alla fall, och då vill jag stryka under det beslut, som fattades för ett par år sedan här i andra kammaren. Det börjar nämligen att bli något litet eller kanske ganska mycket av fars över det besparingsarbete, som här pågår. För min del vet jag icke, om det göres något åt den saken, men vad jag vet det är att den omständigheten att besparingsarbetet icke definitivt förklarats avslutat är till hinder, när det gäller att få en rationell ordning genomförd i de olika verken. Nu vill jag för min del verkligen säga, att reservationen här bara innebär att en anordning, sådan som Kungl. Maj:t har föreslagit, endast skall ske på sådana punkter, där man är fullkomligt säker på att den är alldeles behöfvig. Det är den omständigheten, som gjort att en så försiktig man, som herr Jansson i Falun och även jag — om jag icke anses vara lika försiktig som han, befinner jag mig dock i hans sällskap — ansett oss böra framhålla att Kungl. Maj:ts förslag är riktigt.

Jag skall som sagt icke göra något yrkande. Jag vill endast vädja till socialministern att i den mån det ankommer på honom söka få besparingsarbetet genomfört eller också resolut säga ifrån att den metoden icke är gångbar, när det gäller sådant som vi nu äro inne på.

Herr **Bengtsson** i Norup: Jag vet icke riktigt vad som har föranlett herr Anderson i Råstock till att påstå, att vi visat oss för mycket sparsamma. Det är här konsekvenserna av beslut i enlighet med reservationen som är avgörande. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Anderson** i Råstock: Jag trodde icke att herr Bengtsson i Norup behövde draga en sådan slutsats, som han gjorde. Jag vill endast ha ordning på det hela här någon gång, så att vi icke längre år från år ständigt skola återopa samma fraser.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck**: Jag uppfattade icke riktigt herr Bengtssons i Norup yttrande, men om det var fråga om någon admonition till mig för bristande sparsamhet, så vet jag icke, om det är rätt att draga den slutsatsen av detta förslaget. Jag vill snarare draga en annan slutsats och det är den, att statsutskottet kanske uttryckt sig något oförsiktigt, och därmed nästan provocerat länsstyrelserna att begära anslag till nya tjänster. Utskottet tycks mena, att man icke bör inrätta enstaka tjänster utan att, som utskottet säger, »frågan om inrättande av nya ordinarie befattningar bör på en gång upptagas till prövning beträffande samtliga länsstyrelser». Jag har eljest ansett, att det vore med klok sparsamhetspolitik förenligt att pröva de, för övrigt ganska ofta återkommande, framställningarna i detta avseende från länsstyrelserna fall till fall och först efter sträng prövning taga upp förslagen och begära anslag till nya tjänster. Om herr Bengtsson i Norup studerar, hur dessa ärenden behandlats under senare år, så skall han finna, att det icke är många krav i detta hänseende från länsstyrelsernas sida, som ta-

gits upp, men många, som avvisats. Jag tror som sagt, att det är klokast att pröva dessa framställningar från fall till fall.

Herr Bengtsson i Norup har säkerligen också fått den uppfattningen att den ena länsstyrelsen icke är den andra lik i fråga om arbetsbörda, och det är olikheterna i detta avseende, som göra, att det icke är möjligt att schablonisera i fråga om inrättande av nya tjänster hos länsstyrelserna på sätt statsutskottet här synes ifrågasätta.

Ja, jag antar, att jag redan dragit så stora växlar på kammarens välvilja, att det icke är värt, att jag nu anstränger mig ytterligare.

Herr Bengtsson i Norup: Herr statsrådet tycks ha missuppfattat diskussionen mellan mig och herr Anderson i Råstock. Herr Anderson anser att det blott är fraser att tala om sparsamhet. Jag vill utöver vad jag yttrat säga, att denna riksdag icke kan klandras för att den icke givit vad den kunnat.

Jag vill erinra herr statsrådet om, att följderna av ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag alldeles säkert icke komme att utebli. Om nu Stockholms län får en förste länsnotarie, så kommer det icke att dröja länge, förrän också andra länsstyrelser begära anslag till sådana befattningar, och det är denna synpunkt, som för utskottet varit avgörande, då utskottet icke kunnat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Anderson i Råstock: Det tycks vara lönlöst för mig att söka göra mig förstådd av herr Bengtsson i Norup i kväll, så att jag skall inte försöka med det vidare. Jag vill bara ha sagt, att det kommer en dag i nästa vecka, då vi få ett stort arbetsplenium, och där skall det väl spörjas vem det är som försökt att, åtminstone i någon mån, hålla igen.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 90.

Lades till handlingarna.

Punkterna 91—95.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 96.

Lades till handlingarna.

Punkten 97.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 98.

Lades till handlingarna.

Punkterna 99—101.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 102 och 103.

Lades till handlingarna.

Punkterna 104 och 105.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. stater
för befatt-
ningshavare
vid läns-
styrelserna.
(Forts.)*

§ 3.

Föredrogos vart för sig första lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bostadsrättsföreningar m. m.; och

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 angående förverkande i visst fall av spritdrycker och vin.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Ang. ifrågasatt resebidrag till i utlandet varande värnpliktiga.

Å föredragningslistan var härefter uppfört andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, med anledning av väckt motion angående beredande av bidrag till i utlandet varande värnpliktiga för resa till och från lagstadgad värnpliktstjänstgöring.

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 44, hade herr Lithander föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av utredning om vilka åtgärder, som kunde vidtagas för beredande av bidrag till i utlandet varande värnpliktiga för resa till och från lagstadgad värnpliktstjänstgöring.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Lithander: Herr talman! I den motion, som behandlas i det nu föreliggande utlåtandet, har det yrkats, att riksdagen måtte hemställa om en utredning, huruvida icke i de fall, då värnpliktiga vistas i utlandet och icke ha medel att komma hem för att fullgöra sin värnplikt, deras hemresa skulle kunna möjliggöras genom ett visst bidrag från statens sida.

Det förhåller sig ju så, att våra industrier till följd av utländsk lagstiftning allt mer och mer tvingas att förlägga en viss del av sin verksamhet utom landets gränser. Härigenom kommer svensk ungdom i allt mer ökad utsträckning att få vistas utomlands, och många gånger är deras ekonomiska ställning sådan, att de ha svårt att resa hem. Denna motion avser således icke andra än sådana, som icke själva ha råd att bekosta sin hemresa.

Framställningar ha gjorts till Kungl. Maj:t vid flera tillfällen, men på grund av att det icke funnits någon bestämmelse, enligt vilken Kungl. Maj:t varit berättigad att bevilja resebidrag, ha dessa framställningar av principiella skäl måst avslås. Nu har utskottet hänvisat till vad rullföringsbefälhavaren i Stockholm har anfört, nämligen att ett förslag sådant som detta skulle, därest det realiserades, kunna föranleda avsevärda kostnader. Men i motionen har ju icke begärts annat än att saken skall utredas, och då får givetvis Kungl. Maj:t sedan komma fram med förslag angående hur detta skall ordnas och vilken begränsning, som bör äga rum. Jag tror för min del icke, att kostnaderna behöva bli så förfärligt överväldigande. Det säges här i utlåtandet, att det skulle komma att röra sig om ett sjuttiootal personer årligen inom de sju rullföringsområden, från vilka utskottet inhämtat upplysningar, därav omkring 30 i Stockholms och omkring 20 i Göteborgs rullföringsområde. Denna sak bör ses rent principiellt, och eftersom det måste anses önskvärt, att den svenska ungdomen fullgör sin militärtjänst här i landet, så bör den väl också få tillfälle att utan särskilda kostnader för resa också få göra detta.

Utskottet har emellertid avstyrkt motionen under uppgift att frågan varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning utan att föranleda någon åtgärd. Såvitt jag kunnat finna, förhåller det sig härmed på det sättet, att Kungl. Maj:t icke har särskilt utrett själva sakfrågan, utan endast provat vissa fall, och Kungl. Maj:t har, som jag nyss antydde, på grund av att det inte finnes någon bestämmelse i ämnet — och att icke heller några medel för ändamålet stå till Kungl. Maj:ts förfogande — måst avböja de gjorda framställningarna om resebidrag. Det är denna olägenhet, som motionären velat avhjälpa. Riksdagen får ju under alla omständigheter tillfälle att taga ställning till frågan, när denna efter utredning kommer tillbaka, och det är som sagt endast denna utredning, som här begäres.

Jag vill också peka på, att medan de nyssnämnda sju rullföringsbefälhavarna visat mindre forståelse för denna fråga, så har befälhavaren över Hälsingborgs rullföringsområde liksom även Göteborgs däremot förklarat, att syftet är mycket behjärtansvärt. Även utskottet säger ju för sin del, att det framförda önskemålet är i vissa fall behjärtansvärt. Med den motiveringen synes det mig nästan, att utskottet bort kunna komma fram till ett tillstyrkande av bifall till motionen. Det är detta bifall, som jag nu vill hemställa att kammaren lämnar, och jag ber alltså att få yrka bifall till motionen.

Herr Eklund: Herr talman! Utskottet har inhämtat yttranden över förhållandena på detta område från sju rullföringsområden. Av dessa yttranden framgår, att det åtminstone inte föreligger något större behov av en skrivelse i detta ärende. Visserligen har det anförts en del skäl för motionen, men utskottet har dock icke ansett, att så pass starka skäl anförts, att utskottet velat tillstyrka avlåtandet av en skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t. Det är vidare så, att Kungl. Maj:t för icke så länge sedan haft dessa ärenden under prövning, men icke funnit desamma böra föranleda till någon åtgärd.

Under sådana förhållanden har icke heller utskottet ansett tillräckliga skäl föreligga att begära utredning i spörsmålet. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Lithander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Ang. ifrågasatt resebidrag till i utlandet varande värnpliktiga.
(Forts.)

§ 5.

Ang. godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och staden Kristianstad.

Vidare upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och staden Kristianstad.

I enlighet med vad Kungl. Maj:t föreslagit uti en till riksdagen avlåten, den 14 februari 1930 dagtecknad och till statsutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, nr 89, hemställde utskottet, att riksdagen måtte

a) godkänna i statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 14 februari 1930 omförmälda den 6 och den 19 november 1929 mellan Kungl. Maj:t och kronan genom kasernkommittén, å ena sidan, samt staden Kristianstad, å andra sidan, ingångna preliminära överenskommelse; och

b) medgiva, att den rätt, kronan kunde äga till den mark, som enligt Kungl. Maj:ts beslut den 4 maj 1833 av Kristianstads stads- och garnisonsförsamlingar tagits i bruk för begravningsplats, finge utan vederlag överlätas å Kristianstads stadsförsamling ävensom att kronan finge avsäga sig anspråk på vederlag, i den mån sådant ej kunde hava utgått, för den genom nämnda beslut gjorda upplåtelsen av samma mark.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Widell, Rosén, Lundell, Hammarskjöld, Olsson* i Blädinge, *Holmgren* och *Andersson* i Ovanmyra, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Holmgren: Herr talman! I det förslag till uppgörelse mellan å ena sidan kronan och å andra sidan Kristianstads stad, som här förelägges kamraren till omprövning, finnes intagen den bestämmelsen, att den s. k. laboratorietomten, varå byggnader för Vendes artilleriregementes ammunitionsförråd äro belägna, skulle överlätas till staden. På grund av denna bestämmelse i överenskommelsen är det uppenbart, att det förr eller senare blir nödvändigt för kronan att på annan plats uppföra nya förrådsbyggnader. Kungl. Maj:t har haft före ett förslag till uppförande av sådana byggnader, men icke kunnat godtaga detsamma, och under sådana förhållanden finner jag för min del rimligt, att denna fråga uppskjutes, så att den kan avgöras vid nästa riksdag, då Kungl. Maj:t säkert hunnit taga ståndpunkt till frågan om uppförande av nya byggnader. Härigenom blir riksdagen satt i tillfälle att pröva denna fråga i hela dess omfattning, så att riksdagen, då den har att fatta beslut om överenskommelse mellan kronan och Kristianstads stad, kan överblicka i detalj de ekonomiska följder, som därigenom uppkomma.

På grund av vad jag nu i korthet anfört, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Persson i Fritorp: Herr talman! Det vore ganska frestande att få ingå i ett detaljerat bemötande av den reservation, som är fogad till detta utlåtande. För mig personligen vore det så mycket mera frestande att göra detta som jag har god kännedom om de lokala förhållandena nere i Kristianstad. Jag skall emellertid icke falla för den frestelsen, utan endast be att i allra största korthet få så att säga kasta en blyxtbelysning över hur detta ärende ligger till.

Den föregående ärade talaren yrkade bifall till reservationen, men jag måste säga, att på mig verkade hans anförande mera som om han talade å tjänstens och ämbetets vägnar och icke med den övertygelsens värme, som brukar

utmärka hans anföranden. Herr Holmgren var inne på det väsentliga skälet, som reservanterna anförde, nämligen frågan om den s. k. Laboratorietomten. Om herrarna icke tagit del av propositionen, så skall jag be att få nämna, att denna tomt är belägen på stadens nya begravningsplats, som legat där den nu ligger i nära ett århundrade, och när staden för några år tillbaka utvidgade kyrkogården, kom tomten att bli belägen så att den ligger alldeles inne på begravningsplatsen. Jag vill verkligen fråga, om det kan vara lämpligt att på ett sådant ställe ha byggnader, uppförda för att inrymma ammunitionsförråd.

Ang. godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och staden Kristianstad.
(Forts.)

Härtill kommer, att Kungl. Maj:t sedan några år tillbaka har fastställt stadsplan för området alldeles intill, vilket har haft till följd, att under de senare åren därstädes uppförts ett stort antal nya och mycket förnäma byggnader. Redan den omständigheten borde, tycker jag, tala för att dessa, jag vågar säga, ruckel, som nu finnas på denna vackra kyrkogård och som tillhöra kronan, snarast möjligt borde föras bort. Jag vill också säga till herr Holmgren, att kronan har ju på sig fem år, innan staden skall tillträda denna tomt, och på den tiden kan väl kronan hinna få nya hus uppförda för det ändamål de äro avsedda att tjäna. Jag säger därför som jag sade i utskottet, att det är kronan ovärdigt att längre bibehålla dessa byggnader, där de nu ligga.

Ja skall be att få säga ännu ett ord om reservationen. Det var en sak, som herr Holmgren icke alls var inne på, såvitt jag kunde höra, nämligen frågan om de i reservationen omfördade 60,000 kronorna. Jag måste uttala min förvåning över att reservanterna ha bibehållit denna passus i reservationen, som fanns, då reservationen framfördes från avdelningen och som sedan kom med, då ärendet slutbehandlades i utskottet. Då lämnade emellertid en ledamot av första kammaren, som jämväl är ledamot av kasernkommittén, upplysning om i vad mån dessa 60,000 kronor inverka på det nu föreliggande avtalet.

Som vi alla veta ha vi i Kristianstad två regementen, nämligen Vendes artilleriregemente och Norra skånska infanteriregementet. Jag har sedermera av denna ledamot i första kammaren, det var professor Petré, fått ett sammandrag av de beräkningar, som kasernkommittén har gjort, och därav framgår, att den väsentliga delen av detta belopp kommer på artilleriregementet, medan den obetydliga återstoden kommer på infanteriregementet. Med den saken förhåller det sig så, att för artilleriregementet utgör beräkningsprocenten 22.6 %, men för infanteriet erhålles endast 1 % av värdet vid det utbyte, som framdeles kommer att äga rum. Detta innebär korteligen sagt, att värdet av dessa 60,000 kronor kommer att reduceras till 600 kronor vid dessa här föreslagna markbyten mellan staden och kronan. Den summan är alltså icke mycket att taga hänsyn till.

Jag vill för övrigt säga det, mina herrar, att jag tror, att kasernkommittén har, åtminstone vid uppgörandet av avtalet med Kristianstad, fått en för kronan synnerligen förmånlig uppgörelse till stånd, och kommittén är värd en eloge för den saken. I kasernkommittén sitta, som herrarna veta, riksdagsmännen Jönsson i Revinge och Jansson i Falun, vilka böra ha en alldeles särskild eloge av sin uppdragsgivare för sin duglighet att förhandla, och dessa herrar ha säkerligen tillvaratagit kronans intressen. Jag vågar nästan säga, att kasernnämnden varit hård mot Kristianstad.

Man har också gjort den invändningen att man satt i fråga statens juridiska skyldighet att träffa överenskommelse mellan kronan och staden angående regementena. Nu är det så, mina herrar, att riksdagen har godkänt avtal efter avtal, som kasernkommittén träffat med vederbörande samhälle, och då det numera knappast torde vara något enda regemente, där avtal åter-

Ang. godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och staden Kristianstad.

stå, så vore det ju förvånande, om staten här skulle vägra en uppgörelse, nej tydlig och klar konsekvens bjuder att avtal i detta fall träffas.

Jag vill också säga, att om denna kammare avslår utskottets förslag, så tror jag mig veta, att detta kommer att ha den direkta påföljden, att staden kommer att begära, att kronan omedelbart skall taga bort dessa ammunitionsförråd, som ligga på kyrkogården.

(Forts.)

Det har sagts, att om det hade gått en enskild person, så hade saken varit klar, men nu gäller det kronan, och den kan man icke köra bort. Jag vill härtill genmäla, att om så är fallet, så bör väl kronan också ha såväl moralisk som juridisk skyldighet att ersätta de värden, som kunna spolieras i händelse explosionsolycka skulle uppstå genom att ammunition förvaras på detta, för denna uppgift synnerligen olämpliga ställe.

Ja, herr talman, jag skall för närvarande icke uppehålla tiden längre, utan för min del endast vädja till kammaren att följa utskottets hemställan, till vilken jag ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herr *Bengtsson* i Norup.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Statsutskottets utlåtande, nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av övningsplatsen Backamo jämte i ämnet väckta motioner föredrogs härpå; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 7.

Ang. återremitterande av ett utlåtande.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förnyelse av kustfästningarnas båtmaterial begärdes ordet av

Herr **Törnkvist** i Karlskrona, som anförde: Herr talman! På grund av inträffade omständigheter hemställer jag, att detta ärende måtte återremitteras till statsutskottet. Samma yrkande har framställts i första kammaren och där bifallits.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till yrkandet om ärendets återremitterande till utskottet för ny behandling; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

§ 8.

Ang. ifrågasatt utbetalande av visst belopp till sergeanten C. H. Carlssons efterlevande.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande nr 91, i anledning av väckt motion om utbetalande av visst belopp till sergeanten C. H. Carlssons efterlevande.

Uti en av herr *Bäcklund m. fl.* inom andra kammaren väckt motion, nr 86, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade föreslagits, att riksdagen måtte medgiva, att till framlidne sergeanten i förutvarande Kungl. Västgöta regementes reserv Charles Hilmer Carlssons efterlevande anhöriga finge utbetalas det belopp, som skulle tillkommit dem, därest kungl.

förordningen den 23 september 1927 (nr 364) angående befäl och civilmilitär personal i arméns reserver varit tillämplig å dem.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Holmgren* förklarad sig anse, att utskottet bort tillstyrka bifall till den i ämnet väckta motionen.

Ang. ifrågasatt utbetalande av visst belopp till sergeanten C. H. Carlssons efterlevande.
(Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Bäcklund: Herr talman! Jag har tillsammans med fyra andra ledamöter av kammaren väckt en motion, vari hemställts att riksdagen må medgiva, att till framlidne sergeanten i förutvarande Kungl. Västgöta regementes reserv Charles Hilmer Carlssons efterlevande anhöriga må utbetalas det belopp, som skulle tillkommit dem, därest kungl. förordningen den 23 september 1927 (nr 364) angående befäl och civilmilitär personal i arméns reserver varit tillämplig å dem. Statsutskottet har nu ansett sig böra avstyrka bifall till motionen. Trots att jag förstår, att jag har mycket små utsikter att vända ett statsutskott, som är enhälligt så när som på en enda reservant, anser jag mig dock, herr talman, böra säga några ord, då de bestämmelser, som gälla för denna reservstatspersonal, både officerare och underofficerare, äro av den natur, att de torde behöva synas en smula i sömmarna.

En del av de officerare och underofficerare på reservstat, som äro födda åren 1886 och 1887, ha blivit berättigade att för sina anhöriga få pensionsrätt enligt förordningen den 23 september 1927 (nr 364), då däremot andra, som äro födda under dessa år, inte få den pensionsrätten. Därest denne sergent Carlsson, vars efterlevande det i motionen är fråga om, blivit befördrad ett år senare, alltså 1918 i stället för 1917, så hade han blivit berättigad att för sina efterlevande erhålla pension, om han avlidit i åldern 42—54 år. Änkan Carlsson blir alltså berövad rätt till pension, därför att hennes man fick befordran allaredan 1917. Hade han däremot fått befordran först 1918, så hade hon varit berättigad att få det belopp, varom motionen gäller. Dessa konstigheter äro en följd av att Carlsson enligt 1912 års befälsförordning gjorde sitt sista repetitionsmöte år 1924, som en följd av att han befordrats 1917. Hade han däremot fått sin befordran ett år senare, så skulle han hava fullgjort sitt sista repetitionsmöte 1928, och hans efterlämnade hade då enligt 1927 års reservbefälsförordning ägt uppbara reservunderofficerspensionens kapitalvärde av cirka 3,670 kronor.

Såsom skäl för avslag å motionen har arméförvaltningens civila departement bl. a. åberopat ett fall, där departementets beslut blev överklagat men av kammarrätten fastställt. Jag vill naturligtvis inte klandra besluten såsom sådana, men nog inbjuda de bestämmelser, varefter sådana beslut bliva fattade, till ett övervägande, om icke bestämmelserna äro alltför stränga. De stöta i varje fall mitt rättsbegrepp, och jag tror säkert, att så skulle bliva fallet med det allmänna rättsbegreppet, därest det vore möjligt för en bredare allmänhet att få en inblick i sådana fall. Emellertid är det åberopade fallet icke likt det, varom nu motionerats. I det åberopade fallet Thärnesjöo var denne också i likhet med Carlsson född 1886, men han hade fått sin sergeantsbefordran 1918, alltså ett år senare än Carlsson, och var skyldig att fullgöra repetitionsövningar åren 1919, 1922 och 1925. Dessa voro av Thärnesjöo fullgjorda, då 1927 års förordning tillkom, men han blev därigenom skyldig att fullgöra ytterligare en repetitionsövning år 1928. Emellertid led han då av en svårartad hjärtsjukdom, som enligt läkarintyg omöjliggjorde hans inställelse till tjänstgöring. Han erhöll på den grund av vederbörande regements-

Ang. ifrågasatt utbetalande av visst belopp till sergeanten C. H. Carlssons efterlevande.

(Forts.)

chef uppskov med tjänstgöringen intill repetitionsövningarna 1929. Före denna repetitionsövning hade emellertid den angivna sjukdomen förorsakat Thärnesjöes död. Han hade alltså på grund av sjukdom befriats från repetitionsövningen 1928 i vederbörlig ordning, och på grund därav hava arméförvaltningens civila departement och kammarrätten kommit till det resultatet enligt bestämmelserna, att hans efterlämnade hustru inte är berättigad till pension. Enligt nämnda ämbetsverks tolkning av förordningen synes framgå, att inga hinder för pensionens utbetalande föreläggas, om Thärnesjöe avlidit före 1928 års repetitionsövnings början, alltså den repetitionsövning, som han vederbörligen hade befriats ifrån. Är det inte orimligt, frågar jag, att ha bestämmelser, som ge sådana resultat vid tillämpningen?

Av vad jag anfört framgår, att bestämmelserna i 1927 års förordning i tillämpningen äro alltför hårda och ge märkvärdiga resultat. Jag kan inte tro, att detta var avsikten vid förordningens tillkomst. Därför vågar jag begära, att Kungl. Maj:t måtte uppmärksamma detta förhållande och möjligen se till, att nödiga förändringar bliva vidtagna.

Statsutskottet har sin vana troget sagt så litet som möjligt och helt stött sig på det infordrade yttrandet. Vad som förefaller mig märkvärdigt är, att inte ett ord yttrats om frågan ur billighetshänsyn och i betraktande av de ömmande omständigheterna i det enstaka fallet. Då motion väcktes 1927, gällde det samtliga i de angivna åldersklasserna, men nu gäller det ett enstaka fall, där det föreligger vederbörligen avgivet medellöshetsintyg, vilket åtföljt motionen. Att utskottet i det hänseendet inte sagt ett ord förefaller anmärkningsvärt. Det borde väl gjort någon skillnad, så att inte den principiella frågan för samtliga ifrågavarande personer fått vara avgörande även nu.

Skulle det emellertid gå så, att utskottets förslag här bifalles, så hemställer jag till regeringen, huruvida inte vid eventuell ansökan den änka, det här är fråga om, kunde få sin pension ur det belopp av 30,000 kronor, som riksdagen beslutat ställa till Kungl. Maj:ts förfogande för understöd åt efterlevande efter befattningshavare i statens tjänst.

Emellertid anser jag mig, herr talman, ha fullt skäl att yrka bifall till motionen. Ty jag anser att denna personal och dess efterlevande blivit så missgynnade, att ett bifall till denna motion, som tar sikte på ett enstaka fall ur billighetshänsyn, är väl motiverat. Det gäller här en människa, som lever under fattiga omständigheter, och jag tror inte, att alla dessa principiella betänkligheter bort få vara avgörande i detta fall, när det är fråga om en enda änka och alltså inte alla dessa befattningshavares efterlevande.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till motionen.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen ånyo övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Holmgren: Herr talman! Utskottets utlåtande i denna fråga är åtföljt av ett längre yttrande, avgivet av arméförvaltningens civila departement och undertecknat av dess chef, generalkrigskommissarien Widell, som också deltagit i frågans behandling i utskottet och där varit i tillfälle att klart och övertygande visa, såsom även står i detta utlåtande, att denna änka alls icke har någon rätt att få någon som helst hjälp eller understöd från statens sida. Utskottets beslut har i enlighet därmed också blivit ett blankt avslag på den föreliggande motionen.

Jag har emellertid tillåtit mig att anteckna mig såsom reservant. Det är alldeles uppenbart, att hade denna änka haft någon som helst rätt till pension, så hade varken herr Bäcklund eller någon annan behövt vända sig till riksdagen. Ty då hade hon fått det på annat sätt. Då hade hon kunnat

gå den vanliga administrativa vägen. Sålunda, att arméförvaltningens civila departement styrker, att hon inte har någon rätt till pension, det är som ett goddag-yxskaft. Något annat är det inte. Vad som gjort, att jag ansett mig böra ställa mig som reservant och jämväl underteckna motionen är det förhållandet, att om denna änkas man, avlidne sergeanten Carlsson, inte varit fullt så skicklig och duglig, som han var, utan så pass mycket svagare, att han blivit utnämnd till sergeant först ett år senare, än han nu faktiskt blev, så hade hans änka varit fullt berättigad att få understöd enligt av riksdagen antagna bestämmelser. Sålunda har den omständigheten, att denne man varit alltför skicklig, gjort, att hans änka icke kan komma i åtnjutande av lag-enligt understöd. Då synes mig detta vara ett typiskt gränsfall vid övergången till nya bestämmelser, där riksdagen bör ha moralisk skyldighet att följa den gamla goda domarregeln: hellre fria än fälla.

Jag tillåter mig därför instämma i det yrkande, som nyss gjorts av herr Bäcklund, om bifall till motionen.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Det är två saker, som jag först vill erinra om. Den första är, att jag ju i denna kammare har ett stadgat rykte, höll jag på att säga, att taga hand om änkor och faderlösa barn, särskilt om de äro från Karlskrona. Nu anser jag visserligen inte, att det är berättigat att påstå, att detta tagit några orimliga proportioner. Men det bör väl åtminstone kunna anses innebära en garanti för att jag i sådana här fall inte vill gå alltför strängt och hårdhärtat fram. Den andra saken är, att jag inte haft tillfälle deltaga i detta ärendes behandling på avdelningen, och jag står alltså så tillvida icke ansvarig för avdelningens beslut. Dock har jag ju varit med vid behandlingen i utskottsplenium, men där förekom icke någon diskussion. Jag har alltså satt mitt namn under utskottets betänkande, och ber att få säga några ord.

Arméförvaltningens civila departement har i sitt avgivna utlåtande över denna motion framhållit sådana betänkligheter mot att gå den väg, motionärerna föreslagit, att jag tar för givet, att jag, därest jag suttit med vid detta ärendes behandling i första avdelningen, inte hade vågat gå emot de synpunkter, som civila departementet framfört. Det är uppenbart, att det här inte kan vara nog med att föra fram blott de humanitära synpunkterna. De skola föras fram och verka avgörande i sådana fall, som kunna sägas vara isolerade och stå utan samband med gällande författningsbestämmelser och som alltså icke föra med sig omedelbara konsekvenser av sådan beskaffenhet, att de icke kunna överblickas. Nu omtalar emellertid civila departementet i sitt utlåtande, att om riksdagen skulle gå in för ett bifall till motionen, så skulle automatiskt i kraft av gällande bestämmelser en hel mängd personer komma att bli berättigade till liknande understöd, och vi skulle sålunda komma att fatta ett beslut, om vars ekonomiska konsekvenser vi i dag icke ha en aning. Även om jag vill vara aldrig så human mot dessa fattiga människor och skulle vilja ge understöd, när det gäller isolerade fall, så måste jag därför, åtminstone för ögonblicket, säga, att skall man gå in för yrkandet i motionen, så måste motionären eller någon annan här i kammaren kunna stiga upp och säga, att de uppgifter, som civila departementet här lämnat, icke äro riktiga. Men då icke någon gjort detta utan dessa uppgifter stå oemotsagda, så anser jag, herr förste vice talman, det vara ganska äventyrligt att i detta sammanhang gå in för motionärernas förslag.

Däremot skall jag gärna för min del understödja den vädjan, som här ställdes till departementschefen och regeringen. Denna vädjan anser jag vara berättigad med hänsyn till innebörden i riksdagens beslut rörande änkepensione-

Ang. ifrågasatt utbetalande av visst belopp till sergeanten C. H. Carlssons efterlevande.
(Forts.)

Ang. ifrågasatt utbetalande av visst belopp till sergeanten C. H. Carlssons efterlevande.
(Forts.)

ring. Det synes berättigat att i det sammanhanget denna änkas intressen tagas under omprövning hos regeringen. Och det skulle kanske vara rimligt och riktigt, att motionären gör en formlig framställning därom till regeringen eller ställer om, att änkan själv gör det. Jag tror, att det med hänsyn till frågans beskaffenhet är fördelaktigast, att motionären koncentrerar sig på att gå den vägen.

Jag anhåller, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bäcklund: Herr talman! Den sista ärade talaren trodde, att ett bifall till motionen skulle draga med sig farliga konsekvenser. Han meddelade strax förut, att han icke suttit på avdelningen, när detta ärende där behandlades. Och det kan jag förstå. Ty jag antar väl ändå, att man där måste ha fått uppgift om vad frågan här egentligen gäller. Jag har här uppgift på hur många befattningshavare, officerare och underofficerare på reservstat, som det här är fråga om. År 1927 gällde det samtliga, men nu ha vi ju tagit fram bara ett enda isolerat fall, där billighetshänsynen borde kunna få fälla utslaget. Men om jag tar med alla, som här kunna komma i fråga, så äro siffrorna följande. Av dem, som äro födda 1886, finnas 33 officerare och 46 underofficerare, summa 79, av årsklassen 1887 14 officerare och 39 underofficerare, summa 53, samt av årsklassen 1888 27 officerare och 22 underofficerare, summa 49. Det är alltså lätt att räkna ut, att det här icke kan bli tal om många fall. Det är ju nämligen fråga om endast dem av dessa befattningshavare, som avlida i åldern 42—54 år, alltså i en ålder, där inte så värst stor dödlighet förekommer i allmänhet och i synnerhet inte bland detta slags befattningshavare. Det kan sålunda knappast bli annat än något enstaka fall, även om det nu gällde alla, som härvidlag kunna komma i fråga. Men här är det som sagt bara fråga om en enda fattig änka. Jag vet inte, om det finns någon enda mer, som har det ställt på samma sätt som denna änka, utom det fall givetvis, som omtalas i civila departementets skrivelse. Så ligger saken i verkligheten till.

Jag tackar den siste ärade talaren för att han instämde med mig därutinnan, att Kungl. Maj:t borde tillse, huruvida icke i annat sammanhang någon hjälp kunde lämnas. När jag fått sådant understöd från statsutskottshåll, så hoppas jag, därest det nu inte lyckas här i kammaren i dag att få igenom ett beslut om pension åt denna änka, att Kungl. Maj:t åtminstone ser till, vad som kan göras i saken. Ty de gällande bestämmelserna äro enligt mitt sätt att se absolut otillfredsställande, och den tolkning, de fått, är hård och obarmhärtig mot fattiga människor.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag trodde, att herr Bäcklund skulle ha kunnat nöja sig med ett instämmande i hans synpunkter beträffande möjligheten för Kungl. Maj:t att inom ramen av det anslag, som nyligen ställts till Kungl. Maj:ts förfogande, lämna skäligt belopp till ifrågavarande änka. Om det kan göra någon nytta, skall jag be att få instämma med herr Törnkvist i Karlskrona, och då får herr Bäcklund inregistrera ännu en av oss, som anser att man bör undersöka denna sak litet noggrannare.

Det var emellertid icke för att säga detta, som jag begärde ordet, utan för att konstatera att herr Bäcklund icke kunde komma ifrån, att det finns en hel rad fall, som skulle kunna tänkas bli behandlade efter samma norm. Det är detta jag velat påpeka, och jag finner att kammaren gör klokt i att icke utan vidare gå emot arméförvaltningens civila departement, som påpekat konsekvenserna av att fatta ett till äventyrs förhastat beslut i denna fråga. Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr förste vice talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Ang. ifrågasatt utbetalande av viss belopp till sergeanten C. H. Carlssons efterlevande.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1930/1931 för viss personal inom den civila statsförvaltningen; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

(Forts.)

§ 10.

Till avgörande förelåg vidare statsutskottets utlåtande, nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av viss del av statslån för anläggning av järnvägar från Oskarshamn till Ruda och från Ruda till Älg-
hult jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. avskrivning av en del av statslån för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län.

I en till riksdagen den 14 februari 1930 avlåten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 162, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att statens den 31 december 1929 beräknade kapital- och räntefordran på grund av statslån för anläggning av järnvägar från Oskarshamn till Ruda och från Ruda till Älg- hult finge till den del, densamma överstege 525,000 kronor, avskrivas under i statsrådsprotokollet angivna villkor.

I anledning av förevarande proposition hade väckts de likalydande motionerna nr 302 inom första kammaren av herr *Wagnsson m. fl.* och nr 476 inom andra kammaren av herr *Werner m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att propositionen måtte av riksdagen avslås.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen med avslag å ovanberörda motioner måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Johan Nilsson* i Malmö, andre vice talmannen *C. Petrus V. Nilsson*, *Rydén*, *Oscar Olsson*, *Bengtsson* i Norup, *Carlsson-Frosterud* och *Olsson* i Blädinge, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till ovanberörda motioner avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition; samt

av herr *Törnkvist* i Karlskrona.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Här föreligger ett ärende, i vilket ett antal reservanter funnit anledning att gå in för en avvikande mening och yrka avslag på utskottets hemställan. Frågan berör huvudsakligen en fejd mellan två samhällen om ett järnvägsintresse. Det gäller städerna Oskarshamn och Kalmar. De båda järnvägar det här är fråga om, vilka varit knutna till Oskarshamn, ha i ekonomiskt avseende icke burit sig, och framställning har gjorts till vederbörande, i detta fall riksgäldsfullmäktige, om att åtgärder skulle vidtagas för affärernas sanering genom en reglering av statslånet. Riksgäldsfullmäktige ha ställt sig välvilliga till framställningen, och man har gått in för att från järnvägsbolagen avlyfta en ganska avsevärd del av deras skuld. Det förslag till uppgörelse, som uppgjorts, innebar, att statens fordran i Ruda—Oskarshamns och Ruda—Älg- hults järnvägar skulle nedskrivas till 525,000

Ang. avskrivning av en del av statslån för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län.

(Forts.)

kronor, varjämte i samband därmed reglerades åtkomsten av dessa 525,000 kronor. Innan riksgäldsfullmäktige insände förslaget till regeringen för vidare åtgärder, framträdde ett intresse nere i Kalmar omkring Kalmarjärnvägarna. Ett erbjudande därifrån gjordes, förhandlingar kommo till stånd med Kalmar läns östra järnvägsaktiebolag, och slutligen har på grundval av detta anbud det nu föreliggande förslaget kommit fram till riksdagen. Nu är det att märka, att den nyss nämnda uppgörelsen med Oskarshamn innehöll alldeles samma villkor för staten som den uppgörelse med Kalmar läns östra järnvägsaktiebolag, vilken presenterats riksdagen. Vad som givit det senare alternativet övertaget vid riksgäldsfullmäktiges överväganden har varit, att man med hänsyn till att Kalmarjärnvägarnas ekonomi är bättre än ovannämnda båda järnvägars funnit, att vid en dylik uppgörelse dessas framtida ekonomiska ställning skulle komma i ett gynnsamt läge, ja att garantier skulle vinnas för deras fortsatta trafikering under ekonomiskt betryggande former. Riksdagen har nu den delikata uppgiften att vara ett slags skiljedomare mellan två lokaliteter, mellan två städer. Nu kunna visserligen riksgäldsfullmäktige från sina synpunkter — och kanske också regeringen, här närmast kommunikationsministern — säga, att uppgörelsen är fördelaktig för Oskarshamns stad, och detta har man också sagt. Jag tror emellertid icke, att detta är så obestridligt, att man bör låta det stå oemotsagt. Befolkningen i Oskarshamn hävdar bestämt, att uppgörelsen icke är fördelaktig. De protestera emot, att förvaltningen över dessa järnvägar utövas från Kalmar, och de äro beredda att göra de uppoffringar, som behöva göras, i avvaktan på en framtida väntad och, som de hoppas, gynnsam utveckling av järnvägarnas trafik och ekonomi. De vilja icke vara med om att frågan löses på ett sådant sätt som riksgäldsfullmäktige här föreslagit. Det är inga platoniska protester, som invånarna i detta samhälle gjort, utan deras protester äro bestämda och ganska allvarliga, och man får vid läsningen därav det bestämda intrycket, att det gäller en hjärtesak för dem att icke bliva behandlade på det sätt, som i propositionen föreslås. Det är att märka, att länsstyrelsen i Kalmar län gått emot den lösning av frågan, som riksgäldsfullmäktige förordat. På sidan 18 i propositionen återfinnes länsstyrelsens uttalande. Man framhåller där, att man bör utreda frågan om en sammanslagning av alla de i södra delen av Kalmar län och angränsande delar av närliggande län befintliga smalspåriga järnvägarnas förvaltning, och det heter: »Särskilt synes det länsstyrelsen, som om en sådan utredning i det nu föreliggande fallet åtminstone bort omfatta en sammanslagning av Oskarshamnsjärnvägarna jämväl med Östra Värends järnväg, som trafikerar fortsättningen av järnvägslinjen från Älgshult åt Växjö, genom vilken järnvägslinje en rak förbindelse erhållits från sistnämnda stad till kusten. Länsstyrelsen är därför av den uppfattningen, att, innan den föreliggande frågan slutligen prövas, en dylik utredning bör äga rum.» Och vidare: »Beträffande det av Kalmar läns östra järnvägsaktiebolag senare avgivna anbud att genom ett för ändamålet bildat dotterbolag övertaga järnvägarna synas några vägende skäl för en sådan anordning ej förebragts. Enligt vad länsstyrelsen under hand inhämtat föreligger från sistnämnda järnvägsbolags sida ej heller något större intresse för ett dylikt övertagande, utan läser huvudskälet vara, att likformighet i frakt-tarifferna härigenom lättare skulle åvägbringas, en fråga som emellertid torde kunna utan större svårigheter på annat sätt ordnas.» Och vidare heter det: »Då, såsom riksgäldskontoret anför, de avgivna anbuden äro från statens synpunkt i ekonomiskt avseende likvärdiga och i betraktande av de enhälliga protester mot det av Kalmar läns östra järnvägsaktiebolag framförda förslag, som från ortsbefolkningens sida till länsstyrelsen ingivits, anser länsstyrelsen för den skull, att en sammanslagning av järnvägarna icke, åtminstone för närvarande, bör mot Oskarshamnsbolagens bestridande genomföras.»

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anför: »Då borgen för statslånet i varje fall skulle erhållas, har staten i egenskap av långivare icke någon anledning att föredraga trafikfusionen med Kalmar—Berga järnväg framför en reglering av Oskarshamnsbanornas ekonomiska ställning utan dylik fusion. Det kan därför ifrågasättas, huruvida staten bör vidtaga en sådan åtgärd som tvångsfusion för att tillgodose det av förslagsställaren angivna ändamålet att borttaga en trafikbarriär, vilket tyckes vara ett staten som långivare ovidkommande intresse. Hela det enskilda järnvägsnätet har ju i övrigt sin frihet i dylikt avseende, utan att staten därmed tager befattning; och därför torde också staten hava anledning att därutinnan iakttaga försiktighet i ett enstaka fall och sålunda ej begagna sin genom statslånet givna makt på här föreslaget sätt annat än om synnerligt skäl därtill finnes.»

Det förefaller, som om dessa uttalanden, framför allt uttalandet från länsstyrelsen, vars kvalifikation att bedöma ärendet torde vara odisputabel, väl överensstämma med de synpunkter jag här lagt på frågan, och som om riksdagen borde vara mycket försiktig när det gäller att uppträda som skiljedomare i en strid mellan två städers intressen. Mig synes det riktiga vara, att om riksdagen skall nödgas fatta en positiv ståndpunkt till förmån för den ena av parterna, den andra parten icke med fog skall kunna föra fram anklagelsen, att icke alla utvägar att lösa frågan opartiskt försökts. Vi ha alla en tillräcklig erfarenhet från olika delar av landet av de synpunkter städerna lägga på förvaltningen av järnvägarna och inflytandet på ledningen av dem för att kunna bilda oss en uppfattning om det befogade i Oskarshamns stads protester mot den ifrågasatta åtgärden, särskilt som man där tror, att det likväl finns en möjlighet att lösa spörsmålet utan nu föreslagna fusion av järnvägsföretagen och på ett sätt, som tillförsäkrar staden ett avgörande inflytande över de värden man lagt ned och de företag man gjort så stora ekonomiska uppoffringar för. Jag har funnit det vara angeläget att rikta riksdagens uppmärksamhet på frågans verkliga innebörd. Jag förstår mycket väl riksgäldsfullmäktiges och regeringens synpunkter, att det är rationellt ur statsfinansiell synpunkt att på detta sätt söka reda upp ekonomien för järnvägarna i fråga, och det är klart, att såväl herr kommunikationsministern som riksgäldskontoret kan säga, att järnvägarnas ekonomiska framtid sannolikt bättre säkras genom ifrågavarande fusion. Det ligger emellertid betydande värden i ett samhälles missnöje eller belåtenhet i en fråga som denna, och man bör icke utan vidare giva sig in på en sådan skiljedomaregärning, som man nu vill inbjuda riksdagen till. Jag tror, herr talman, att det skulle vara klokt, om riksdagen nu avslöge framställningen och i avvaktan på en ny framställning ett kommande år föranstaltade undersökningar i ärendet, så att Oskarshamns stad eller något annat samhälle icke skall kunna säga, att man icke undersökt alla utvägar att lösa spörsmålet med bibehållande av ledningen över järnvägarna hos Oskarshamn. Ty, herr talman, till slut: det är icke tillräckliga garantier för staden, att den har ett par ledamöter i en järnvägsstyrelse placerad på en annan ort, då styrelsen består kanske av 7 å 8 eller flera personer. Det medför en rätt att yttra sig, som många gånger är mycket platonisk.

Herr talman, jag hemställer om bifall till den reservation, som finnes fogad vid utlåtandet, och vilken innebär avslag på Kungl. Maj:ts proposition och bifall till motionerna.

I detta yttrande, under vilket herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Wirsell, Carlsson-Frosterud* och *Västberg*.

Herr **Anderson** i Rästock: Herr talman! Då herr Törnkvist i Karlskrona lade upp frågan så vidlyftigt som han gjorde, kanske det är skäl i att erinra

Ang. avskrivning av en del av statslånet för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län.
(Forts.)

Ang. avskrivning av en del av statslån för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län.

(Forts.)

litet om riksdagens inställning till frågan om sammanslagning av de enskilda järnvägarna. Det har varit en allmän känsla här i riksdagen — och förresten inom olika regeringar också — att det kaos, som hittills rått på de enskilda järnvägarnas område, måste på ett eller annat sätt avhjälpas. Jag är icke alls blind för, att de synpunkter, som herr Törnkvist framförde, ha mycket stor resonans i Oskarshamn. Jag är så mycket mindre blind för det, som jag har direkt och personlig erfarenhet ifrån sammanträden med representanter från olika samhällen i andra delar av landet än Småland, vilka hysa samma ovilja mot att man försöker få rationalisering till stånd. Förhållandet är likadant överallt. Anledningarna kunna vara olika: än är man rädd för att man icke skall kunna åt en ort trygga inkomsterna av befraktningen från några stora industrier, än äro vederbörande ängsliga för att de icke skola få behålla sina styrelsemandat med ty åtföljande fribiljetter. Det är en hel färgskala av olika synpunkter, som gör sig gällande, om man undersöker saken närmare. Emellertid skall jag icke ingå på detta utan vill endast anföra ett enda exempel från åren 1899 och 1900, som jag själv har erfarenhet av. Då slogos de tre järnvägar ihop, som kommo att drivas av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. Det gick helt enkelt till på det sättet, att vederbörande köpte in aktiemajoriteten i de olika bolagen, och det föll ingen in att fråga de orter, som berördes av sammanslagningen, om vad de tyckte om transaktionen. Den genomfördes utan vidare, och man hade icke möjlighet att från den ena eller andra orten göra några invändningar. Men när staten vill i sammanhang med en betydande nedskrivning av pengar, som staten lånat ut till respektive företag, verkligen försöka få en sammanslagning till stånd, då passar man på att protestera. Då kommer man fram med alla möjliga synpunkter och stryker särskilt under enhälligheten i protesterna.

Jag ber att få framhålla ett par saker. Båda dessa banor sammanlagda utgöra ej mer än 79 km., under det den järnväg de skulle bli sammanslutna med redan nu omfattar 206 km. Varje människa förstår, att det genom en sammanslagning blir större stabilitet över det hela, och att man på samma gång blir i stånd att på ett för den trafikerande allmänheten fördelaktigt sätt ordna med frakttaxor och dylikt.

I detta sammanhang måste jag säga ifrån, att osämjan mellan Oskarshamn och Kalmar har varit till den grad stor, att ingendera parten har velat höra på det örat att försöka reglera taxorna på ett förnuftigt sätt. Nu kan jag ej neka mig nöjet att påpeka en sak, som visserligen ej förekommit vid dessa båda järnvägar, men vid en annan småländsk järnväg, där man exempelvis ej generat sig för att, då ett sällskap kommit åkande i bil, stanna utanför vederbörande trafikchef's expedition, gå in där och säga: »Få vi åka i andra klass till den och den orten för så och så nedsatt avgift? I annat fall fortsätta vi i bil dit.» Och det lär ha inträffat, enligt trovärdiga utsagor, att vederbörande låtit auktionera med sig på det sättet. Nu frågar jag, om någon tror, att ett så kaotiskt tillstånd i längden kan vara till nytta vare sig för den ena eller den andra parten. Jag ställer den frågan, men jag tänker, att det ej kan bli mer än ett svar.

Emellertid tycktes herr Törnkvist lägga största vikten vid ett av länsstyrelsen i Kalmar län åberopat argument. Han sade, att det borde undersökas, om det ej vore fördelaktigt att slå ihop järnvägarna med Östra Värends järnväg. Jag kan trösta herr Törnkvist och dem, som instämt med honom, med att ett sammanträde, där denna fråga var uppe, hölls redan den 1 december 1927, varvid det konstaterades, att alla dessa tre järnvägar, d. v. s. de båda, varom nu är fråga, och Östra Värends järnväg, voro så fattiga, att det ej lönade sig att tänka på en dylik sammanslagning. Som herrarna torde finna, har riksgäldskontoret icke förhastat sig, utan man har försökt lirka med vederbörande för att få fram en förnuftig lösning av det delikata spörsmålet. Men det har till

dags dato misslyckats. Om jag således nu kan avföra projektet beträffande Östra Värends järnväg i detta sammanhang, kan jag ej neka mig nöjet att påpeka, vad utskottet i försiktiga ordalag framhållit, nämligen att om, trots allt, det blir fråga om att sammanslå Östra Värends järnväg med Oskarshamnsbanorna, skulle detta förslag genomfört komma att medföra en direkt trafikavledning från statens järnvägar, som kan beräknas omfatta 5,000 ton gods om året, som skulle direkt ledas ner till Kalmar eller annan ostkusthamn. Nu frågar jag: är det någon i kammaren, som anser, att riksgäldsfullmäktige med öppna ögon skulle kunna gå med på en sådan eventualitet, där man skulle avleda en godstrafik på omkring 5,000 ton från statens järnvägar till förmån exempelvis för Kalmar? Jag tycker mig i andanom se, hur Oskarshamnsborna skulle draga en besvikelsens suck, om de skulle finna, att deras energiska åtgärder skulle resultera i, att Oskarshamn ej finge något med av en trafik, som de med så mycket intresse försökt draga ifrån statsbanorna.

Sedan har man gjort gällande, att den där transporten på järnvägarna är av den omfattning och så värdefull för Oskarshamn, att man ej kan reflektera på att släppa efter. Mina herrar, hur förhåller det sig med den saken? Jo så, mina herrar, att när järnvägsfusionssakkunniga gjorde en undersökning, hur stor roll denna järnväg spelar för Oskarshamn ekonomiskt, befanns det, att hela den trafik, som för hamnen där av dylikt gods kunde påräknas, belöpte sig till cirka 7 %. Nu är det dessutom så, att även om man går ut från — vilket Oskarshamnsborna göra gällande, men som icke riksgäldsfullmäktige kunna göra på något sätt — att Kalmar skulle draga till sig mera trafik, så kan, om man tar med allt, som har med hamnen att göra, det ej som sagt bli mer än 7 % av det gods hamnen i Oskarshamn har att göra med. Men jag vågar bestämt påstå, att eftersom det nya bolaget här måste ikläda sig att underhålla och trafikera de nya järnvägarna, man måste räkna med, att där måste också någon trafik gå fram. Annars förverkar man koncessionen. Då är det tid, herr Wagnsson i första kammaren, att få den för billigare pris ändå än nu, om Kalmarintresset missköter sig så, som här antydes.

Emellertid fäste herr Törnkvist i Karlskrona uppmärksamheten på en viktig sak, nämligen om Oskarshamn skulle få tillräckligt inflytande på ledningen av trafiken på järnvägarna, och han sade, att två styrelseledamöter voro för litet, men herr Törnkvist glömde vad som dessutom här är intaget i överenskommelsen, nämligen att om det befinnes, att Oskarshamns intressen ej iakttagas på ett tillfredsställande sätt, träda skiljemän till, av vilka Kalmar och Oskarshamn sätta till en var, under det att den tredje tillsättes av ett riksdagens eget organ. Det är alltså en fullt opartisk man, som helt och hållet får avgörandet i sin hand. Det ansåg tydligen herr Törnkvist icke vara av större betydelse.

Jag tror mig med det anförda ha visat, dels att Kalmar länsstyrelses invändning beträffande undersökningen av möjligheterna att slå samman järnvägarna med Östra Värends järnväg ej är att reflektera på. Vidare har jag visat, att de fraktbelopp, som i vidrigaste fall dragas ifrån Oskarshamn, d. v. s. att ej något gods fraktades till hamnen där, skulle uppgå till cirka 7 %. Denna förutsättning är dock ej möjlig, ty i så fall skulle koncessionen vara förverkad. Jag tror mig dessutom ha påvisat, att det finnes garantier för att bevara åt Oskarshamn ett stort inflytande härvidlag.

Jag skall inskränka mig till att ytterligare understryka, att den ena av dessa järnvägar ej är stort mera än 6 år gammal, varför man hittills ej haft några underhållskostnader att tala om för densamma. Det är först nu, när man börjar få lov att sköta om överbyggnaden ordentligt, som det kostar pengar. Jag vågar från denna plats säga, att om denna uppgörelse antages, kommer den att bli till större fördel för Oskarshamn, än om staden får fullfölja sitt program att offra, som jag hört uppgivas, omkring 20,000 kronor årligen för nöjet att få ha

Ang. avskrivning av en del av statolån för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län.
(Forts.)

Ang. avskrivning av en del av statslån för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län. järnvägarna under egen regi och ha så tilltrasslade fraktförhållanden, som hittills rätt. Det enda sättet, som jag och mina kamrater bland riksgäldsfullmäktige kunnat upptäcka, är att låta ett så pass stabilt företag som det föreslagna taga hand om trafiken och på så sätt få alla framtida bekymmer för Oskarshamn beträffande underhåll av järnvägarna ifråga och ekonomiska svårigheter för dem definitivt avlyftade.

(Forts.)

Då jag har den uppfattningen och då det i detta speciella fall icke rätt *någon* oenighet bland riksgäldsfullmäktige, samt vidare vår uppfattning biträtts av chefen för kommunikationsdepartementet, ber jag att få hemställa, att kammaren måtte biträda utskottets förslag.

Herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! Jag skall ej bli mångordig. Det som herr Törnkvist först anförde kan jag instämma i, men jag vill rätta ett misstag, som kommit in i debatten, nämligen att striden skulle stå mellan städerna Kalmar och Oskarshamn. Så är ej förhållandet. Det är mellan det järnvägsbolag, vars styrelse har sitt säte i Kalmar, och stadsfullmäktige i Oskarshamn, som striden står. Varför jag, då frågan kommit upp till behandling i utskottet, har ställt mig på Oskarshamnsintresset är därför att det tyckes gå här som det så ofta går här i världen, att de svagaste bli lidande. Man känner de kraftiga ekonomiska intressen, som finnas i Kalmar, och Oskarshamn med omnejd har offrat omkring 2,000,000 kronor på järnvägsföretaget. Oskarshamn har därtill anlagt en dyrbar hamn. Skulderna på järnvägen ha i varje fall nedbringats år efter år. Kalmar har icke lämnat större garantier, än som Oskarshamn har gjort. Jag har därtill i motsats till herr Anderson i Råstock den uppfattningen, att det ej bara är riksgäldsfullmäktige, som begripa saken, utan även Oskarshamns stadsfullmäktige torde ha litet förstånd. Jag tycker, att man ej skall utöva ett statsförmynderskap från en sådan institution som riksgäldsfullmäktige. Här bör riksdagen värna om ett samhälles intressen, som offrat 2,000,000 kronor på en järnväg, vilken de enligt utskottets förslag skulle gå miste om, därigenom att trafiken dirigerades från Kalmar. Jag må säga, att det är smärtsamt att behöva tala så, men man måste göra det och understryka förhållandet när en myndighet sådan som länsstyrelsen, vilken representerar opartiskheten, har avstyrkt, att ett särskilt bolag skulle övertaga järnvägarna för 525,000 kronor, men ansett, att det är bättre, att Oskarshamn med omnejd, då det ställes garantier för samma belopp och de *först* hava erbjudit summan, skall få behålla sin järnväg.

Därtill kommer, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen säger, att då borgen för statslånet i varje fall skulle erhållas, har staten i egenskap av långivare icke någon anledning att föredraga trafikfusionen med Kalmar—Berga järnväg framför en reglering av Oskarshamnsbanornas ekonomiska ställning utan dylik fusion. När myndigheterna, som ställa sig opartiska, tillstyrka att Oskarshamn och hela nejden däromkring skall få behålla sin järnväg, då de har fått betala så mycket pengar och äro intresserade av saken, tycker jag, att det är hårt, om riksdagens andra kammare liksom första kammaren skulle gå med på detta förslag.

Jag anser, att kammaren handlar rätt, om den bifaller reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

Herr *Gustafson* i Vimmerby instämde häruti.

Herr **Werner**: Herr talman! Det är ej mycket ovanligt, att vi få ärenden av liknande art, där det gäller avskrivning av statslån, men mera ovanligt är det, att det blir motioner med yrkanden sådana som här framstälts. Det

måste ses mot bakgrunden av att jag, som är motionär, finner det fullständigt upprörande att handskas med en orts intressen så, som här skett. För att man må förstå denna fråga bättre, skall jag nämna några ord om järnvägarnas belägenhet där nere. Redan när Kalmar—Berga järnväg, den största i den fusion, varom herr Anderson i Råstock talade, kom till, blev Oskarshamn varse, att det handelsområde, som var för staden naturligt, togs bort från den. Det var helt enkelt en försvarsåtgärd från Oskarshamns sida, att man byggde järnvägen Oskarshamn—Ruda. Denna järnvägsförbindelse kom till, och orsaken därtill var, att vid den förutvarande järnvägen rådde sådana absurda förhållanden, som herr Anderson i Råstock påpekat angående den resande, som kom med bil. Jag avser emellertid särskilt de s. k. fraktavtalen, varigenom medelst enskilda nedsättningar Kalmar—Berga järnväg lyckades draga till sig frakterna till Kalmar, vilka, om lojalitet iakttagits, skulle ha kommit till Oskarshamn.

Utskottet uttalar sig här mycket försiktigt i fråga om de skäl, som herr Anderson i Råstock ansåg avgörande. Utskottet säger, att det med all sannolikhet skulle uppstå någon trafikavledning från södra stambanan. Om jag fattat herr Anderson i Råstock rätt, menar han, att det skulle innebära en trafikavledning, som skulle gå upp till 5,000 ton till förmån för Kalmar genom en fusion mellan Östra Värends järnväg och Oskarshamns järnväg, en naturlig och rak förbindelseled, som redan finnes mellan Oskarshamn och Växjö och Alvesta. Hur den skall åstadkomma en trafikavledning till förmån för Kalmar är ofattbart. Jag tror ej heller, att den kan åstadkomma någon större trafikavledning från östra stambanan av det skälet, att den trafik det gäller framförallt är persontrafik, och den är redan med nuvarande förhållanden så ordnad, att den går över Växjö och nedåt, då man från Oskarshamn skall söder ut. Det blir nämligen en tidsskillnad på 4 timmar, om man skall åka den andra vägen över Nässjö. Jag tror, att den naturliga lösningen är, om man skall tänka sig en sammanslagning av järnvägarna, att sammanslå dessa järnvägar, så att man förbinder de två städerna, en stad på Smålands högland med en stad, som har en av de bästa hamnarna vid ostkusten. Jag tror, att en sådan fusion skulle vara förmånlig. Men om den ej går att åstadkomma, har Oskarshamns stad iklätt sig offer på 2,000,000 kronor för att få dessa järnvägar i gång. Man har tecknat borgen för denna summa 525,000 kronor, som det här skall gälla, och förklarar sig villig att taga de ekonomiska risker, som ett bifall till det erbjudande, man tidigare fick från riksgäldsfullmäktige, skulle innebära. Det är att märka, att balansräkningen för järnvägsbolaget för de senaste åren visserligen visat underskott, men ett år efter år minskat underskott. Och Oskarshamn tror, att den dag ej är långt avlägsen, när järnvägen med de inskränkningar, som nu gjorts, skall komma att bära sig. De uppoffringar, som man från Oskarshamns sida får göra — jag kan försäkra, att det är en enhällig uppfattning jag här uttalar — äro av den art, att man anser, att man hellre gör dessa uppoffringar än utsätter sig för risken, att det företag, som skapats med dessa uppoffringar, skulle överlämnas åt ett konkurrerande bolag, som helt säkert ej skulle draga sig för att utnyttja den monopolställning det skulle erhålla genom att leda trafiken på sina järnvägar, utan hänsyn till, om de under alla förhållanden utgjorde den naturliga trafikvägen.

Med hänsyn till den enhälliga önskan, som finnes där nere, och de, som jag tror, realistiska synpunkter, som anlagts från intressenternas sida, ber jag att få yrka bifall till motionen, vilket är detsamma som bifall till reservationen.

Med herr Werner förenade sig herr *Johansson* i Krogstorp.

Ang. avskrivning av en del av statslån för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län.

(Forts.)

Ang. avskrivning av en del av statslån för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län.

(Forts.)

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Ingen i kammaren tar väl illa upp, om jag säger, att jag och övriga riksgäldsfullmäktige gjort vår skyldighet. Jag kanske får sträcka mina anspråk så långt, att jag läser upp några rader om vad sakkunskapen säger om Oskarshamnsbolagets finanser efter den nedskrivning, som här är fråga om. Det finnes på sid. 19 i propositionen. Jag kan få hänvisa till en sida i propositionen även jag, det har herr Törnkvist gjort förut. Det heter där: »Utgår man från 1928 års ekonomiska resultat, sådant detta angivits i byråchefen Norrmans skrivelse den 6 november 1929, ställer sig framtiden för Oskarshamnsbanorna sålunda: Driftöverskott i runt tal 6,500 kronor, annuitet efter föreslagen avskrivning av statsskulden, 5 % å 350,000 kronor — 17,500 kronor, avsättning till förnyelsefond, beräknad enligt i statens järnvägar använd genomsnittsberäkning till 0.75 % å bana med byggnader, 4,300,000 kronor — 32,500 kronor, 3 % å rullande materiel, 650,000 kronor — 19,500 kronor, summa årlig förlust 63,000 kronor.» Och på sid. 20 heter det: »Om 5 % ränta skulle räknas å 525,000 kronor statslån, komme det årliga förlustbeloppet att ökas med 8,750 kronor eller till 71,750 kronor.» Där ha herrarna perspektivet för framtiden. Nu vill jag genast erkänna, att man givetvis ej kan räkna med fullt så höga belopp till avsättning för förnyelsefond, som de sakkunniga gjort, utan att man får gå ut från det tekniska värde, som järnvägarna nu måste anses ha i fullt trafikdugligt skick. Men redan det blir en så stor summa, att det kommer att ställa sig i stort sett så, som järnvägsfusionssakkunniga ha angivit.

Sedan vill jag säga några ord till herr Werner. När även han talade om de 5,000 ton gods, så vill jag framhålla att jag har min uppgift från en trafikman i Växjö, som till stor del svarar för den stadens järnvägsdrift. Han har beräknat siffran till 5,000 ton, huvudsakligen trävaror, som skulle komma att avledas från statens järnvägar via Växjö—Alvesta och ner till Oskarshamn eller Kalmar. Det spelar ingen roll. Faktum är, att dessa 5,000 ton dragas från statsbanorna. Det är det jag tillåtit mig påpeka.

Till slut ytterligare ett ord. När man åberopar väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vill jag säga, att hade vissa andra myndigheter tidigare fått yttra sig om järnvägarnas tillkomst än väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som på den tiden endast såg på dessa ting rent tekniskt, då hade den sämsta av dessa järnvägar *icke* byggts. Jag tror, att det kan räcka med den antydning jag gjort i det fallet.

Jag har ej anledning att frågå mitt yrkande.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Borell**: Herr talman, mina herrar! Jag skall tillåta mig att säga några få ord i denna fråga. Det är uppenbart, att det för Oskarshamn kan befinnas smärtsamt, att på detta sätt resultatet av det arbete staden nedlagt försvinner och förintas. Men detta är i föreliggande fall nödvändighetens hårda lag, det är den ekonomiska utvecklingens egen lag. Jag är för min del övertygad om att representanterna för Oskarshamn taga fel, då de tro, att en sammanslagning med Kalmarjärnvägarna är sämre för Oskarshamn än ett bibehållande av ifrågavarande banor under Oskarshamns egen regi. Oskarshamn skulle i så fall ikläda sig borgen för ytterligare 350,000 kronor. Efter allt att döma och med den hänsynslösa konkurrens, som säkerligen alltjämt skulle råda mellan de skilda banorna, kan man icke tänka sig annat än att en ny katastrof snart skulle inträffa. Oskarshamn skulle få offra ytterligare betydande belopp på att hålla ifrågavarande järnvägar vid liv. Om sammanslagningen sker, får orten enhetliga, billiga taxor. Till Oskarshamns förmån ha åtskilliga villkor stipulerats, som göra, att frakterna i vissa fall bli billigare till Oskarshamn än till Kalmar, och för Oskarshamn bibehålles sålunda ett naturligt handelsområde. För den stora

trafikerande allmänheten, för industrien och näringslivet i orten blir genomförandet av enhetliga och billiga taxor givetvis av betydelse. Det är heller icke, såsom herr Törnkvist i Karlskrona säger, alldeles utan betydelse för staten, om det ena eller andra förslaget antages. I intetdera fallet får staten av sina stora fordringar mer än 525,000 kronor; i båda fallen lämnas borgen för de första 350,000 kronorna, för de återstående 175,000 kronorna erhålles ingen borgen; men säkerligen äro förutsättningarna för staten att få något igen av sistnämnda belopp större, om nu ifrågasatta sammanslagning sker, än om så icke blir fallet. Ur synpunkten av statens intresse och ur den trafikerande allmänhetens synpunkt är det riktigt och förnuftigt, att det föreliggande förslaget genomföres och — jag vågar säga det — för Oskarshamns stad är det det bästa tänkbara. Skall Oskarshamn fortfarande konkurrera med Kalmar på sätt som hittills skett, kommer det att ställa sig besvärligare för staden än om förslaget antages, och jag tror mig också veta, att åtskilliga av dem, som stå på Oskarshamns sida i denna sak, medgiva detta. Farhågorna gå nog huvudsakligen ut på att det avtal, som skulle komma att träffas i samband med övertagandet, och de utfästelser man från det blivande Östra Smålands Järnvägsaktiebolags sida skulle göra, icke komme att följas utan kringgås till Oskarshamns nackdel, och att sålunda genom tillfälliga nedsättningar och avvikelser från de bestämda taxorna Kalmar skulle gynnas på Oskarshamns bekostnad. Emellertid tror jag, att farhågorna i detta avseende icke ha någon verklig grund. Oskarshamnsintresset bevakas genom att staden får i styrelsen för järnvägarna sätta in två ledamöter. Man framhåller, att detta icke betyder så mycket. Men därtill kommer, såsom herr Anderson i Råstock påpekat, att alla tvistefrågor skola slitas av en skiljedomstol, i vilken Oskarshamn får utse en representant, och denne har rättighet att undersöka varenda affär, som gjorts på nämnda banor, och att granska varje uppgörelse, om han så vill. Någon avvikelse från avtalet torde näppeligen sålunda kunna befaras. Vill man icke bedöma denna sak ur lokala synpunkter, mer eller mindre präglade av biintressen och bisynpunkter, utan se frågan som den verkligen ligger till och ställa sig på saklig och förnuftig ståndpunkt, tror jag, att man gör rätt och förståndigt i att taga föreliggande förslag till uppordnande av dessa trassliga järnvägsförhållanden i östra Småland. Skulle så icke ske, måste jag beklaga det, ty då är ett försök att få en förnuftig ordning mellan ett par konkurrerande järnvägsaktiebolag förspillt. En dylik strävan bör riksdagen på allt sätt understödja, och liknande sammanslagningar borde säkerligen göras i mycket större omfattning än som hittills på grund av motstånd från lokala intressen varit möjligt. Det skulle vara att beklaga, om riksdagen trots den fullständiga utredning och de kloka beräkningar, som nu föreligga, icke skulle godkänna detta förslag.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Endast några ord såsom slutreplik. Det hävdas såväl av utskottets talesman som herr statsrådet, att förslaget är till Oskarshamns bästa. Men så är det väl ändå icke? Oskarshamnsbefolkningen och representanterna för denna hysa en motsatt uppfattning. Kan man verkligen med fog göra gällande, att deras mening om nyttan för Oskarshamns stad i detta fall är oriktig. Jag vågar icke intaga en sådan hållning. Såsom belägg för deras ståndpunkt vill jag läsa upp ett par rader av det yttrande, som av handels- och sjöfartsnämnden i Oskarshamn avgavs den 16 december 1929. Det heter där: »Ruda—Oskarshamns järnvägar, Ruda—Älghults järnvägar samt Östra Värends järnvägar äro byggda för ernående av trafik Oskarshamn västerut och vice versa, och böra de åtgärder, som vidtagas beträffande järnvägarna i första hand avse att föra dessa avsikter till verkligt resultat.» Och man slutar på föl-

Ang. avskrivning av en del av statslån för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län.
(Forts.)

Ang. avskrivning av en del av statslån för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län.

(Forts.)

jande sätt: »Därför protestera vi på det kraftigaste mot ett överförande av järnvägarnas äganderätt och trafik till annat samhälle och andra intressen än de, av vilka och för vilka de äro byggda, och hoppas livligt att vederbörande statsmakter beakta denna vår önskan». Det är väl ganska orimligt, att man utan vidare underkänner denna invånarnas egen uppfattning om vad som kan vara fördelaktigt för samhället. Jag vill tillägga, att jag förutsätter, att långgivaren, staten, genom riksgäldskontoret har sådana möjligheter att öva påtryckningar på Oskarshamnsborna i fråga om taxepolitiken, att den frågan borde kunna lösas utan att man går så alltför rationellt till väga, om jag så får säga, att man tager ifrån dem inflytandet för framtiden över järnvägarna. Ha Oskarshamnsborna intresse av att bibehålla detta, böra de vara medgörliga på den punkten så långt som deras intresse kan förenas med den taxepolitik som herr Anderson i Råstock och herr statsrådet ansett vara nödvändig. Jag anser sålunda, att svårigheterna därvidlag icke böra lösas på det bryska sätt, som föreslås i utskottsbetänkandet.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Borell**: Herr talman! I anledning av den siste ärade talarens yttrande vill jag endast påpeka, att han, om han läst handlingarna, borde ha funnit, att upprepade försök till fraktöverenskommelser gjorts men strandat på grund av parternas motstånd.

Herr **Magnusson** i Kalmar: Herr talman! Jag hade icke tänkt begära ordet i denna fråga, men då det här gäller ett ärende, som berör min hemort, är det kanske förstäeligt, att jag säger några ord.

Jag delar herr statsrådets uppfattning, när han framhåller, att man bör sträva efter att få de enskilda järnvägarna ekonomiskt bäriga genom att sammanslå dem till större enheter. Det är obestridligt, att en sådan strävan bör uppmuntras från statsmakternas sida, men om ett dylikt syftemål skulle nås på bekostnad av stora områdets livsintresse, såsom här är fallet, får man väl taga sig en funderare på, huruvida rätta sättet är att föreslå en sammanslagning. Jag vill icke bestrida, att det rätt en mycket hård konkurrens mellan å ena sidan Kalmar—Berga järnvägsföretag, som till största delen äges av ett enskilt bolag, samt å andra sidan Ruda—Oskarshamns järnvägsföretag. Det skulle vara önskvärt, om denna konkurrens kunde jämnas ut till gagn för båda företagen, men jag tror icke, att det kan ernås genom en tvångssammanslagning. De garantier man skapat enligt förslaget äro enligt min uppfattning icke tillräckliga för att tillgodose båda parternas berättigade intressen. Jag förstår mycket väl den fruktan, som kommit till uttryck i motionen från representanten för Oskarshamn och som tillkännagivits av befolkningen därnere. Tänker man på de ekonomiska uppoffringar, som staden gjort, en stad som hör till dem som ha de högsta kommunalskatterna i vårt land, och på vad följden skall bli genom en avledning av trafiken från staden, är det ju klart för envar, att ökade svårigheter måste uppstå för staden. Det kan icke vara ett statsintresse att på detta sätt försvåra förhållandena för ett stort samhälle. Visserligen bereder man större möjligheter för en annan ort genom ett sådant förfaringsätt, men enligt min uppfattning uppväger förmånen med en sammanslagning icke de svårigheter, man åstadkommer för det andra samhället. Jag måste öppet och ärligt bekänna, att jag icke gillat en dylik järnvägspolitik från någon kommuns sida, som går ut på att slå under sig trafikområden från angränsande kommuner. Det kan icke vara gagneligt för sämjan och en sund utveckling, att man driver en sådan järnvägspolitik. Herr Anderson gjorde en del erinringar bl. a. om att man genom sammanslagningen skulle få en större längd på järnvägen och att den därigenom skulle bära sig bättre. Jag vill då påpeka för honom, att vi ha en järnväg i Småland, som icke är längre än 18 kilometer, om

jag icke missminner mig, och alltså betydligt kortare än järnvägen Oskarshamn—Ruda, men denna hör till de järnvägar, som bära sig bäst i vårt land. Det är sålunda icke längden på järnvägen, som är avgörande för bärigheten, och i det hänseendet torde sålunda icke sammanslagningen ha någon betydelse. Jag vill icke förneka, att principen i det stora hela är riktig, men här föreligger ett fall, där man ändå kan påvisa, att det kan ha sina nackdelar i rent ekonomiskt avseende för ett så svårt betryckt samhälle som Oskarshamn. Det är med hänsyn härtill som jag måste ställa mig avvisande till Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits.

Ang. avskrivning av en del av statslån för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län.

(Forts.)

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Borell**: Herr talman! Det är naturligtvis ganska lönlöst att gentemot ett lokalintresse söka påvisa de verkliga förhållandena för dem, som av en eller annan anledning understödja nämnda intressen. Jag skulle dock vilja rekommendera dem av herrarna, som vilja ha en objektiv bild av denna fråga, att studera den tabell, som står intagen å sidan 15 i propositionen. Såsom förhållandena äro för närvarande, försöker den ena järnvägen motarbeta den andra genom att sätta trafikspärrar, höga övergångsavgifter vid de olika övergångsstationerna. Detta hinder kringgås bland annat på det sätt, att den ena järnvägen skickar lastautomobiler, som samla upp gods från den andra järnvägens trafikområde och föra det runt övergångsstationen intill det egna trafikområdet. Det bedrivs sålunda en mycket osund konkurrens. Säkert är, att om denna konkurrens skall fortsätta Oskarshamnsborna i längden komma att ligga under i densamma — det är en sak, som jag tror att dessa banors intressenter själva förstå. Man må säga om konkurrensen vad man vill, men visst är, att den finns och säkerligen icke kommer att minskas.

Genom den ifrågasatta uppgörelsen vinner man dessutom, att taxorna bli lägre. Även den förmånen som Oskarshamn få stor nytta av. Jag skall icke trötta herrarna med några långa utläggningar om taxeberäkningarna — ni kunna läsa själva om den saken — utan bara taga ett par små exempel. Om vagnsods, som beräknas efter tariff nr 7 — det är vagnsgodstrafiken som här är av den största betydelse — skall skickas från Långemåla till Kalmar, ökas frakten i förhållande till den nuvarande med 16 öre, under det att om godset skickas från Långemåla till Oskarshamn frakten minskas med 33 öre. I nästa exempel se vi, att på sträckan Kråksmåla—Oskarshamn minskas frakten med 55 öre till Oskarshamn, under det att den ökas med 11 öre, om gods sändes från Kråksmåla till Kalmar. Och på samma sätt är det hela vägen. Det föreligger synnerligen förmånliga bestämmelser för Oskarshamn, och jag vågar påstå, att om avtalet kommer att hållas Oskarshamn får en vida fördelaktigare ställning än om staden fortfarande skall driva den hårda konkurrensen med Kalmar. Jag har visserligen hört, att Oskarshamnsborna gärna vilja göra fortsatta uppostringar för sina järnvägar, men jag tror, att dessa uppostringar snart bli för tunga för dem att bära och att, om frågan nu faller, den dag nog kommer, då de själva skola inse, att denna uppgörelse för dem skulle varit den fördelaktigaste. Oskarshamn har redan offrat mycket stora belopp och säkerligen finnas inga utsikter att i fortsatt konkurrens ernå förbättrat driftsresultat. Ruda—Älghults järnväg har hittills gått med stor förlust. Linjen Ruda—Oskarshamn har visserligen lämnat driftsöverskott några år, om man ej räknar med annuitet och ränta på lånen. På ingendera av järnvägarna har man emellertid ännu kunnat göra några avskrivningar, och man kommer snart till en tid, då stora underhållsarbeten bliva nödvändiga. Utsikterna för Oskarshamn att kunna draga fram detta lass äro utomordentligt små. Jag vidhåller därför, att även för Oskarshamn denna uppgörelse är den förnuftiga och förståndiga. Man får icke, när det gäller att sanera en orts järnvägsförbindel-

Ang. avskrivning av en del av statslån för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län.

(Forts.)

ser, som liksom nu ifrågavarande äro abderistiska och oförnuftiga, taga för mycken hänsyn till de känslökäl, som framföras från det ena eller andra samhället inom trafikområdet. Det har på sätt och vis blivit en äresak detta för Oskarshamn, och jag tror, att detta till stor del förklarar det motstånd, som nu framföres mot den föreslagna åtgärden från Oskarshamnsintresset. Riksdagen bör väl emellertid se saken kallt och klokt och ekonomiskt, och gör man det, kan jag icke tänka mig att kammaren kan komma till annan uppfattning än att det förslag, som fusionssakkunniga och riksgäldsfullmäktige tillstyrka, är ett klokt och fullt acceptabelt förslag.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Skall man behandla en fråga som denna med kallt blod, kräver det obetingat, att man också tar hänsyn till de berörda samhällenas synpunkter och nackdelen av att framkalla en känsla av att man utför en skarprättargärning mot ett samhälle genom att vidtaga en åtgärd, som är ekonomiskt fördelaktig för andra samhällen. Jag tycker, som jag framhöll tidigare, att skall man utföra en sådan åtgärd, då skall man kunna visa, att alla utvägar att kunna lösa frågan tillsammans med Oskarshamn äro uteslutna. Det har man i detta fall emellertid icke visat, utan det finns luckor på den punkten, där man med god vilja kanske skulle kunna finna en annan lösning. Det verkar fastmera, som om sedan jag vill icke säga Kalmar stad, men sedan kalmarintresset framträtt med ett nytt bolagsprojekt, har saken genast varit klar för vederbörande och för riksgäldsfullmäktige.

Jag vill vidare, herr talman, som jag förut påpekade, erinra om att länsstyrelsen i Kalmar län har också fört fram frågan om en sammanslagning av dessa järnvägar med Östra Värends järnväg, som trafikerar fortsättningen av linjen, och länsstyrelsen säger sig vara av den uppfattningen, att innan den föreliggande frågan slutligt prövas, bör en utredning härom äga rum. Det är icke klarlagt, att en sådan lösning av frågan är omöjlig, utan utskottet säger för sin del endast, att »några möjligheter till en dylik sammanslagnings praktiska genomförande knappast synas föreligga». Uttryckssättet förråder ju, att detta ord »synas» bör kunna ersättas med ett mera positivt uttryck, med ett konstaterande av hur det faktiskt skulle ställa sig.

Till slut vill jag säga, herr talman, att med den behandling ärendet nu fått, sedan förslaget har kommit fram inför riksdagen och sedan riksdagen har granskat det och Oskarshamn utsatts för faran, att, om den för en oklok politik i detta avseende, helt förlora greppet över järnvägen, så är det min fulla förvisning — i annat fall skulle ju Oskarshamnsborna handla synnerligen oklokt mot sig själva — att de vid nya förhandlingar skola visa sig mera tillmötesgående i fråga om ordnandet av taxepolitiken än vad de hittills gjort, enligt vad som framgår av propositionens uppgifter, vilka jag har observerat. Om de icke visa detta tillmötesgående, så kommer jag naturligtvis, herr statsråd, därest frågan kommer tillbaka till riksdagen ett annat år, att anse, att Oskarshamnsborna visat en sådan oresonlighet i detta ärende, att de därmed själva ha stängt möjligheten att få frågan löst på ett sätt, så att de få inflytande över ledningen. De få då själva stå sitt kast, och då skulle jag vara beredd att taga samma konsekvenser, som här nu ha blivit föreslagna. Innan man emellertid kunnat uppvisa, att en sådan oresonlighet föreligger, skall man icke gå den nu föreslagna vägen.

Herr **Werner**: Herr talman! Endast några få ord. Till herr kommunikationsministern vill jag säga, att jag är fullt överens med honom om att man icke skall låta endast känslökäl vara avgörande. Men för Oskarshamn gäller det reala värden. Jag tror, att det finns erfarenheter i den vägen från de järn-

vägar, som tidigare övergått till den fusion, som det här är fråga om, exempelvis Mönsterås—Fagerhults och Kalmar—Torsås järnvägar. De ha helt säkert gjort erfarenheter i den vägen.

Vad beträffar den trafikspärr, som herr kommunikationsministern talade om, skall jag endast be att få läsa upp fem rader ur den motion, som jag har väckt, och som jag tror lämnar autentiska uppgifter om denna sak. Det står där:

»Huru Kalmar—Berga järnväg själv ämnar tillämpa dessa banavgifter framgår däruv, att den från och med den 1 juli d. å. med Kungl. Maj:ts medgivande ökar desamma, medan Oskarshamnsbanorna sänka sina. Siffervärdena i tablan å sidan 15 i kungl. propositionen få därför i verkligheten ett annat utseende fr. o. m. nämnda dag. För övrigt uttagas extra banavgifter *särskilt för varje* av Kalmar förvaltad järnväg.»

Jag skulle tro, att det är ett faktum, och jag är icke övertygad om att icke trafikspärren kommer att stå kvar, även om den överenskommelse, som här är ifrågasatt, skulle bli verklighet.

Jag har fortfarande icke kunnat bli övertygad om att det skulle vara ett realpolitiskt misstag av Oskarshamn att värna om sina intressen, och jag yrkar därför fortfarande bifall till reservationen.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag skall först be att få inkassera herr Törnkvists i Karlskrona medgivande, att om Oskarshamnsborna fortfarande skulle visa sig oresonliga, skulle han nästa gång vara att finna på den sida, som vill försöka få en rättsida på denna sak. Jag skulle bara vilja veta, hur länge man egentligen från myndigheternas sida skall behöva göra försök för att överhuvud taget få någon reson på Kalmar- och Oskarshamnsbanorna i detta fall. Det har ju gjorts en hel rad av sådana försök. Mig behöva ni rakt icke tro och jag misstänker, att herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet kan säga detsamma, att ingen behöver tro honom, men vad är det för folk, som från statens sida har sysslat med dessa saker? Jo, det har varit folk, som kunna järnvägsfrågorna i grund, och särskilt tror jag, jag vågar göra det påståendet beträffande såväl riksgäldsfullmäktiges förhandlare som järnvägsstyrelsens och järnvägsfusionssakkunnigas experter. Ingen har kommit någonstans med detta. Så är det enkla förhållandet.

När herr Törnkvist sedan ånyo talade om Östra Värends järnväg, så är jag ledsen, att han icke förmådde fatta vad jag upplyste om i mitt första anförande, att redan den 1 december 1927 hölls ett sammanträde mellan de olika intressenterna för att om möjligt försöka få fram någon linje, som skulle vara ekonomiskt framkomlig beträffande en sammanslagning av Oskarshamnsbanorna med Östra Värends järnväg, vilket dock befanns ogörligt. Så ligger den saken.

Sedan skall jag be att få säga till herr Magnusson i Kalmar, när han talade om den 18 kilometer långa järnvägen, som bar sig så bra, att denna järnväg — det skulle föra för långt att närmare gå in på den saken — lever på Karlskrona—Växjö järnväg och på statsbanan. Kunde emellertid herr Magnusson placera en 18 kilometersstump på Oskarshamnsbanorna eller mellan dem och Kalmarbanorna, bleve nog resultatet, om den finge någon befraktning att tala om, att sannolikt den minsta biten komme att bära sig bäst.

Då herr Magnusson säger, att det här gäller ett livsintresse, kan jag verkligen icke vara med längre. Jag har liksom herr statsrådet tillåtit mig påvisa, att detta är icke något livsintresse utan alldeles tvärtom. Det förhåller sig ju på det sättet, att det skulle bli billigare frakter i stort sett även efter den 1 juli i år för bägge banornas trafikanter. Det är den nakna sanningen, och den kan man i alla fall icke komma förbi.

Sedan skall jag ber att få säga en enda liten sak till, och det är, att jag tror,

Ang. avskrivning av en del av statslån för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län.
(Forts.)

Ang. avskrivning av en del av statslån för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län.

(Forts.)

att vi böra vara litet försiktiga med att låta de lokala synpunkterna där nere alltför starkt framträda.

Jag kan även till kammarens protokoll säga, att Växjö stad är så pass intresserad av att verkligen få en uppgörelse med staten till stånd beträffande Östra Värends järnväg, att det redan finns ett anbud därifrån, som visar, att man där absolut icke vill släppa banan i några andra händer, därför att man redan nu har trafiken och *har behov av* att ha den i fortsättningen också över Växjö. Så förhåller det sig med den saken.

Beträffande faran av att låta de lokala synpunkterna tala i alltför stor utsträckning skall jag dessutom bara anföra ett enda exempel. Härom året föreslog riksgäldsfullmäktige — jag var icke syndare i det fallet, ty jag var icke där då — att man skulle sälja järnvägarna Skara—Timmersdala och Trollhättan—Nossebro. Jag skall bara erinra herrarna om att avslaget den gången kostade svenska staten över 60,000 kronor. Den här gången misstänker jag, att det utom den förlust staten gör blir Oskarshamn, som kommer att få betala kanske 20,000 eller 30,000 kronor per år för det uppskov, som åtskilliga här talat för, och det tror jag icke vore tacknämligt.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Borell**: Herr talman! Endast ett par ord till. Ett av Oskarshamnsintressets huvudmotiv är ju, att man drömmer om en fusion med Östra Värends järnväg. Det har talats om den saken redan förut. Jag skulle bara vilja framställa en fråga till herr Törnkvist: Hur kommer herr Törnkvist att ställa sig inför de utomordentligt starka protester, som vid ett sådant förslags framställande säkert skulle komma att göras från Växjö stad och övriga lokalintressen i Växjöorten för att värna om dessa intressen?

Herr **Heiding**: Herr talman! Då jag är från södra delen av Kalmar län, borde jag kanske inte tala för att Oskarshamnsborna skola få behålla sin järnväg, men då jag vet hur Kalmarintresset gått tillväga, när det gällde inköpet av aktiemajoriteten i Kalmar—Torsås järnväg, som även omnämnes i den kungl. propositionen, kan jag inte underlåta att säga några ord.

Kalmarintresset, icke Kalmar stad, som förut i debatten framhållits, köpte aktierna från vissa kommuner till 70 å 75 % för att få aktiemajoriteten i Kalmar—Torsås järnväg. Sedan man väl fått aktiemajoriteten, ville man inte veta av de andra aktierna, utan dessa beräknas nu vara i det närmaste värdelösa för de kommuner, som ha dem kvar. I min hemkommun hade vi aktier för 90,700 kronor, och dessa aktier beslöto kommunalfullmäktige den 24 mars nedskrivna till 100 kronor, ty vi räknade aldrig med någon utdelning på dem. Kalmar—Torsås järnväg har i alla fall inte gått så dåligt. Den hade år 1928 en vinst på 91,537 kronor. Räntorna uppgingo till 44,573 kronor, och till avsättning har sålunda använts c:a 47,000 kronor. Men inte delade man ut något! Jag är säker på, att det kommer att gå på samma sätt för Oskarshamns vidkommande. Kalmarintresset kommer att ta vinsten av det hela. Och hur har man inte — såsom herr Werner nämnde — gjort med Mönsteråsjärnvägen. Den järnvägen har ju Kalmarbolaget haft rätt många år, men man har dock inte satt dit några nya vagnar, utan en del gamla vagnar, som funnos på Kalmar—Berga järnväg, få gå på linjen Mönsterås och uppåt. Jag menar, att Oskarshamnsborna äro rädda för att få den behandling, som Mönsteråsborna fått i detta fall.

Det är endast detta jag velat säga, herr talman, och jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Schött**: Herr talman! Vid denna sena timme förstår jag nog, att kammarens ledamöter inte vilja höra mer prat utan anse, att det är tillräck-

ligt talat i denna fråga. Jag anser dock, att vad den siste ärade talaren yttrade bör bemötas. Han talade om, att Kalmarintresset beträffande en helt annan järnväg än den det här är fråga om skulle på något sätt ha obehörigen utnyttjat sin ställning. Jag vill bestrida vad han här påstått, och jag tror inte, att det är med verkligheten överensstämmande. Ännu har inte Kalmarintresset majoriteten i den järnvägen och kan således inte bestämma över densamma. Men det hör ju inte till den här saken.

Medan jag har ordet vill jag framhålla, att efter vad statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet anfört, synes mig denna fråga vara så tydligt och klart utredd, att var och en, som här i kammaren vill bedöma den fullt objektivt, obetingat måste biträda utskottets förslag. Jag går t. o. m. så långt att jag påstår, att Oskarshamnsintresset i stället för att vara den svage som blir lidande är det intresse, som bäst tillgodoses genom att utskottets förslag följes. Jag tror nämligen, att, ifall det skulle gå som hitintills, Bergajärnvägen, som här betecknats som Kalmarintresset, har så stora resurser, att den kan förskaffa sig det handelssområde — som herr Magnusson i Kalmar talade om — i betydligt större omfattning än om denna sammanslagning kommer till stånd. Ty bleve sammanslagningen av, bleve följden en noggrannare kontroll, och sådana sänkningar i taxan, som den nuvarande konkurrensen medför, kunde då inte gärna komma i fråga. Jag tror för övrigt, att denna fråga har så grundligt klargjorts även av herr Anderson i Råstock, att någon vidare utläggning av densamma inte behövs.

Då jag uttalar mig här i denna fråga, gör jag det inte för att bevaka några som helst Kalmarintressen. Kalmar stad har icke majoriteten i detta bolag, och jag tror, att det bolag, som det här är fråga om, inte kommer att vinna något som helst på denna sammanslagning. Jag tror tvärtom, att det är orterna där uppe, vilka beröras av denna järnväg, som komma att dra den största fördelen därav. Framför allt sluppe Oskarshamns stad ifrån en hel del utgifter, som den annars komme att betungas med till ingen som helst nytta.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Heiding: Herr talman! Jag skall be den siste ärade talaren, att han tar bättre reda på detta, när han kommer hem till påsken, ty jag vet med säkerhet, att Kalmarintresset äger aktiemajoriteten i Kalmar—Torsås järnväg. De kommuner, som ha sina aktier kvar, äro förargade på de kommuner, som sålt sina aktier till Kalmarbolaget, ty de resonera som så: Hade ni haft aktierna kvar, hade vi haft någon bestämmanderätt över järnvägen, vilket vi nu inte ha. Till följd härav äro våra aktier värdelösa. Ni fingo 70 à 75 kronor, men vi fingo ingenting.

Jag vet hur det verkliga förhållandet är, och jag har också upplyst om detta.

Herr Schött: Herr talman! Vill endast påpeka den märkvärdiga slutledning, som den föregående talaren gjorde. Därför att aktierna i hans hemkommun blivit värdelösa, skulle Kalmar stad äga aktiemajoriteten. En sådan bevisföring kan jag ej godkänna.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Törnkvist i Karlskrona, i anledning varav

Ang. avskrivning av en del av statslån för vissa järnvägsanläggningar inom Kalmar län.
(Forts.)

Ang. avskrivning av en del av statslån efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 93, röstar

Ja;

(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsyningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren avslagit såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

§ 11.

I fråga om säkerheten för statslån till Åmål— Härpå föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring beträffande säkerheten för statslån till Åmål—Årjängs järnvägsaktiebolag; och yttrade därvid

Årjängs järnvägsaktiebolag.

Herr Carlsson-Frosterud: Herr talman! Jag har vid detta betänkande låtit anteckna en blank reservation, och jag skall nu anhålla, att med endast ett par ord få angiva vad jag har avsett med denna reservation.

Det förhåller sig nämligen så, att det erfordras ytterligare kapital till Åmål—Årjängs järnväg för att den skall kunna färdigställas. Nu har Kungl. Maj:t föreslagit den utvägen för anskaffning av nya medel för detta ändamål, att man skulle frigöra den botteninteckning, som staten är innehavare av, och låta bolaget söka sig ett lån, med denna som säkerhet, på enskilt håll. Jag för min del har inte kunnat anse, att det är staten fullt värdigt att skaffa pengar på detta sätt till en järnväg, som staten i stort sett har släppt till hela byggnadskapitalet åt; naturligtvis med undantag för det i och för sig ringa aktiekapitalet. Staten har förut släppt till 7 miljoner kronor, och nu gäller det endast 200,000 kronor. Statens risk för denna järnvägs ekonomi blir inte mindre därigenom att man frigör botteninteckningen och låter den få bättre förmånsrätt än andra teckningar.

Herr statsrådet har medgivit, att det är första gången som staten ifråga om järnvägslån använt sig av denna metod. Ja, det tror jag också, och för min del beklagar jag, att herr statsrådet ansett landets finanser och årets budget så klena, att man behövt tillgripa denna enastående utväg för att skaffa 200,000 kronor till fyllnadskapital för att få järnvägen färdig.

Jag kan inte minnas från min rätt långa riksdagstid, att denna taktik föreslagits från Kungl. Maj:ts sida mer än i ett enda fall. Jag tror, att det var vid 1928 års riksdag, då Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln föreslog, att man skulle frigöra en botteninteckning, som staten ägde i uppfostringsanstalten Hall, enär det erfordrades ytterligare 100,000 kronor utöver statens inteckningar på 350,000 kronor i denna egendom. Men i det fallet lade statsutskottet om saken så, att dessa 100,000 kronor uppfördes i budgeten och staten behöll sin botteninteckning. Jag för min del anser, att det skulle ha varit den lämpligaste taktiken även i detta fall. Nu ligger ju emellertid frågan så till, att jag icke kan göra något yrkande, alldenstund det icke föreligger någon

motion om att anskaffa medlen på annat sätt än Kungl. Maj:t föreslagit, vilket förslag statsutskottet tillstyrkt.

Jag har emellertid ansett mig böra klargöra, att jag inte kan gilla denna taktik, och jag hoppas, att den inte skall upprepas, då ju herr statsrådet framhåller, att det inte torde behöva befaras, att detta prejudicerar, då byggande av enskilda järnvägar i landet synes vara praktiskt taget avslutat. Men det förhåller sig dock så, att staten är engagerad i så många andra företag, där staten har inteckning i fast egendom. Och blir det en princip från riksdagens sida att godkänna detta förfaringsätt, får väl staten endast toppkrediterna och de högst liggande inteckningarna till säkerhet för sina statslån. Det är min reservation mot detta som jag velat framföra.

Herr talman! Jag kan sålunda inte göra något yrkande.

Herr *Eriksson* i Stockholm instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av vissa områden å Kungl. Djurgården till Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag och till Stockholms stad; och

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag samt kronan och Stockholms stad rörande marköverlåtelse m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckt motion om viss ändring i 40 § lagen om fattigvården; och

nr 24, i anledning av väckt motion angående ändrad lydelse av 17 § lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 13.

Slutligen föredrogos i ett sammanhang dels andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion, II: 372, angående upprättande av ett svenskt institut för högspänningsforskning, dels ock ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 421, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion, I: 221, likaledes angående upprättande av ett svenskt institut för högspänningsforskning.

Kammaren biföll sitt första tillfälliga utskotts hemställan i dess ovan berörda utlåtande; och enär detta beslut sammanföle med det av första kammaren fattade beslut, som blivit kammaren genom protokollsutdraget delgivet, fann kammaren, att delgivningen icke skulle föranleda någon kammarens åtgärd.

I fråga om säkerheten för statslån till Ämäl—Årjängs järnvägsaktiebolag.
(Forts.)

§ 14.

Avgåvos två motioner, nämligen av:

herr *Hamrin m. fl.*, nr 537, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 266, angående vissa åtgärder för mejerihanteringsens och smörexportens befrämjande; och

herr *Persson* i Trången *m. fl.*, nr 538, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 268, angående åtgärder för befrämjande av jordbrukets kreditkassörrelse.

Dessa motioner bordlades.

§ 15.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande och inredning av ett laboratorium i flygteknik vid tekniska högskolan;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilt understöd till skolväsendet i skoldistrikt inom Norrland och Dalarna på grund av kronoparkskolonisation m. m.;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kamrarrätten för budgetåret 1930/1931 m. m.;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; samt

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts under andra huvudtitelns av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning.

§ 16.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial, nr 19, angående arvode åt t. f. revisionssekreteraren J. I. F. Hessius, vilken inom utskottet biträdd vid behandlingen av viss fråga;

statsutskottets utlåtanden:

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående tillbyggnads- och ändringsarbeten för skeppsgossehärens i Marstrand förläggning i Karlstens fästning jämte en i ämnet väckt motion;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldandet av kronan ådömt skadestånd m. fl. kostnader i anledning av skogsbrand vid Kviberg;

nr 99, i anledning av väckta motioner om anskaffande av nya lokaler till Gotlands artillerikårs tygförråd och verkstäder m. m.;

nr 100, i anledning av väckta motioner angående användningen av vissa delar av de till fjärde flygkåren upplåtna egendomarna å Frösön;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 241, gjorda framställning angående understöd till obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda skolor för husmodersutbildning jämte fyra i ämnet väckta motioner;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock ej rikets nordligaste gränsorter, jämte två i ämnet väckta motioner; och

nr 103, i anledning av väckt motion om ett personligt arvode åt byråchefen J. Döss;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vägrätt m. m. dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 21, i anledning av väckt motion angående ordnande av vissa lagfarts- och äganderättsförhållanden beträffande fast egendom; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av vissa särskilda bestämmelser om rätt domstol i mål angående tjänstefel av postförvaltare, postiljon eller postförare;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighetstid för avlöningsreglementet för tjänstemän vid domänverket;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för förste statsmeteorologen V. F. V. Lindholm att för uppflyttning i löneklass tillgodoräkna viss tjänstgöring;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för skogstaxatorn B. Pålson att uppbära avlöning enligt viss löneklass m. m.;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kapitalökning för budgetåret 1930/1931 till hemslöjdsålfondens;

nr 39, med anledning av väckta motioner angående anslag för premiering av smärre frukt- och köksväxtodlingsföretag;

nr 40, i anledning av väckt motion angående anslag till reseunderstöd åt arbetare och förmän inom jordbruk och trädgårdsskötsel för besök vid lantbruksmötet och trädgårdsutställningen i Stockholm 1930;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till Landskrona—Eslövs järnvägsaktiebolag av ett kronan tillhörigt område i Landskrona;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av allmänna arvsfonden tillfallna fastigheten $\frac{1}{32}$ mantal Vedby nr 5⁴ i Vedby socken av Kristianstads län;

nr 43, i anledning av väckta motioner om viss utsträckning av tiden för jakt å alfågel vid Gotlands kuster;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för K. J. Alm från viss betalningsskyldighet;

nr 45, i anledning av väckt motion angående den lägre skogsundervisningens förläggande under skolöverstyrelsen;

nr 46, i anledning av väckt motion angående förbud mot utläggande av annat förgiftat lockbete än fosformos;

nr 47, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i villkoren beträffande statslån till förbättring av betesmarker;

nr 48, i anledning av väckt motion angående reglerande bestämmelser till skydd för renbetet i lappmarkerna; och

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion, II: 81, angående överförande av rundradion i statens händer.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Lundstedt* under 3 dagar från och med den 24 innevarande april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.36 på natten.

In fidem
Per Cronvall.